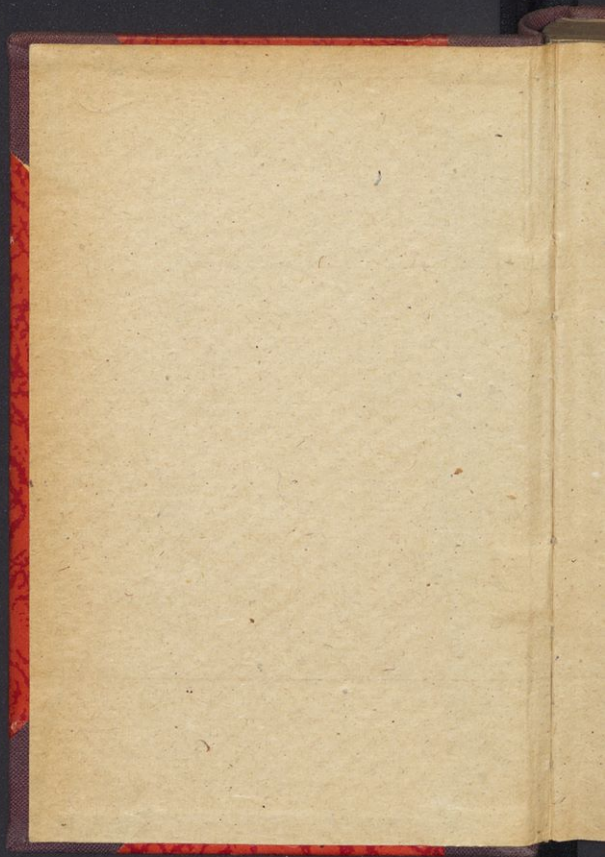

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

53493

9

ny. 18.

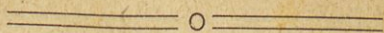
309.

Prins Bolesław
(Aleksander Słowacki.)

Pr. 225

~~Pr. 225~~

VENEC =
SLOVANSKIH
POVESTIJ. =

KNJIGA IX.

ID= 8267826

Gorica 1905. — Tiskala in založila
„Goriška Tiskarna“ A. Gabršček.

53493

53493

M 1321/1954

Jazbec pred sodnijo.

Srbski spisal Petar Ročić.

Kdor iskreno in strastno ljubi
resnico, svobodo in domovino, slöboden
je in neustrašljiv kot Bog, a pre-
ziran in gladen kot pes.

Čista, svetla sodnijska dvorana. Po stenah
visijo slike visokih glav. Na desni strani
vrat, poleg okna, miza, na levi tudi miza.
Na mizah protokoli in debele knjige.

D a v i d (majhen, rizek, suh kakor
veja, lahek kakor peresce. Levo nogo ima
malo krajšo od desne in se ziblje pri hoji.
Oči so mu svetle in se mu prelivajo kakor
mačku v mraku. Ves siv, nad petdeset let.
Glas menja. Zna zajokati kakor mlado
dete, zalajati kakor pes in zakikirikati kakor
petelin. Dostikrat vdari zgodaj v jutro z
rokami ob stegna kakor petelin s perutmi
in zakikirika ter prevari peteline, da se
prezgodaj oglašajo po vasi. Dela se sra-
mežljivega, boječega. Ne verujte mu. Stopivši
v dvorano se prekriža in drži jazbeca,
zvezanega v vreči. Samo konec gobca
jazbičevega gleda iz vreče): Dober dan,
glavati gospod!

S o d n i k (na desni strani ob oknu,
tišči glavo v knjigo in nekaj mrmra).

Pisarček (na levi strani, vpognjen preko mize, pa hitro nekaj piše).

David: Dober dan, glavati cesarski gospod!..... E, počakaj, blebetavi David! Kaj si se zaletel kot prase v korito? Ali ne vidiš, da imajo gospodje posla? Nasloni se ob steno, pa malo počakaj. (Jazbecu) A ti lopov, prišel si kakor treba! Res, da tu ni koruze, ali nekaj družega imajo tu, jazo! Jadna in žalostna ti mati tvoja! Zakaj si mi požrl celo njivo koruze, pa da ti je ne bi sedaj posladili s paligrapi, o to bi bilo pri Bogu žalostno!

Sodnik: Kdo je ta?!

David: Dober dan, glavati in vevlažni cesarski gospodje! Sluga sem prepokoren!... Ali kakova je ta hiša, kjer ni Boga nimate?

Sodnik: Molči, bebec klepetavi!

David: Molči, bebec klepetavi! To je lahko reči. I jaz vidim, da je lahko. Ali, nikakor stvar ni v redu, če reče to, kakor pravimo, cesarski služabnik.

Sodnik: Ti me hočeš učiti?

David: Ne dal Bog! Tega niti v snu ne bi mogel sanjati. Ali si zdrav, gospod?

Sodnik: Ti se hočeš z menoj rokovati in pozdravljati?!

David: Zdravi smo, hvala Bogu! kako je Tebi, kako Tvoji gospej? Je-li i ona zdrava?

Sodnik: Ali tebi nič ne manjka? Ali si popolnoma zdrav?

David: I mi smo, hvala Bogu, vsi zdravi, a tebi hvala, ki se tako brigaš za-me in za mojo rodbino, (obrne se k pisarčku): Ali si i ti zdrav vstal, fante?

Sodnik: Pa, — kaj je tebi, budalo?! Od kod si? Kako se zoveš?

David: Jaz se zovem, slavna sodnija, David Štrbac, selo Melina, okraj Banja Luka, okrožje Banja Luka, dežela pa, mislim, glavati gospod, da bo Bosna. Hišno številko imam 47. Tako me slavna sodnija piše in tako mi pozive pošilja.

Sodnik: Prav, prav, David. Vidim, da poznaš red. A kaj imaš tu v tem.... No, kako se to zove?

David: Vreča! Vreča se to zove, a to-le v vreči, to se zove jazbec.

Sodnik: Jazbec! Kaj češ z jazbecem tukaj!

David: Tožim ga slavni sodniji, ker mi je požrl celo njivo koruze. Tožim ga in iztožiti ga moram!

Sodnik: O-ho! Ljudje božji! Kaj mora človek vse doživeti v tej budalasti Bosni! Jazbeca tožiti! E, to je pravi bebec, bebec vseh bebcev. Pa kako ti je prišlo v glavo, da tožiš jazbeca!

David: Odkod mi je, praviš, prišlo v glavo, da tožim jazbeca? Od nikoder ne, temveč poznam današnji red in

zakon. Kaj ti misliš, da jaz ne vem, da ima vaš cesar za vse zakon! Ve to David, ve. Nikari ne misli, da ne ve. V vsem se on po malem spozna in vedno ve, kaj je po zakonu, a kaj ni po zakonu.

Sodnik: Prav je to in lepo vse, David, ali jazbeca tožiti! To.... to....

David: Ti misliš, glavati gospod, ker sem rojen izza turške sodnije, da ne poznam današnjega reda. Poznam jaz današnji red, poznam. Res da, mnogo sem se mučil, da sem vse to v glavi vredil in razvrstil..... Tako-le sedimo, jaz in moja babura, na večer ob ognjišču, pa začnemo, kakor vi pravite, študirati: to je, žena, po zakonu, ono zopet ni; to bo nemara po tem-le paligrapu, ono najbrže ne. — In tako sva pozno v noč študirala.

Sodnik: Torej tako sta študirala?

David: Da, dolgo in mnogo sva študirala.

Sodnik: Ali ti zna kaj baba?

David: Moja je, vevlažni gospod, pa se bojim, da boš mislil, da jo hvalim, a ne hvalim je, samo to ti resnici na ljubo rečem: da se povrne turška vlada, ona bi bila s svojo pametjo lahko na sredi Banje Luke kadija^{*)}). Pravim ti: kadija. Pa kakšen kadija! Pri moji veri, da zna samo še pisati,

^{*)} sodnik

rekla bi ti lahko mirne duše: »Vstani s tega cesarskega stola, da jaz narodu delim pravico!« Tako pametna in učena ti je moja žena!

Sodnik: Ali je res tako učena!

David: O, ne vprašaj, gospod, to ti je čudo! Da bi ti bilo mogoče, po kaki sreči, danes v jutro k nam se prikrasti, pa da čuješ njene razlage in nauke: »Ti greš, pravi, David?« »Saj vidiš, žena, da odhajam.« »Kako greš na sodnijo?« »I grem kakor drugi ljudje, po dveh nogah.« »Prav, pravi, ali si se pa dobro v glavi razmislil, kako boš tožil to mrcino?« »Seveda sem. Tožim ga, dokler in kar se da najstrožje.« »H kateri sodniji misliš iti?« »No, jaz mislim, žena, k okrožni sodniji, ker je škoda velika.« »Vidiš ga, ti pamet, ti kurja!« zavrišči baba, kakor da jo je nekaj vgrizlo. »Človek se hvali: to tako, ono onako; pameten sem, učen sem, poznam zakon! Žalostni ti tvoji nauki in tvoje znanje!« »Čakaj, žena, nauči me, poslušal bom. V katero sodnijo, misliš, da bo treba iti?« »Najpreje hajdi doli v našo, malo sodnijo, tepec ti tepasti! Kako pojdeš na sodnijo preko sodnije? Ne veš ti, da bi se zameril cesarski gospodi? Najprvo ti pravim v našo malo sodnijo, če ga ta ne obsodi, potem še le pojdi v okrožno. Če tudi tam ne bo nič vrni se takoj, pa ukrenemo, kaj je storiti. Vidim,

pravi, da pojde do samega cesarja.« — »O, žena, odkod ti tolika pamet?« čudim se, glavati gospod.« »Pa kako daš čast cesarski gospodi?« me vpraša in izprašuje kakor pop pri izpovedi. »Porečem: Pomozi Bog, cesarski sodniki v Banji Luki!« »Glej ga, glej ga tepca! O, žalostna in nesrečna žena sem jaz!« začne kričati in si puliti lase. »Poslušaj, solnce božje te obsijalo, kako daš čast cesarski gospodi. Ko greš v našo malo sodnijo, reci: Dober dan, glavati gospod! A kedar greš v veliko, okrožno sodnijo, globoko se prikloni.....« »Nisem jaz, žena, mladenka, pa da se poklanjam. Kaj ti je? Daleč si zašla s temi svojimi nauki!« velim ji jaz. »Molči, duh sveti naj razžene tmino v tvoji glavi, ko prav nič ne veš! Poslušaj: ko stopiš v okroglo sodnijo, globoko se prikloni pa takoj pri vratih kakor iz globočine vzklikni: Dober dan, vevlažni gospod! Pa ne da mi pri mali naši sodniji eno in drugo rečeš: Dober dan, glavati in vevlažni gospod! in da bi dodjal: Sluga sem prepokoren! Takov je današnji red, in tako se cesarskim služabnikom daje čast.« »O, o žena, odkodi ti tolika pamet in toliki nauki, oči ti tvoje ljubim!« — zapomnil sem si jaz vse čudovito.

Sodnik: Bogme, David, učena ti je ženka. Pa kje se je naučila vsega tega?

David: Zlodej vedi, glavati gospod! Druži se mnogo s knežev*) ženo, in gredo tjekaj v žandarsko kasarno, pa ne vem... Morda se je naučila od cesarskih orožnikov in od kneginje. Kneginja je bistra, učena žena. Lepa, prijazna, mila in mlada kot jutro, pa jo cesarski orožniki samega veselja na rokah nosijo, a vse vsled njene pameti in njenih nauk, o iz nikakega drugega vzroka ali namena ne, o nikdar ne! In moja stara posedeva po sredi kasarne, poleževa po tistih mehkih klopih — divan se jim pravi, ka-li, oj res divan! — pa pije, kadi in prijemlje nauke, samo nauke, nič slabega. Bog ne daj! Bože moj, Bože moj, kako ste vi osrečili našo deželo! Ljudstvo se je nekako omrtvilo od dobrote in milobe, da komaj diše. Vsakdo je vesel, zadovoljen, vsakdo popeva, samo da se pesem nikjer ne čuje.... Samo jaz edini sem nezadovoljen (joče se), žalosten in čmeren.

Sodnik: Kaj ti je, David? Zakaj jočeš? Kakšna krivica se ti godi v tej deželi?

David: Ne dela mi krivice ta sodnija, temveč ta prokleti lopov, da se mu seme usuši! (Tolče jazbeca po gobcu) Da bi ti Bog vešala prisodil! In moraš na vešala, če je v tej deželi še malo pravice in zakona!

*) knez — vaški prvak, starešina.

Sodnik: Zakaj ga tako tolčeš in kolneš? Kaj ti je storil?

David: Ali ti nisem preje pripovedoval?... Dovoliš, gospod, da ga vržem na tla? Težek je kakor mlinski kamen. Dovoliš, gospod?

Sodnik: Dovolim, dovolim, David. Spusti ga.

David: Kaj bi bilo, glavati gospod, da ga povlečem iz vreče, pa da ga privežem za nogo te mize, da vidite mojega dušmanina in zločinca, kosti mu segnile! Dovoliš, velevlažni gospod?

Sodnik: Dovolim, da, priveži ga.

David (spušča jazbeca iz vreče): Čuvajte se, gospodje moji, če se mi izmuzne, slaba vam bi prela. Čakaj, lopov, kaj se toliko braniš in brcaš! Še sem jaz močen, dasi sem se rodil nekako ob času, ko se je prvič začela od naroda pobirati tretjina; še imam moči in poguma, pa dasi se že dvajset let na Veliko noč nimam s čim omrsiti. Hvala cesarstvu, naši premilostivi deželni vladi in slavni sodniji, da sem še to malo moči ohranil! Hvala jim, če čujejo ali ne čujejo!.... Glej ga, gospod, glej kako smrči: koruza bi mu dišala. O, nebo te (tolče ga po nosnicah) ubilo! (zavrisne) Čuvajte se, gospodje moji, izmiče se mi! O, nesrečen človek, kaj sem storil! (jazbec se izmuzne in srdito skače okrog po dvorani. Zdaj skoči k enemu oknu, zdaj k drugemu; zdaj se

zavali pod eno mizo, zdaj pod drugo; zdaj poskoči proti vratom, zdaj mej noge). Joj, ravno mej noge! Čuvaj se, gospod! U, jojmene, če se ti kaj zgodi, nikdar več se ne smemo prikazati pred oči tvoje gospe ne jaz ne ti! (Komaj ga vjamejo in zvežejo).

Pisarček: (ves bled): Kaj si ga izpustil, ti osel, ti?!

David: Komu li to praviš, osel?

Sodnik: Zakaj si ga izpustil, budalo?

David: (smeje se): Pa čakajte, ljudje, da pomislim. Prašal sem te: »Dovoliš, gospod?« Ti si mi rekel: »Dovolim, dovolim, David.« E, kdo je zdaj kriv? Jaz menda ne, ker slušam, kar stareji dovoli in naredi.

Sodnik: Ti si, David, budalo in nisi budalo.

David: Hvala ti za to besedo kot starejemu in učenejemu!

Sodnik: Kaj si privlekel tega lopova pred sodnijo? Zakaj ga nisi takoj na njivi ubil?

David: Kakor sem budalast, morda bi bil to storil, ko ne bi poznal današnjega reda in zakona. Pa kaj bi ti, glavati gospod, stvar raztezal in raztezal: poznam zakon, pa nečem proti zakonu delati. Nečem proti zakonu, pa da me ubiješ!..... Nekega leta, ko se še nisem seznanil z vašim zakonom, sem ubil na ravno tisti njivici

nekega jazbeca. Najbrže bo brat tega lopova. Zaloti me cesarski gozdar pa mi naloži globo petih forintov. Ko vrže denar v žep, mi ostro zapreti: »Ne smeš več tega storiti, ker tudi jazbeca današnji zakon brani.« E, ker ga brani, pa ga naj tudi obsodi, ko naredi škodo!.... Imam samo brezzobo babnico in njivico kuruze, pa mi jo ta lopov zatre in pomendra. Posušile so se betve, in ko grem ob njivici, prevzame me tuga in žalost! Zdi se mi, da vzdihujejo po osveti in pravici.... Samo (joče se), samo to njivico sem imel, pa....

Pisarček (zbadljivo): Kako se je zvala njivica? To treba da slavna sodnija ve.

David: (otira si solze): Čudno se zove ta njivica, dečko moj. Zove se: Ne Davidova ne cesarska ne spahijska*). Tako ji je ime in tako je, mislim, tudi pri sodniji zapisano.

Sodnik (smeje se): V tebi je, David, vse nekamo zamotano. Kako se to zove njivica: Ne Davidova ne cesarska ne spahijska? Kako to?

David: E, čisto lahko, gospodje moji. Vse vam povem po redu in zakonu. Neobdelana, zapuščena tla so bila tam, kjer je zdaj moja njivica. Jaz sem jo iztrebil, jaz sem zemlje nanosil in navozil, pa pravim: moja je. Okolu

*) spahija = veleposestnik.

njive je cesarski gozd. Kraj njivice, uprav ko se gre doli proti Markanovemu Studencu, stoji kol zabit v zemljo, na njem narisani dve veliki kljuki (C G). Pravijo, da to pomeni: cesarski gozd. Bože moj, Bože, čudne lepote tu pod vašim cesarjem! Bože moj, Bože, vsaki stvari se daje danes čast: cesarski gozd! Pod turško vlado: gozd vsakogar, nikogar, a danes cesarski gozd. Kakor pravim, okolu njive je cesarski gozd in poljski oskrbnik pravi: »Res, David, ti si jo iztrebil, ali to je cesarska zemlja. Ker si iztrebil cesarski gozd, ostala je cesarska zemlja.« Pa pride spahija: »Lažeš, človek! Nisi je iztrebil, slepar, temveč to je že od davna ziratna*) zemlja in vsak kos ziratne zemlje je moj!« Na kateri strani je pravica, ne vem. Samo to vem, da zato zove svet to njivico Ne Davidova ne cesarska ne spahijska. Rekel bi, da ima svet skoraj prav, ker, kakor ste čuli, ni ne moja ne cesarska ne spahijska, temveč tega prokletega lopova. Mejem ko se mi tu pogovarjamo in prepiramo, čegava je, se on na njej masti in debeli. Zato Vas prosim in rotim, da ga kar najstrožje obsodite. Meni je slavna sodnija storila že veliko dobrega. Marsikatero bede in nejevolje me je osvobodila....

*) razorana ledina.

Sodnik: Kakšne nejevolje te je osvobodila?

David: Da, da, mnoge bede in bremena me je osvobodila. Vse vam povem, gospodje moji, po redu in zakonu. Imel sem sina. Krepek, mlad, vitek dečko kot jelka. Ni mi bil ni najmanje podoben. Vrgel se je bil v deda, mojega očeta, ki je padel v zadnji vstaji pri Črnih Potokih. Krepek in vitek dečko, pa napačen in zloben, da nas Bog varuj! Vzeli so ga v vojake in poslali v Gradec. Lani okolu praznika Častnih verig mi donese knez črn list in tri forinte: »David, umrl ti je sin, pa ti cesarstvo pošilja tri forinte. To ti je nagrada.« »O, dobro cesarstvo, krst mu ljubim!« zavrisknem jaz veselja, a žena in deca zaplakajo. »Brate, knez, vrni te tri forinte cesarstvu. Prav bo Bogu in ljudem, da vzame ta denar cesarstvo za sebe, kot, kakor pravimo, nagrado, ker me je osvobodila nadloge.« — Imel sem kravo, dobro, debelo kravo. Od svojih ust sem odtrgaval, in pa njej sem dajal. Pravim vam, dobra, debela krava, ali nemirna, da Bog nas varuj! Preskočila vam je plot in ograjo kjerkoli! Vsako leto mi je zatrla letino. Pride to sodniji na uho, in eto vam nekega dne šikucijo*), ki pobira davke: »David, pravi, prišlo je sodniji do

*) za eksekucijo popačen izraz.

ušes, da te tare velika nadloga, pa me je poslala sem-kaj, da.... Kaj ko bi mi to nesrečno kravo izročili cesarstvu, pa se naj cesarstvo ž njo muči in preganja?» »Hvala, velim jaz, carevini, ki tako skrbi za mene! Odpelji, brate, odpelji takoj!« — Imel sem štiri koze. Pod turško vlado mirne kot ovčice, ali ko nastopi ukopacija, začutijo tudi one svobodo, pa se ne dajo krotiti! Ko jih počne moja babnica molzti, pa ti stopi z nogo v kablico in prelije mleko. In zopet izve o tem dobro cesarstvo. In evo vam šikucije: »Bog daj srečo, David! Ste zdravi?« »Smo, a kako tebi?« In šikucija povzame zopet besedo: »Tebe, David, zopet tare nadloga: koze so ti nemirne in prelivajo mleko? Kaj ko bi jih izročili davkarskemu uradu, naj se on muči ž njimi?« »O, dobra mi carevina, milostivi Bog!« vskliknem jaz in zaplakam od silne miline, a žena in deca velikega veselja zaječijo. »Ženi, brate, ženi jih, ljubim ti tvojo dobrotljivost!« Bogme, človek — hvala mu, hvala njemu in premilostivemu cesarstvu! — odtira nesrečnice in me osvobodi nadloge. — Od vsega imetja ostal mi je eden prešič ali divji, da Bog pomagaj! Potere koruzo, požere buče, vse konča, oprostate, kakor šikucija. Ljudje so skočili na-me kakor na belo vrano: »Tvoj prešič, David, ugonobi tebe in nas!«

Stvar gre od ust do ust, dokler cesarstvo ne izve. Pa pride zopet šikucija: »E, David, že zopet nadloga!« »Dosti, brate, vem!« vskliknem pa ga objamem in poljubim. »Dosti! Žena! Hvala ti, hvala tebi in premilostivemu cesarstvu, ki tako skrbi za mene! Hvala vam, kjer čujete in kjer ne čujete!«

Pisarček: Ne poznate še, gospod sodnik, bosenskih kmetov. Danes ta-le David hvali in povzdiguje cesarstvo do neba, a jutri se vam vzdigne v vstaji proti tej slavni sodnji. Poznamo se, David, poznamo. Vsi ste enaki.

David: (pogleda Pisarčku ostro v oči): Kdo, kdo, človeče?! Zakaj bi se jaz vzdignil v vstaji?! Dragi moj fantič, vidim, pameten si in učen, ali ne obrekuj me pri tej cesarski sodnji! Zakaj bi se jaz vzdignil? O, nikdar, nikdar, svojo glavo bi dal za to sodnijo!... Ampak, rotim te, glavati gospod, da tega lopova kar najstrožje obsodiš. Vsega me je upropastil. Otresi mi ga z vrata, pri tvoji cesarski službi te rotim! Ta sodnija je nas, seljake, osvobodila marsičesa. Ne tulijo nam več plečati biki po stajah, ne bode se več živina po pašnikih kakor za stare, turške vlade. Danes ne vidiš tako nemirnih, šumnih sejmov. Kar nam je slavna sodnija ostavila, to je vse mirno, čudno-pametno; res da malo mr-

šavo in slabo, ali za nas, neumne Bošnjake, drugega sploh ni!....

Pisarček: A, ta je na mestu, David, ta je modra.

David: Vsaka je moja, človeče, na mestu. Nikari ne misli, da ni. Samo povejte vi meni, ali hočete tega lopova soditi ali nočete, da vem, pri čem da sem?

Sodnik: Ti si Štrbac, pravo pravcato budalo. Jazbeca soditi! Ti si bedast, božji človek!

David (kakor razžaljen, ljuto): Nikari tako, gospod! Če se siromak spomni reda in zakona, pa takoj nad njega: ti si bedast, ti si budalo...

Sodnik: David, ti kažeš z roko na mene? Pazi se!....

David: (mirno): Da sem jaz bedast, bi bil v blaznici in se ne bi razgovarjal danes s cesarskimi ljudmi. Ali ni tako? Samo vi njega obsodite. Če ga ne obsodite, grem v Vrbas, kajti ženi ne smem pred oči.

Sodnik: Kaj ti je žena taka?

David: E, gospod moj, ne dal ti Bog ž njo živeti! Ni hujega, glavati gospod, nego kedar se vdova razpali, Bog nas čuvaj! Ne vem, glavati in vevlažni gospod, kak zlodej mi je zmotil glavo, da sem se z vdovo oženil.

Pisarček: Zakaj si oženil vdovo.

David: Kako si rekel?

Pisarček: Zakaj si vdovo oženil, te vprašam?

David: Mladič si, kaj se vpletaš v razgovor, ko nič ne veš. »Zakaj si vdovico oženil?.....«

Sodnik! Vidva se ne razumeta. Mene boš boljše razumel. Ali te je tvoja žena, sedanja žena, oženila kot udova ali kot dekle? Morda zdaj razumeš?

David: (začudeno): Ali gospod, vsaj ti ne bodi budalo! Kako bo mene moja žena oženila?!

Pisarček (razjasnuje Davidu): Ali je ta tvoja žena, katero imaš zdaj, ali je bila, te vprašamo, preje oženjena?

David: Žena oženjena! (Križa se in hodi začudeno po sobi). Žena oženjena! Čuj, kaj se v vaših krajih žene ženijo?

Sodnik: (dolgo razmišlja): Koliko je stara tvoja žena?

David: Edenintrideset let ima z edne strani, a...

Pisarček: No, mlada je še.

David: Da, bogme mlada, je. Prednji zobjeji še niso izpali. Vzel sem jo torej kot vdovo. Trikrat se je vdajala. Jaz sem jo dobil iz tretje roke. (Vsi se smejejo. Sodnik nekaj beleži). Pa rečem ti, glavati gospod, zlobna je, zadrljiva, nò, kaj bi prikrival, iz popovske hiše je, ali pametna in učena žena je. Ko začne naštevati cesarske paligrape, meni se

pamet vstavi. Samo huda je, da Bog nas varuj!

Sodnik: Zakaj se ne potožiš parohu, da jo ošteje?

David: Komu, praviš, naj se potožim?

Sodnik: Dotičnemu parohu.

David: Kaj je to zopet »paroh?«

Pisarček: Pop, pop, David.

David: A, pop. Potožil sem se dvakrat, trikrat, pa pravi pop: »David, pravi, ker ni poročena, ne spada pod cerkvene paligrape. Toži jo, pravi, pri sodnji. Dobi se tudi za njo kak paligrap, kajti njihov cesar ima za vse zakone.«

Sodnik: A, zakaj je nisi poročil?

David: Pop zahteva veliko za poroko.

Sodnik: Koliko?

David: Zahteva štirideset forintov, pa vsa moja škrbasta babnica ni vredna pet forintov!

Sodnik: E, če je tako huda in ni poročena, poženi jo! Lahko jo poženeš, David.

David: Davno že bi bil to storil, pa se ne da. Žal mi je. Nekaj bi ti povedal, pa me je sram . . .

Sodnik: Nič se ne sramuj.

David: Odteral bi jo. Pa kako jo naj odteram od sebe, ko mi je, da oprostiš, sladka in draga. Čuješ, glavati in velevlažni gospod, neporočena žena

je, ali slajša in dražja od poročene. E, to sem v svoji glavi dobro, kakor pravite, preštudiral. Kaj bi tajil, draga mi je in sladka, ali некоč se razjari in me skoraj zadavi. Da mi lanskó leto ne dá svéta cesarski orožnik, ne bi se jaz danes z Vami razgovarjal, temveč počival bi v ledenem grobu. Dá mi ta človek pipo tobaka — hvala mu! — in greva lepo pušeč: »David, pravi, pameten si in bister«

Pisarček (zasmehujoče in zabavljajoče): E, jako si bister in pameten!

David: Človeče, prosim te, kakor se Boga prosi, ne posegaj mi v besede! Ne presekaj mi besed, pri tvojem cesarskem kruhu ti pravim! . . . Pameten si, pravi, in bister, ali dam ti nekov svet. Kedarkoli, pravi, ti bo huda prela, najsi bo mej ljudmi ali pred sodnijo, bilo kjerkoli, pravi, ti samo zakliči, kakor od srca: Živela naša premilostiva deželna vlada! Brez skrbi bodi, stvar se na dobro obrne! Začne me некоč žena tepsti. Zagrabi me za grlo, da me zadavi. Spomnim se sveta: »Živela naša premilostiva deželna vlada! Nehaj, žena, Kristus te ubij! Živela naša premilostiva deželna vlada v Sarajevu!« Ona vsa pobledi, roke ji omahnejo in jaz sem se rešil. In da ni svéta, šel bi bil jaz pod črno zemljo. Danes mi je zapretila: »Ako mi ne prineseš od sodnije

zapisano, da so to mrcino obsodili na vislice ali v Zenico¹⁾, ne pridi mi pred oči živ!« In zdaj vas prosim in rotim, da ga kar možno strogo obsodite...

Sodnik: Ne vem, kaj bi počel s tem človekom!

David: Kaj, gospod, kaj sem zakrivil naši premilostivi deželni vladi in slavni sodniji, da jima je dražji ta-le lopov in izmeček od mene? On ne priznava ne sodnije ne zakona ne paligrapa, pa mu vendar, kakor vidim, gre sodnija na roko. Kaka pravica je to?! Ne glejte, gospodje moji, na to, ker sem jaz siromašen človek, sodita ga po pravici v zakonu. Mi vaščani smo bili do sedaj s to sodnijo zadovoljni, pa želimo isto tudi v bodoče. Ne prilizujemo se, ne puntamo se, ne iščemo od deželne vlade pravice kakor gazde....²⁾

Sodnik: Kakošno pravico pa iščejo gazde?

David: Nekaj sem čul doli v caršiji,³⁾ da ti naši gazde....«

Pisarček (zajedljivo): A, kaj znajo ti vaši gazde!

David: Človeče, da ti vidim tvoj cesarski kruh, ne presekuj mi besede! Kaj ti je danes?! »A kaj znajo ti vaši gazde!« Kaj pa ti znaš, šema šemasta,

¹⁾ V Zenici je kaznilnica.

²⁾ gazda = gospodar, bogatin.

³⁾ čaršija = ulica,

razun tega cesarskega čečkanja?! Zelen si, človeče, zelen kot zelena veja na gori zeleni.

Pisarček: Neumni so, ti pravim, kakor črna noč. Nič ne znajo, pa prav nič ne znajo!

David (še bolj razjarjen): Nič ne znajo? A kaj zna to šemče šemasto razun cesarskega praskanja po popirju, kaj zna drugega nego napraviti iz aršina¹⁾ aršin in pol, iz oke²⁾ poke³⁾ in iz pok oko — a?!!! E, povej mi zdaj, povej, kaj se mrdaš! E, sinko moj, zelen si, zelen kakor zelena veja na gori zeleni.

Pisarček (zardi): Jaz sem vsaj nekaj drugega, pa tudi ta ti je bila na mestu.

David: Vsaka moja je na mestu, vsaka. Nikari misliti, da ni.

Sodnik (hodi po sobi, mane si roke in se smeje): No, kaj si čul, David, doli v čaršiji? Kakšno pravico iščejo gazde?

David: Vi veste bolje nego jaz. Vidim jaz, vi se mislite šaliti z menoj.

Sodnik: Ne vemo ne, David, gotovo, da ne vemo.

David: Ali res ne veste? Ni mogoče, da ne bi vedeli.

Sodnik: Ne vemo, ne vemo.

¹⁾ aršin = srbska mera za dolgot 69 cm

²⁾ oka = s. m. za težo 1·28 kg.

³⁾ poka = srbska mera za težo, del oke.

David: Ali, kako da ne veste? No, če mi obsodite to mrcino, pa vam povem. In če vam povem ali ne povem, vi ga po zakonu morate soditi.

Sodnik: Obsodimo ga, da. Samo povej nam, kaj si vse čul?

David: Dovoliš, gospod, da sedem; utrudil sem se zelo.

Sodnik: Dovoljujem, dovoljujem, David. Sedi pa nam povej, kakšno pravico iščejo gazde.

David (sede): Čudno pravico, glavati gospod, iščejo gazde. Ne morem ti niti povedati. Nekaj čudnega, ti rečem. Od deželne vlade zahtevajo, da dovoli, da se ne imenujemo več samo Srbi kakor za časa Kosovega, temveč srbski, veleslavni, šolski, cerkveni pa tako in tako.... Zadnje stvari ne morem izgovoriti, pa da me ubiješ!... Torej, taki Srbi da bodimo. To iščejo gazde, čujem, doli v čaršiji, že celih šest let, pa ne morejo doseči.

Pisarček: Temni se jim v glavi, David, temni, pa ne vidijo dobro.

David: Morda, morda... Nekega dne me vpraša gazda Štefan: »Priznaváš-li, da si srbski, veleslaven, šolski, cerkveni in to... in to...« Ne da se izgovoriti! Preje bi si zlomil jezik.... »Ali si, David, takov Srb?« »Kaj je to, gazda? Kakšna nova vera je tu zdaj nastala? Vi, gazde, nas hočete porimiti?! Ne verujemo vam, gazde ste.

Jaz sem Srb, a takov Srb, Bog nas varuj!« On se razjari in zakriči: »To je naše gazdinsko pravo, katero iščemo pri deželni vladi! In kdor ni takov Srbin — ni niti Srbin, nego Švaba¹⁾, Šokac, špijon, izdajalec!«

»Mislil sem, bogme, gazda, da vi iščete, da cesarstvo odpravi to prokleto tretjino in desetino, a vi ste začeli zbijati nekeve budalosti.

Sodnik: Pa si rekel, David, da ste kmetje zadovoljni?

David: O, mi smo zadovoljni! Od vseh strani nas je pritisnila dobrota: od neke silne miline smo se omrtvili, da komaj dišemo... Samo hudo mi je, ker mi gazda pravi, da nisem Srb. Jaz nisem Srb! (Vstane s klopi in živo gleda na sodnika).

Sodnik (pri sebi): Čuden stvor to.

David: Še nekaj sem čul. Gazda Štefan pravi, da sem izdajalec, nò, pa ker sem izdajalec, tudi to izdam.

Sodnik: Kaj je to, David? Povej nam.

David: Bóga mi, ne smem. Ne smem, gospod, gazde me ubijejo.

Sodnik (tolažljivo): Le povej, ne boj se nič.

Pisarček: Povej, David, povej! Ne boj se, če ti gospod sodnik...

¹⁾ Nemec.

David: Ne smem, ljudje božji! Ne veste še, kaj so naši gazde. Pametni ste, učeni ste, da bolj ni mogoče, ali...

Sodnik (živeje): Povej, ne boj se ničesa!

David: Bodi vam, povem, pa naj gre glava!... Nimate-li pri vas šole, ki so se zove terezijanska?

Sodnik (govori s Pisarčkom nemško).

David (vstane s klopi kakor da ga je kaj pičilo, stopi med njiju in maha s kazalcem): Niks, niks! Niks, nič ne pripoznavam tega! O, moja glava! A, niks!

Sodnik (ga pomiruje): Ne boj se ti nič. Nekaj sem pozabil, pa vprašam gospoda.... Je, je taka šola pri nas, David.

David: V tej vaši šoli, terezijanska ali kako se ji reče, se uči baronsko, grofovsko, neki gazda mi je povedal, da se tu učijo tudi cesarski sinovi?

Sodnik (pri sebi): Kaj bo zdaj iz tega?... Res je vse, David, pa kaj potem?

David: Ali veste, čegavi sinovi se še učijo v tej vaši šoli, terezijanska ali kako se ji reče?

Sodnik: Ne vemo.

David: Ni mogoče, da ne bi vedeli! Kako to, da ne veste? Čul sem tam doli v čaršiji, da se v tej šoli učijo otroci najvernejih služabnikov vašega cesarja, ki bojo, ko odrastejo, uprav-

ljali in vodili celo vaše cesarstvo. In v tej šoli, morda pod tujim imenom, učijo se sinovi najimenitnejšega gazde v celi Bosni in Hercegovini.

Sodnik: To je prav, David, za naše cesarstvo.

David: E, dragi gospod, mislil sem, da si ti pametnejši in vernejši svojemu cesarju. Ali ti ne veš, da se je njihov oče dvignil proti cesarstvu! Pameten je res, toliko da zna iz oke napraviti poke, ali to je malo, jako malo, pravijo gazde. Zato je poslal svoje sinove — dasi imamo toliko naših šol — v to vašo šolo, terezijanska ali kako se ji reče, pa ko se ta deca navzame vaših nauk, ko se priučijo vašim načrtom, spisom in protokurom, pa se vrnejo na očetovske domove, o žalosti vam! Ide Bosna, ide, kakor da je niste nikdar imeli! Tako se zgodi, rečem vam pri živem Bogu, ali moje solze vam ne bojo pomagale! O, jaz revež, krvi bi dal tej sodniji in naši premilostivi deželni vladi, zato vam vse to pripovedujem. Samo zahtevajte takoj od cesarstva, da se ta deca odstrani iz vaše šole, terezijanska ali kako se ji reče.

Sodnik: Jaz tega človeka ne razumem.

Pisarček: Jaz bi rekel, gospod sodnik, da je bedast.

David (gleda ga ostro): A jaz bi rekel, da on ni bedast! Kako moreš ti,

mladič reči, da sem jaz bedast? O tebi nisem nikdar čul, niti te do danes s svojimi očmi nisem videl, pa vendar vem, kako ti je ime. Stavimo? Stavimo za glavo?

Sodnik: Vi ste včeraj semkaj prišli?

Pisarček: Da, včeraj sem prišel.

Sodnik: Nikdar niste videli tega človeka in on vas ne?

Pisarček: Nikdar! Nikdar ga nisem videl in on mene ne.

Sodnik: Torej, David, kako je gospodu ime? Če pogodiš, precej obsodimo jazbeca, če ne pogodiš, poberi se!

David: Če pogodim ali ne pogodim. Po zakonu to mrcino morate obsoditi. Samo temu fantetu pokažem, da nisem ne šema ne bedak.

Sodnik: Prav, David; pritrdim ti tudi to. Samo rečem ti, če pogodiš, kako je gospodu ime, huje tega lopova obsodim. Torej kako je ime gospodu?

David (vstane, pokrije se in zopet odkrije ter ponuja roko Pisarčku): Pozdravljen, gospod Dane!

Sodnik (iznenaden): Sakrament! Pogodil je!

Pisarček: Vrag ga vzemi, pogodil je.

David (ponosno in nekoliko zabavljivo): Bogme, pa sem pogodil:

Sodnik: E, ta človek mi je uganka! Odkod veš ti, da je gospodu

ime Dane? To ti je nekdo povedal ali si pa nekje čul?

David: Veliko sveta sem prehodil jaz, gospodje moji, z veliko miz sem jedel kruh, iz mnogo studencev sem se napil vode. Hodé po svetu, mej narodom, pazil sem na vse in o vsem se prepričal: Če greš doli okrog Lijevče, pod Banjo Luko, vsakemu drugemu človeku je gotovo ime Džetoje ali Nedo. Če greš gori po Glamoči in srečaš človeka, reci: »Bog daj srečo, Sava!« Tam se ti zovejo vsi Sava. — Če te zanese pot po kameniti Liki, snami kapo in pozdravi: »Dober dan, Dane!« ali »Dober dan, Mane!« Ne zmotiš se. Po pogovoru vidim, da je ta dečko iz Like. Zdaj vam je jasno, odkod vem, kako mu je ime.

Pisarček: Zlodej ga odnesi, tako je! Mojemu bratu, ki je pri orožnikih, je ime Mane, in v sami naši vasi je pet, šest Danejev in Manejev.

Sodnik: Pa ti, David, kakor vidim, nisi budalo?

David: Kdo pravi, da sem buda o?

Sodnik: Nikdo ne pravi, ali... kako moreš, božji človek, tožiti jazbeca?

David: In kako me moreš zopet to vprašati? Kaj misliš, da jaz ne vem, da ima vaš cesar za vse zakon? Vem

jaz, vem; dobro vem. Ne misli, da ne vem!

Sodnik: Ali, David, recimo, da je zakon tudi za jazbeca, vendar je stvar nerodna. Bister in pameten človek si, pa pomisli... Ti veš, če sodnija koga sodi, da mora vedeti, koliko je star, če je oženjen, če ima otroke, kateri jezik govori, katere vere je. Vse to je sodniji potrebno. Torej kake vere je ta nesrečnež?

David: Nikake ne! Da ima kako vero, ne bi uničil moje koruze.

Sodnik (smeje se): Ali je oženjen?

David: Da, oženjen je.

Sodnik: Po čem veš to?

David: Vem, pa ne povem. Tega ni treba vedeti slavní sodniji! Sramotno je o tem tukaj pomisliti, kaj še le izreči. Oženjen je, oženjen.

Sodnik: Ali ima otroke, ker je oženjen?

David: Ima. O, da mu vidiš deco in familijo! Polna je je dolina tam ob oni moji žalostni in edini njivici, ki se zove Ne Davidova ne cesarska ne spahijska.

Sodnik: Kako govori, David, ta lopov? Kateri jezik?

David: Tega ti, glavati gospod, ne morem, tako gotovo povedati. Mrmra nekako tako kakor ti in ta gospodek, ko sta se preje o nečem pogovarjala.

Zamrmraj, gospod, nekaj na njega, da vidimo...

Sodnik (se smeje, govori nekaj in udarja jazbeca po gobcu).

David: Vidiš, gospod, vidiš, kako vzdiguje nosnice, kako te razumeva! E, ako tudi govoriš gosposki jezik, to ti ne pomaga.

Sodnik: Ker je rojen, koliko je star tvoj lopov?

David: Bogme, ni star. Mlad je še.

Sodnik: Ne vprašam te tega, temveč vedel bi rad, koliko let ima.

David: Koliko let je, ko ste prišli v Bosno?

Sodnik: Triindvajset, štiriindvajset let po priliki.

David: A, veliko, dragi moji, veliko!... No, in toliko bo prilično temu lopovu let, seme se mu usušilo!

Sodnik: Kako veš to?

David: Jaz že vem. Samo zapiši, toliko let ima.

Sodnik: »Samo zapiši, toliko let ima!« Ti mi kar tako zapoveduješ, a? Vjeli smo te, David, ne veš!

David: Ali, piši, gospod, če ti rečem, toliko let ima.

Sodnik: Pa ni stvar taka. Moraš nam povedati, odkod to veš.

David: E, ker želiš, da povem, pa povem: tujo zemljo si lasti, pa mi-

slim, da je rojen ravno v vaših časih. Po tem jaz vem.

Sodnik: Kako, kako?

David: Vse polagoma... Oprosti, gospod, zaletel sem se, pa niti ne vem, kaj govorim. Žena me je vstrašila, vdari jo božja sila!

Pisarček: Gospod sodnik, jaz mislim, da je sama hinavščina tega človeka?

David (pri sebi): E, kako to?... Ne greši, dečko! Ne črni me slavni sodniji!... Torej, gospod sodnik, povedal sem ti vse, kar si me vprašal. Zdaj mi pa po zakonu sodite tega lopova.

Sodnik: In ime?

David: Ime mu je Mrcina Davidova. Tako ga ljudje imenujejo in tako mu bo slavna sodnija pošiljala povabila in pozive, če ga danes ne obsodite na vislice. Vas mu je Melina, okraj Banja Luka, okrožje Banja Luka, a dežela, mislim, glavati gospod, da bo i za njega Bosna? Hišno številko ima, pravi knez, oni dve kljuki (C. C.)

Sodnik (vstane): David, poslušaj zdaj! Zakon obsoja...

David: A kje je ono? V Imenu Njegovem? A, ne, gospod! Tega ne pripuščam! Jaz se držim reda in zakona! Da sem hotel delati proti zakonu, bil bi ga sam v gozdu ubil. Poznam zakon, in proti zakonu ne pu-

stim niti svojega očeta!... Ako zakon dopušča, oblecite ga radi mene magari v svilo in ga pustite, da se šeta po čaršiji... Ali sodite ga po zakonu, ako ne, saj je v tej deželi tudi okrožna sodnija, je premilostiva deželna vlada, in ta-le David s svojo neumno glavo in s svojim lopovom se nekega dne prikaže tudi lahko na Dunaju. Nikari ne mislite, kar mislite! Ako ne čujem onega: V Imenu Njegovem, takoj grem na okrožno sodnijo.

Sodnik: Pa naj bo, David, v imenu njegovem zakon obsoja Mrcino Davidovo na dvajset...

David (prekine ga): Prosim te, glavati gospod, kakor se Boga in starejega prosi, drži se samo reda in zakona. Ni tako, temveč tako-le: Slavna sodnija v Imenu Njegovem obsoja Mrcino Davidovo iz vasi Meline, okraja Banje Luke, okrožja Banje Luke, deže... (obrne se proti Pisarčku) kaj bi ti rekel, dečko, ali je tudi on iz Bosne, ali je z vami prišel z zadnjo vstajo?

Pisarček: Iz Bosne je, David.

David: Če ni prišel iz vaše deže, porodil se je tukaj pod vašo vlado, kar je vsejedno. Tako, tako, nadaljuj, gospod sodnik, da čujemo!

Sodnik: Slavna sodnija v imenu njegovem obsoja Mrcino Davidovo, staro dvaindvajset let...

D a v i d : Hvala ti za to ! Zdaj vidim, da si človek redu in zakona. Pozabil sem bil preje omeniti, koliko let mu je. Človek naj ravna po redu in zakonu, pa če je črn cigan, on velja pri meni za dobrega človeka. E, hvala ti za to ! Dalje, gospod sodnik, dalje.

S o d n i k : Slavna sodnija v imenu njegovem obsoja Mrcino Davidovo, staro dvaindvajset let, oženjeno...

D a v i d : Tudi za to ti hvala. Pozabil sem omeniti. Oženjen je, da bi mu kosti v Zenici segnile ! Ali, ne vem, zakaj se vpletam v posle slavne sodnije. Jaz znam tožiti, pa ne znam soditi. Ni me za to Bog vstvaril, pa je ! Dalje, gospod sodnik, dalje da čujemo.

S o d n i k : Slavna sodnija v imenu njegovem obsoja Mrcino Davidovo, staro dvaindvajset let, oženjeno, iz vasi Meline, okraja Banje Luke, okrožja Banje Luke, dežele Bosne, a hišna številka mu bodo oni dve kljuki (C. G.), na dvajset let težke ječe v Zenici...

D a v i d (skače od veselja in tepe jazbeca po gobcu): O-o, jazbeče ! Čuješ, jazbeče ? Češ še malo koruze ? Jazbina, zakaj ne govoriš ? ! Tužna in žalostna ti mati tvoja ! So, so tudi za tebe zakoni v tej deželi, ne misli, da jih ni !

S o d n i k : Ta Mrcina Davidova je ugonobila Davidu Strbacu celo njivo koruze...

David:.... ki se zove Ne Davidova ne cesarska ne spahijska. Samo, prosimo te, po redu in zakonu!

Sodnik:... ki se zove Ne Davidova ne cesarska ne spahijska, na podlagi česar je gornja obsodba izrečena. Ali si sedaj zadovoljen, David?

David: Hvala slavni sodniji! Jaz sem zadovoljen z obsodbo. Samo to še, kakor na mojo željo, dodaj: David Štrbac iz vasi Meline, okraja Banje Luke, okrožja Banje Luke, dežele Bosne, a hišne številke sedeminštiridesete, se zahvaljuje cesarstvu, naši premilostivi deželni vladi in slavni sodniji, da so ga vsega osvobodili in, kakor pravijo, kot prst ogulili. Hvala jim, če čujejo ali ne čujejo! To ti dodaj v mojem imenu... A zdaj Vas vprašam po redu in zakonu, kdo mi plača škodo, ki mi jo je naredil ta lopov? Iz cesarskega gozda je, in jaz mislim...

Sodnik (smeje se in mu ponuja nekaj denarja): Evo ti, David, za škodo, a ta lopov gre jutri v Zenico.

David: Je-li to iz cesarske kase? Da ni morda kaka miloščina, ker je tako malo? Če je miloščina, ne sprejemem!

Sodnik (daje mu še): Ni miloščina. Denar je iz cesarske kase. Plača se ti škoda.

David (devlje denar v žep): Hvala cesarstvu, naši premilostivi deželni vladi

in slavni sodniji. Krvi svoje bi dal za našo premilostivo deželno vlado...

Sodnik: Kako, kako?

David: Vse polagoma...

Sodnik: Človek, ne razumem te!

David: Težko je mene umeti, ker sem jako oglat človek. Čul sem ljudi govoriti, da so bili dvori židovskega cesarja Salomona na dvajset oglov, jaz se lahko zakolnem, da je na meni štiriindvajset oglov. Jaz nisem kriv, da me je Bog takega vstvaril, da v eni uri začnem dvajset govorov, pa ni enega ne končam. Muka, živa muka je, glavati gospod, mene razumeti!

Sodnik: Jaz te ne razumem, ali razumel te bo neki drugi gospod. Počakaj, David, takoj se vrnem (odide).

David (skrbljivo): Kam je šel gospod sodnik?

Pisarček: Takoj pride gospod.

David (pri sebi): Nič dobrega se ne obeta! Pa kaj mi morejo?! (mahne z roko in se prične sprehajati po dvorani in ogledovati slike). Glej, dečko, kako se znam tudi jaz šetati. Pri moji veri, znal bi se šetati kot vsak cesarski služabnik. Samo leva noga mi je malo kračja od desne, pa se nekoliko gibljem... Čegava je ta slika?

Pisarček: To je cesar.

David: A, vaš cesar je to?

Pisarček: I naš i vaš!

D a v i d : Naš ni, dragi prijatelj. E, da je to naš česar, naš car, zajokal bi jaz od veselja. Naši carji so bili, pa so preminuli. Ali čul sem, da imamo mi Srbi enega kralja in enega kneza. Nuj, povej mi, ker vidim, da si pameten in učen: ali se ne bi dalo iz našega kralja in kneza iztesati ednega osrednjega carja, ker si mi Srbi od davna želimo carja?

P i s a r č e k : Dober je vam tudi naš cesar.

D a v i d (pri sebi): Iz Like si, človeče, ali na led me le ne spelješ!... Ne rečem nič, gospod. Dober je. Samo, da nam odvzame še tretjino, desetino in globe — pa nikdar boljšega carja!

P i s a r č e k : Tedaj bi bil tudi vaš?

D a v i d : E, tega ti ne morem prav gotovo povedati, ker vsakemu se ne more reči: Car Lazar, čestiti potomec! Je-li da, gospod, da se ne more vsakomu tako govoriti!... In čegava je ta slika?

P i s a r č e k : To je ono, kar zovete vi seljaki deželna vlada.

D a v i d : O, čakaj, da ti jo pogledam! (vspenja se po stolu, dene roke nad oči in dolgo, dolgo gleda). O, pa čorava*)

*) Vodja deželne vlade za Bosno in Hercegovino, Njegova Prezvzišenost, Gospod baron Johann von Apel je izgubil nekje v vojni eno oko (Čorav = na eno oko slep).

je naša deželna vlada, krst ji ljubim! (pade s stola). Zato nam gre vse tako čoravo v tej deželi!

S o d n i k (vstopi z doktorjem): Kaj je to?!

D a v i d (vstane): Nič, glavati gospod.... O, ljudje božji, da sem danes v jutro umrl, ne bi niti vedel, da je naša premilostiva deželna vlada čorava!

S o d n i k: To je tisti človek, ki toži jazbeca. Prosim Vas, gospod doktor, da ga preiščete. Zdaj se mi zdi budalo vseh budal, zdaj zopet jako bister in pameten. Čuden in neumljiv stvor!

D o k t o r (z neke višine): Na prvi pogled bo to bila budalo, blödsinniger Kerl, Crétin! (Davidu) Kako se bo zvala?

D a v i d: Čakaj, da se kakor ljudje najprvo povprašamo za zdravje... Si zdrav, gospod? Kako gre gospej? Ali je tudi zdrava?

D o k t o r: No, kako ime, kako se bo zvala?

D a v i d: Gospod doktor, ni počlo nego niklo...

D o k t o r (srdito): No, kako se bo zvala?

D a v i d: Jaz se bom zvala, ker že hočeš, ubilo te nebo, David Štrbac, selo Melina, okraj Banja Luka, okrožje Banja Luka, dežela Bosna. Hišno številko imam 47. Tako me piše slavna sodnija in tako mi pošilja pozive.

Doktor: No, velik ime in titel kakor grof imela ti?

David: Jaz se držim redu in zakona kakor vsak grof!

Doktor: Imela šeno?

David: O, imela čvrsto in učeno ženo!

Doktor: Imela otroke?

David: Imela, gospod doktor, dvoje ženskih otrok in dve punčiki kakor dve rdeči jabolki.

Doktor: No, dve šenske in dve moške otroke?

David (počasi): O, ti učenost in premetenost ti!... Da, tako je, tako.

Doktor: Sakaj tošila jazbec?

David: Tožila... požrla celo njivo koruze.

Doktor: Nù, ti budalo! Jasbec tošila, šivina tošila? To nič drugo kakor budalo! Ta šivina, sa jazbec ni sakon...

David: Pa je za to zakon pod vašim cesarjem! To smo videli danes. Ne kvari mi računa!

Doktor (gleda ga z vseh strani, zre mu ostro v oči, vzame nekako pripravo in meri mu glavo).

David: Kaj?! Ali se pri vas tudi pamet na stopinje meri? Zato ste vi tako pametni!

Doktor (šepeta): Štirideset...

D a v i d : Jaz za štirideset stopinj bedast?! O, veliko, prijatelji dragi! Pa koliko ste torej vi?

P i s a r č e k : Da, da, David! Štirideset stopinj si bedast.

D a v i d : Molči, šema šemasta! (Vzdihne, trene z očmi, v katerih se zasvetijo solze neizmerne mržnje in tuge). Nisem vam jaz, gospodje moji, štirideset stopinj bedast, temveč jaz sem vam za to čuden, ker je v meni milijon src in milijon jezikov, ker sem danes pred to sodnijo plakal za milijon duš, ki so se od silne dobrote in miline omrtvile, da komaj dišejo! (Vsi ga gledajo plašljivo). Z bogom, jazbec! Z bogom, gospodje moji! Z bogom i ti šema šemasta! Z bogom ostanite vsi in ne zamerite mi.

A. Z.

L a ž.

Ruski spisal Leonid Andrejev.*)

— Prevedel Alojzij Gradnik. —

L.

»Ti lažeš! Jaz vem, ti lažeš!«

»Čemu tako kričiš? Je-li treba, da nas vsi slišijo?« Tudi sedaj je ona lagala, ker jaz nisem kričal, temveč govoril prav tiho, tiho držal jo za roko in govoril tiho, tiho, in ona strupena beseda »laž« je sikala kakor majhna kača.

»Jaz te ljubim,« je nadaljevala ona, »in ti mi moraš verovati. Ali ti ne zadostuje to?«

»In pritisnila mi je na usta poljub. A ko sem jo hotel prijeti in objeti jo z rokami, je ni bilo več. Ušla je iz poltemnega koridora, in jaz sem ji

*) Leonid Andrejev je najnovejši ruski novelist. Nekateri ga postavljajo celo nad Gorkega. Kakor Gorki je živel tudi on postopaško in dogodljajev polno življenje. Leta 1898. je napisal prvo novelo, a njegova slava je razširjena sedaj že po celem svetu. Velik psiholog je, in njegova posebnost je opisovanje smrti. V vseh njegovih novelah srečamo ta problem.

zopet sledil tja, kjer je ravno končavala zabava. Kaj jaz vem, kje je bilo to? Rekla mi je, naj pridem tja, in jaz sem prišel in videl, kako so se celo noč vrteli pari. Nikdo ni pristopil k meni in govoril z mano, vsem tuj sem sedel v kotu zadaj za godci. Prav na mene je bilo obrnjeno žrelo velike medene trompete, in iz njega je tulil nekdo, kakor bi bil tam zaprt, in vsaki dve minuti se je pretrgano in surovo krohotal: ho - ho - ho.

Nakrat se je približal k meni bel in duhteč oblak. To je bila ona. In kako je znala laskati se mi, ne da bi bil tega kdo opazil! Za kratek trenotek se je njeno rame dotaknilo mojega ramena, za kratek trenotek sem videl, obrnivši oči k tlom, nje bele grudi za izrezano obleko. A ko sem spet dvignil očesi, videl sem profil, tako bel, strog in resničen — kakor profil angela, zatopljenega v misli, nad mogilo pozabljenega človeka. Tudi njene oči sem videl. Bile so velike in svetlobeželjne, lepe in pokojne. Modro obkrožena je bila črna zenica, in kolikor sem tudi v njo zrl, bila je črna, globoka in neprodirljiva. Mogoče, da sem tudi zrl v njo le za trenotek, da nisem mogel čutiti v tem času niti enega srčnega utripa; no nikdar nisem tako globoko in strašno spoznal, kaj je večnost, nikdar je nisem s tako silo občutil. S strahom in bole-

stjo sem videl, da je vse moje življenje prešlo kakor tenki žarek v njene oči, dokler si nisem bil sam sebi tuj, prazen in brez volje — skoraj mrtev. Potem je spet šla od mene in nesla s sabo moje življenje; in spet je plesala z nekim visokim, nadutim, a lepim človekom. Vsako podrobnost sem premostril na njem: obliko njegovega obuvala, širokost visokih ramen, enakomerno zibanje rok, skrbno razdeljene lase. S svojim brezizraznim, nevidečim pogledom me je skoraj vtisnil v steno in postajal sem ploščnat in neobčutljiv kakor stena.

Ko so jele sveče ugašati, sem šel k nji in rekel:

»Čas je oditi. Jaz te hočem spremljati.« A ona se je začudila.

»Jaz pojdem ž njim,« in pokazala je na onega visokega in lepega človeka, ki pa ni gledal na naju. Odvedla me je nato v neko prazno sobo in me poljubljala.

»Ti lažeš« — sem rekel tiho, tiho.

»Mi se danes še vidimo. Ti moraš priti — je odgovorila ona.

Izza visokih streh je gledalo zeleno, mrzlo jutro, ko sem odhajal domu. Na celi ulici nas je bilo samo dvoje: izvoščik in jaz. On je sedel sključen na kozlu in skrival obraz pred mrazom, a za njim sem sedel jaz sključen, obraz zavrt do očij. Izvoščik je imel svoje misli in jaz svoje, in tam za debelimi

zidovi je spalo tisoč ljudij, in vsak je imel svoje sanje in misli. Jaz sem mislil na njo in o tem, da ona laže; mislil sem na smrt in zdelo se mi je, da so ti mračno osvetljeni zidovi že videli mojo smrt, in da so radi tega tako hladni in ravni. Ne vem, na kaj je mislil izvozčik. Ne vem, kaj so sanjali oni ljudje, skriti za zidovi. Toda tudi oni niso vedeli, kaj jaz mislim in sanjam.

Tako smo se vozili po dolgih in ravnih ulicah; jutro je vstalo izza streh, in vse okoli je bilo mirno in belo. Duhteč in hladen oblak se je bližal k meni, in ravno v moje uho se je krohota nekdo: ho - ho - ho.

II.

Ona je lagala. Ni prišla, in jaz sem zaman nanjo čakal. Sivi, enakomerno gosti polumrak se je spuščal s temnega neba, in jaz nisem vedel, kedaj je mrak prešel v večer in večer prešel v noč, zdelo se mi je, da je bilo vse to ena sama dolga noč. Vedno z istimi koraki, enoličnimi in enakomernimi koraki dolgega pričakovanja hodil sem gor pa dol. Nisem stopil niti bliže visokemu domu, v kojem je stanovala moja ljubica, niti k steklenim dverim, ki so rumenela pod železnim napuščem; z istimi enakomernimi koraki sem hodil na nasprotni strani — gor in dol. A

ko sem šel naprej, nisem odvrnil oči od steklenih dver. Vračal sem se nazaj, često sem postajal, obračal se, in tedaj je sneg z ostrimi iglami zbodel moj obraz. Dolge so bile te igle, tako ostre in mrzle, da so prodirale prav do srca in zbadale z žalostjo in gnjevom brezupnega čakanja. Od svetlega severa do temnega juga je pihal mrzel zrak, z žvižganjem je igral na oledenelih strehah, odtrgal se odtod, vbadal moja lica z ostrimi majhnimi snežinkami in nalahno stresal stekla svetilke, v kateri se je trepetajoč od mraza vil osamljen, rumen plamen. In bilo mi je žal tega osamljenega plamena, živečega le ponoči. Zdelo se mi je, kakor da končuje vse življenje na tej ulici; ko odidem, bodo samo snežinke begale po tem praznem prostoru in rumena luč bode naprej trepetala in se vila — v samoti in mrazu.

Čakal sem jo, a ona ni prišla. In zdelo se mi je, da smo si podobni drug drugemu, samotna luč in jaz; samo, da moja svetilka ni bila tako prazna: v tem prostoru, ki sem ga meril s svojimi koraki, so se tupatam prikazovali ljudje. Neslišno so vzraščali za mojim hrbtom, veliki in temni so se premikali mimo mene in izginjali nenadoma, kakor sivi strahovi za ostrim oglom one bele hiše. In spet so se prikazovali izza ogla, spajali se z mano

in počasi se tajali v sivem prostoru, polnem brezšumno vrtečega se snega. Zaviti, brezlični in molčeči, bili so podobni drug drugemu in meni; zdelo se je, da kvečjemu kakih deset ljudi hodi gor in dol kakor jaz, da čakajo, zmrzujejo in molčijo kakor jaz, in premišljujejo o čem svojem, zagonetnem in žalostnem.

Čakal sem jo, a ona ni prišla. Ne vem, zakaj nisem kričal in plakal od boli; ne vem, zakaj sem se smejal in veselil in stiskal prste, kakor bi bili kremplji, in kakor bi držal v njih ono majhno in strupeno, sikajoče kakor kača: laž! Zvijala se je v mojih rokah in ujedala moje srce, in od njenega strupa mi je bilo motno v glavi.

Vse je bilo samo laž. Izginila je meja med sedanostjo in preteklostjo. Izginila je meja med onim časom, ko nisem še živel, in med tem, ko sem začel živeti, in zdelo se mi je, da sem živel vedno — in nikdar. A vedno, ko nisem še živel in ko sem začel živeti, je kraljevala le ona nad mano, in čudna se mi je zdela misel, da ima ona ime in telo, in da je v njenem bitju začetek in konec. Ne, ona ni imela imena, ona je bila vedno tista, ki laže, tista, ki pusti večno čakati, in nikdar ne pride. In ne vem zakaj, moral sem se smejati: ostre igle so se zadirale v moje

srce, in ravno v uho se mi je krohotal nekdo : ho - ho - ho.

Odpri sem oči; videl sem razsvetljena okna njenega visokega doma in tiho so govorila k meni s svojim sinjim in žarečim bleskom :

»Ona te slepari; v tem trenutku, ko osamljen blodiš okrog, čakaš in trpiš, je ona tu, vsa krasna, vsa svetla in lažnjiva in posluša šepetanje onega visokega in krasnega moža, ki tebe tako prezira. Če bi ti udrl sem noter in jo ubil, bi storil dobro delo, ker bi ubil laž.«

Krepkeje sem stisnil pest, v kateri sem držal nož, in smeje se sem odgovoril :

»Da, jaz jo ubijem!«

A tožno so zrla name okna in tožno pristavila :

»Ti je nikdar ne ubiješ! Nikdar, ker orožje v tvoji roki je ravno taka laž, kakor so njeni poljubi.«

Davno so že izginile molčeče sence čakajočih, in ostal sem sam v mrzlem prostoru, sam s plamenom, trepetajočim od mraza in obupa. Nedaleč v stolpu je pričela biti ura, in nje plahi bronasti glas je trepetal in plakal, bežeč v vse-mirje in izgubljač se v gneči blazno se vrtečih snežink. Začel sem šteti udarce in se glasno zasmel: ura je bila petnajst. Stolp je bil star, in tudi ura je bila stara; čeravno je kazala

prav, vendar je bila, ne da bi štela udarcev, in večkrat je bila tako dolgo, da je stari in sivi cerkovnik moral zlesti v stolp in držati z rokami krčevito udarjajoče kladivo. Komu so lagali ti trepetajoči, starikavo otožni glasi, ki jih je objela in zadušila zmrzujoča tema! Tako pomilovanja vredna in neumna je bila ta nepotrebna laž.

A s poslednjim lažnjivim udarcem so se stresla steklena vrata, in po stopnicah je stopala visoka postava. Videl sem samo njen hrbet, a vendar sem jo spoznal — saj sem jo videl še le včeraj — ponosno in prezirajočo. Tudi hojo sem spoznal; bila je lažja in sigurneja kakor včeraj; tako sem tudi jaz nimalokrat stopal skozi ta vrata: tako hodijo ljudje, ki so jih ravnokar poljubljala lažnjiva ženska usta.

III.

Grozil sem in prosil, škripaje z zobmi:

»Odkrij mi resnico!«

In z obrazom, hladnim kakor sneg, z začudeno dvignenimi obrvmi, pod katerimi je tako mirno in zagonetno temnela zenica, me je vprašala:

»Ali se ti lažem?«

Ona je vedela, da ji ne morem dokazati laži, vedela je, da more vso težko in ogromno stavbo mojih nepre-

stano delujočih mislij razrušiti z eno samo besedo — s še eno lažnjivo besedo. Čakal sem tiste besede — in prišla je z njenih ust, blesteča na zunaj v lepoti resnice, a temna v svojih globinah:

»Jaz te ljubim. Nisem-li vsa tvoja?«

Bili smo daleč zunaj mesta, in v temna okna je gledalo sneženo polje.

Nad njim je bila tema in krog njega je bila tema, gosta, neprodirljiva in molčeča; le ono je sijalo s svojo tajno svetlobo, kakor obraz mrtveca v mraku. Samo ena sveča je gorela v veliki, toplo zakurjeni sobi, in na rudečem plamenu se je odražal blede odsvit mrtvega polja.

»Naj bo resnica strašna kakor hoče, jaz jo hočem poznati. Mogoče, da umrjem, če jo izvem, a raje umrjem, kakor da bi je ne poznal. V tvojih poljubih in objemih čutim laž. V tvojih očeh jo vidim. Odkrij mi resnico — in jaz pojdem na veke od tebe« — govoril sem ji.

Toda ona je molčala, in nje pogled, hladno vprašujoč je prodiral v mojo dušo, preobračal jo in jo opazoval z neko čudno radovednostjo. In zakričal sem:

»Odgovori, ali te ubijem!«

»Ubij me!« je mirno odgovorila ona, »življenje je večkrat tako dolgočasno. A z grožnjami je težko najti resnico.«

In tedaj sem padel pred njo na kolena. Stiskal sem njene roke, plakal in prosil jo usmiljenja in — resnice.

»Ubožec!« — je govorila in pokladala roke na moje lase. — »Ubožec!«

»Usmili se me« — sem prosil. »Saj hočem vedeti le resnico!«

Gledal sem na nje belo čelo in zdelo se mi je, da je tam resnica, tam za tisto tanko steno. In v blaznosti sem si želel razbiti črepinjo, da bi videl resnico. A tam, za belimi grudmi, glej, bije srce — in v blaznosti sem si želel raztrgati te grudi, in videti enkrat razgalljeno človeško srce. In nepremično je žarel ostri plamen dogorevajoče sveče, v temi so se širile stene, in bilo mi je tako tožno pri srcu, zapuščeno in grozno.

»Ubožec!« govorila je ona. »Ubožec!«

Nenadoma se je prevrnila blede sveča, nje plamen je postal moder, a potem je ugasnil. Tema naju je objela. Nisem videl ne njenega obraza, ne njenih očij, nje roke so objemale mojo glavo, in tudi laži nisem čutil več. Zaprl sem oči in nisem ne mislil, ne živel, samo srkal sem vase občutek njenih rok, in zdel se mi je resničen. In v temi se je tiho glasil nje šepet, plah in tako čuden:

»Objemi me. Strah me je!«

In spet tišina in spet tihi šepet poln straha :

»Ti hočeš resnico, — toda, vem li jo mogoče jaz sama? Ne hočem-li tudi jaz sama jo spoznati? Ščiti me! Ah, kako se bojim!«

Odpri sem oči. Pobledevši sobni mrak je plaho bežal od visokih oken, se nabiral na stenah in se skrival v kotih; a skozi okna je gledalo molče nekaj velikega, mrtvobelega. Zdelo se je, da naju išče dvoje mrtvaških očij in naju objema s svojim ledenim pogledom. Trepetaje sva se stiskala drug k drugemu, in ona je šepetela :

»Ah, kako se bojim!«

IV.

Ubil sem jo. Ubil sem jo, in ko je liki lena in ploska masa ležala na oknu, za katerim je belelo mrtvo polje, stopil sem z nogo na njeno telo in se glasno zasmel. To ni bil smeh blaznega! Ne! Smejal sem se, ker so moje prsi dihale prosto in lahko, ker je bilo v njih veselo, mirno in prazno, in je odpadel od srca črv, ki je glodal na njem. Sklonivši se, pogledal sem v njene mrtve oči. Velike, svetlobeželjne ostale so odprte, in bile so podobne očem voščene punčike — ravno tako okrogle in motne, kakor bi bile pokrite s steklom. Jaz sem se jih lahko dotikal s prstmi,

zapiral in jih odpiral, in ni me bilo nič strah, ker v oni črni, neprodirljivi zenici ni živel več isti demon laži in dvoma, ki je tako dolgo, tako poželjivo pil mojo kri.

Ko so me prijeli, sem se smejal, in ljudem, ki so me prijeli, se je zdelo to strašno in grozno. Z gnusom so se obračali od mene in stopali v stran; drugi pa so z grožnjami in očitanki šli naravnost proti meni, a ko so videli moj jasni in veseli pogled, so pobledeli njih obrazi in obstali so kakor prikovani k zemlji.

»Blaznik« — govorili so, in zdelo se mi je, da jim je ta beseda v tolažbo, ker jim pomaga umeti zagonetko: kako sem mogel jaz ubiti ljubico, ki sem jo ljubil — in smejati se. Samo eden — tolst, rdečeličen in vesel mož, mi je dal neko drugo ime, in to ime me je udarilo, da mi je zatemnelo pred očmi.

»Ubogi človek!« — rekel je s pomilovanjem in brez vsake zlobe, ker je bil pač tolst in vesel.

»Ubogi človek!«

»Ni treba,« kričal sem, »ni treba me tako nazivati!«

Ne vem, čemu sem planil nanj. Nazadnje — nisem ga hotel ne ubiti, ne dotekniti se ga, a vsi oni prestrašeni ljudje, ki so videli v meni blaznega in zlođeja, so se ustrašili še bolj in tako zakričali, da sem se moral spet smejati.

Ko so me peljali iz sobe, kjer je ležal mrlič, sem glasno in trdovratno ponavljal, zroč na onega veselega in tolstega moža:

»Jaz sem srečen! Jaz sem srečen«
In to je bilo res.

V.

Nekdaj, v svoji mladosti sem videl v zverinjaku pantra, ki je razburil mojo domišljijo in dolgo časa spremljal vse moje misli. Ni bil podoben vsem drugim zverinam, ki so brezmiselno dremale ali zlobno gledale na obiskovalce. Iz kota v kot, po eni in isti črti, je hodil prav z matematično natančnostjo.

Obračal se je vsakokrat na enem in istem mestu in vsakokrat se zadeval s svojim rumenkastim bokom ob eni in isti drog železne rešetke. Ostro roparsko glavo je držal sklonjeno in zrl naravnost pred se, nikdar se ni obrnil v stran. Pred njegovo kletko se je cele dni gnetlo ljudstvo, govorilo in šumelo, a on je le hodil in hodil in se niti enkrat ni ozrl na gledalce. In le na nekaterih obrazih je bil opaziti smeh; večina je zrla resno, da, celo mračno na to živo sliko težkega, brezizhodnega razmišljanja, in z vzdihom odhajala. A pri odhodu so se še enkrat izprašujoč ozrli nanj in vzdihovali — kakor

da bi bilo nekaj skupnega v usodi njih svobodnih ljudij in usodi tega nesrečnega uplenjenega pantra. In ko so mi pozneje, že dorastlemu, ljudje in knjige pravili o večnosti, spomnil sem se onega pantra, in zdelo se mi je, da poznam že večnost in nje muke.

V takega pantra sem se izpremenil v svoji kameniti kletki. Hodil sem in mislil. Hodil sem vedno po isti črti, izkota v kot; in po isti kratki črti so hodile moje misli, tako težke, da se mi je zdelo ne samo glavo, ampak celi svet nosim na svojih ramenih. Samo iz ene besede so obstajale te misli, a kako je bila velika, kako mučna in grozopolna!

»Laž« je bila ta beseda.

Spet se je sikajoč priplazila iz vseh oglov in se ovijala krog moje duše; to ni bila več mala kača, razvila se je v veliko, blestečo in grozno pošast. Klala in dušila me je s svojimi železnimi obroči, in ko sem od bolečin začel kričati, hreščal je iz mojih ust isti zoprni, žvižgajoči kačji glas, kakor bi mrgolelo v mojih prsih od samih gadov:

»Laž!«

In hodil sem in hodil in mislil, in pred mojimi očmi so se siva in ravna asfaltova tla izpreminjala v sivo, prozorno brezno. Moje noge niso več čutile kamna, in zdelo se mi je, kakor da plavam v brezkončni višini nad temo in

meglo. In ko se je iztrgal mojim prsim oni žvižgajoči stok, se je spodaj, izpod onega prozornega a vendar neprodirljivega prepada vlačil počasi strašni odmev. Tako počasi in votlo, kakor bi se vlačil skozi tisočletja in bi vsako minuto v vsakem atomu one megle puščal nekaj svoje moči. Čutil sem, da je žvižgal tam spodaj kakor veter, ki lomi drevesa, a v moje uho je prihajal samo kot kratek in grozen šepet:

»Laž!«

Ta podli šepet me je zazkačil. Bil sem z nogo ob kamen in kričal:

»Laži ni! Jaz sem ubil laž!«

In nalašč sem se obrnil v stran, ker sem vedel, da bo odgovorila. In odgovorila je počasi iz globin brezdanjega brezna:

«Laž!«

Stvar je kakor vidite ta, da sem se prokleto motil. Žensko sem ubil, a laž storil nesmrtno. Ne ubivajte ženske, dokler niste s prošnjami, mukami in ognjem iztrgali njeni duši resnice.

Tako sem premišljeval, in hodil po kletki iz kota v kot.

VI.

Temno in strašno je tam, kamor je nesla resnico in laž — in tudi jaz pojdem tja. Pred prestolom satana samega hočem jo dohiteti, pasti na kolena in zaplakati:

»Odkrij mi resnico!«

»Ah, moj Bog! Tam je vse laž. Tam je tema, tam puščoba vekov in večnosti in tudi nje ni tam in ni je nikjer. A laž je ostala. Ona je nesmrtna. Jaz jo čutim v vsakem atomu zraka in ko diham, sili z žvižgom v moje prsi in ruje tam in ruje!

Ah, kaka blaznost biti človek in iskati resnico! Kako trpljenje!

Rešite me! Rešite!

Paradoksist*).

^(edn)
F. M. Dostojevski.

[iluzije]

A pro-pos o vojni in govoricah o vojni. Poznam paradoksista. Poznam ga že dlje časa. Od nikogar poznan človek je, poseben značaj: sanjač. Spominjam se, kako se je nekoč, tega je že več let, spoprijel z menoj radi vojne. Zagovarjal je vojno sploh, in mogoče samo z namenom, da se poigra s paradoksami. Omeniti moram tukaj, da je »državni svetnik«, da je najmiroljubnejši in najboljši človek, kar jih je le dobiti na svetu in pri nas v Petrogradu.

»Neumna ideja,« je rekel mej drugim, »da je vojna bič človeštva. Nasprotno, najpotrebnejša stvar je. Sovražiti moramo samo eno obliko vojne, ki je res pogubljiva: to je meščanska, bratomorna vojna. Ta ubija in razkosava državo, traja vedno strašno dolgo in poživini ljudstvo za cela stoletja. Toda mejnarodna, politična

*) Priobčujemo poslani nam prevod Dostojevskega, ne da bi se z njega nazori identifikovali.

vojna donaša samo korist v vsakem oziru in je zato povsem neizogibna.

»Za božjo voljo, narod gre nad narod, ljudje gredo v boj, da drug drugega pobijejo, kaj je tu neizogibnega?«

»Vse in prav posebno neizogibno. Pred vsem pa je laž, da gredo ljudje v vojno, da bi drug drugega pobili. Nikdar ni tega v prvotnem načrtu, nasprotno, ljudje gredo tjekaj, da svoje lastno življenje žrtvujejo; to je, kar se mora posebno povdariti; to je vse druga stvar. Ni višje ideje nego dati lastno življenje v obrambo svojih bratov in svoje domovine, dà, celo samo v obrambo interesov domovine. Brez velikodušnih idej človeštvo ne more živeti, in zdi se mi, da človeštvo ravno radi tega ljubi vojno, da je deležno velikodušne ideje! To je kratkomalo potreba.«

»Pa, ali človeštvo ljubi vojno?«

•Kako ne, kdo poveša ob času vojne glavo? Nasprotno, vsi se takoj opogumijo, v vseh se oživi duh, in o navadni apatiji, o dolgočasnosti ni slišati ničesar, kakor ob času miru. Potem pa, ko je vojna končana, kako rad jo vsakdo omenja, celo v slučaju poraza! In ne verujte tega, ako ob času vojne rekajo vsi oni, ki se srečavajo, žalostno zmajaje z glavo: »To je nesreča, ali nam je bilo treba tega doživeti!« To se dogaja samo radi formal-

nosti. Nasprotno, v duši vsakega je praznik. Vedite, strašno težko je marsikateri misli priznavati. Poreče se: zver, reakcionarec, in obsojalo se bo — tega se bojijo. Da bi vojno hvalil, za to se ne odloči nikdo.«

»Pa o velikodušnih idejah govorite, o počlovečenju. Ali brez vojne ni velikodušnih idej? Ravno v mirovnem času se lažje razvijajo.«

»Povsem nasprotno, povsem obratno. Velikodušnost v dobah dolgega miru umre, in mesto nje se prikažejo: cinizem, mlačnost, dolgočasnost in mnogo drugega, kar je zelo podobno zlobnemu smehljanju, da, in to le vsled lene zabave in ne vsled stvari. Odločno se lahko reče, da dolg mir ljudi posurovi. Mej dolгим mirom se nagiblje socijalno pretežje vedno na stran vsega tega, kar je slabega in grozovitega v človeku, pred vsem na stran bogastva in kapitala. Čast, človekoljubnost, požrtvovalnost se še spoštujejo, se cenijo, čislajo visoko, neposredno po vojni, toda čim dlje traja mir, tem bolj obledijo vse te krasne velikodušne stvari, posušijo se, pomrejo, bogastvo in posest zavlada nad vsem. Slednjič preostane samo še hinavstvo. — Hlini se čast, požrtvovalnost, dolžnost, tako da se pač še naprej spoštujejo, ne glede na ves njihov cinizem, ali samo z lepimi besedami, radi zunanosti. Prave časti

ne bo, samo njene oblike ostanejo; oblike časti pa so smrt časti. Dolg mir prinaša apatijo, nizkost misli, pokvarjenost in stopi čuvstva; užitki se ne pofinijo, temveč posurovijo! Surovo bogastvo ne more najti užitka ob velikodušnosti, temveč zahteva užitke nižje vrste, užitke, ki dovajajo bližje njegovemu namenu, to se pravi, najprostejemu zadovoljevanju mesa; ti užitki postajajo meseni užitki. Razkošnost povzroča nasladnost, nasladnost pa povzroča grozovitost. Tega na noben način ne morete tajiti, ker se glavno dejstvo ne dá tajiti: da se socialno pretežje dolgega mira nagne vselej na stran surovega bogastva.«

»Ali veda, umetnosti — se-li morejo razvijati ob daljši vojni? In to so gotovo velike in vzvišene ideje.«

»Tu vas ravno imam. Veda in umetnosti se razvijejo ravno vselej v prvi dobi po vojni. Vojna jih oživi zopet, osveži, ojači misli, vlije jim novo življenje. Brez dvoma, bavljenje z vedo zahteva velikodušnosti, da, celo požrtvovalnosti samega sebe. Ali pa je veliko učenjakov, ki so kos razjedajočemu zlu? Napačna čast, samoljubnost, razkošnost se tudi učenjakov poloti. Poskušajte le na primer obračunati s strastjo kakor je nevošljivost; surova je in gladka in zajede se v najplemenitejšo dušo učenjaka, tudi on hoče biti

deležen splošne razkošnosti in sijaja. Kaj je pred triumfom bogastva triumf kakega odkritja na polju vede, ako odkritje ni na primer vsaj tako efektno kakor odkritje planeta Neptuna? Mislite, da jih bo veliko, ki bi se trudili pri delu? Nasprotno, ko vse hlepi po slavi, tedaj nastopi v vedi že šarlatanstvo, iskanje efekta in pred vsem dobičkarstvo, kajti hlepi se tudi po bogastvu.

V umetnosti ista stvar, isto hlepenje po efektu, po finočah; priproste, jasne, velikodušne in zdrave ideje niso več v modi, potrebujejo se neznatnejše stvari, umetne strasti. Čut za zmernost in harmonija se polagoma izgublja, topost čustev in strastij zavlada, takozvano »fino čustvovanje« se pokaže, ki pa je v resnici robato. To so stvari, katerim umetnost tekom dolgega miru vedno podleže. Ko ne bi bilo vojne na svetu, bi umetnost za vselej prenehala; najboljše ideje je dala umetnosti vojna, boj. Pojdite si le poslušat žaloigre, gledat slikarska dela: tu imate Horacije Corneillejeve, tu imate Apolona belvederskega, vplivajoče krasno delo...«

»In madonne in krščanstvo?«

»Krščanstvo samo priznava dejstvo vojne in prorokuje, da meč do konca sveta ne izgine z zemlje. To je zelo značilno in frapirujoče. O, brez dvoma, v najvišjem, v npravstvenem smislu za-

vrača vojno in zahteva ljubezen do bližnjega. Jaz sam sem prvi, katerega bo veselilo, če se meči prekujejo v pljuge, ali vprašanje je: Kedaj se lahko to zgodi, in ali zadostuje, če se meči prekujejo v pljuge? Današnji mir je vedno in povsodi slabši kakor vojna, tem slabši, da je slednjič celo nenravno, vzdržati ga. Tu nimate nič čislati, prav nič čuvati; sramota je in kratkovidnost vzdržati ga. Bogastvo, surovost užitkov poraja lenobo, lenoba pa rodi sužnje. Da se pa sužnji obdržijo v sužnosti, vzeti se jim mora svobodna volja in možnost razsvitljenja. Vi niti ne morete nič za to, da potrebujete sužnje, in če bi bili najhumanejši človek. Pripomnjam še, da se v neki dobi miru vgnezdijo bojazljivost in brezčastnost. Človek je v svoji naravi silno nagnjen strahopetnosti in nesramnosti, in on se pozna prav dobro v tem položaju, zato si najbrže tako želi vojn in jo tako ljubi; tu čuti zdravilno sredstvo. Vojna razširja bratsko ljubezen in edini narode.«

»Kako edini narode?«

»Vojna jih prisili, da se medsebojno spoštujejo, vojna jih osveži. Ljubezen do bližnjega se goji in razširja največ samo na bojnem polju. Tudi to je posebno dejstvo, da vojna ljudi manj spravlja v jezo kakor mir. In v istini, vsaka malenkostna politična žalitev v

mirovnem času, vsaka najmanja neodkritosrčna pogodba, vsak politični pritisek, vsaka neopravičena zahteva — kakor jo je nam stavila Evropa leta 1863., povzročijo večjo jezo in večje sovraštvo, kakor odkrita vojna. Spominjajte se samo, ali smo mi sovražili Francoze in Angleže ob času krimske vojne? Obratno, nekako zbliževali smo se, da, kakor da smo se pobratili. Njih mnenje o našem junaštvu nas je zanimalo, njihove vjetnike smo poljubljali, naši vojaki in častniki so šli ob premirju na prednjo stražo in malo da niso sovražnike objemali; pili so celo žganje skupaj. (Tudi iz sedanje rusko-japonske vojne smo čuli, da so se ob premirju pred Port-Arturjem začetkom tega meseca sešli ruski in japonski častniki, si podajali roke, menjavali posetnice, napivali drug drugemu ter se dali fotografirati skupno. — Uredništvo.)

Rusija je o tem čitala v časnikih z naslado, kar pa ni oviralo, da se ne bi imenitno bili. Prav viteški duh je zavladal. O materijelnem zlu niti ne govorim. Kdo ne pozna zakona, da se po vojni vse krepko povzdigne? Gospodarske moči dežele se podeseterijo, kakor da se je preteč oblak v poživljajočem dežju razlil po osušenih tleh. Vsled vojne trpečim priskočijo takoj vsi na pomoč, dočim v mirovnem času cele pokrajine lahko preje gladu pomrjô,

predno se za ušesi popraskamo in cele tri rublje žrtvujemo.

»Ali pa ne trpi ob vojnem času ljudstvo več nego vsi drugi, ne morali prenašati opustošenja in neizogibna in daleko težja bremena nego so ona, ki jih vzmorejo le imoviteji krogi?«

»Mogoče, toda samo začasno — zato pa ljudstvo neprimerno več pridobi, kakor izgubi. Ravno za ljudstvo so posledice vojne kar najboljše. Bodite še tako človekoljuben, bodite najhumaneji človek, vendar se smatrate za nekaj višjega kakor je mož iz ljudstva. Kdo meri dandanes s krščanskim merilom dušo pri duši? Meri se po žepu, po oblasti in po moči — in priprosti mož, kot del mase, to prav dobro ve. To ni navadna nevošljivost, tu se pojavi neznosno čustvo, ki je žgoča rana za ljudstvo. Kakor tudi bi je radi osvobodili, dajte še take zakone, nejednakost mej ljudmi se v današnji družbi ne izbriše. Edino zdravilo za to je — vojna. Začasno, palijativno sredstvo, za ljudstvo vendar zdravilno, veselo sredstvo. Vojna povzdigne duhá ljudstva in njega zavest lastnega ponosa. Vojna zjednači ob času boja vse in spoprijazni gospodarja s hlapcem, ko se najkrasnejše razodene dostojnost človeška, ko se lastno življenje žrtvuje za obči blagor, za vse, za domovino. Morete-li misliti, da masa, masa najnevednejših

kmetov in beračev, ne čuti potrebe, da bi svoja velikodušna čustva pokazali v dejanju? S čim pa naj maso ljudstva v mirovnih časih razodene saj v velikodušnost in človečanstvo? Posamezne pojave velikodušnosti mej ljudstvom pač opazimo in se komaj zmenimo za to, dostikrat z neverjetnim smehljanjem, dostikrat niti ne verjamemo, dostikrat smo celo nezaupni. In če verjamemo enkrat junaštvu enega posameznika, tedaj razbobnamo takoj, kakor da je kaj izrednega. In kaj se razvidi iz tega? Da je naše občudovanje, naše plačilo zelo podobno zaničevanju. V vojni vse to samo od sebe izgine in nastopi popolna enakost v junaštvu. Prelita kri je velika stvar. Čini mejsebojne velikodušnosti tvorijo najtesnejšo vez mej vsemi nejednakostmi in vsemi stanovi. Graščak in kmet, ki sta se leta 1812. bojevala rama ob rami, sta si bila bližje kakor doma v miroljubnih dvorih. Vojna je za ljudsko maso povod, da sama sebe spoštuje, in zato ljudstvo ljubi vojno, poje pesmi o vojni in še dolgo potem z naslado posluša bojne legende in pravljice... Prelita kri je velika stvar! Da, vojna je v naših dneh nekaj neizogibnega; brez vojne bi se svet porušil, ali pa bi se spremenil v kako slezo, ali v kako nižjo snov, okuženo vsled plesnivih ran...«

Nehal sem ugovarjati. S sanjači se ne dá prepirati. Posebno dejstvo se vendar kaže : začnemo se prepirati in izražamo sodbe o stvareh, ki so, kakor bi se mislilo, že davno odložene in položene ad acta.

A. Z.

Prijatelj.

Octave Mirbeau.

Poučna povest o gospodu Anastaziju Gaudon-u in Izidorju Fleurey-u je kratka: mogoče jo je napisati v par vrsticah. Kot uradnika istega ministrstva sta bila živela drug poleg drugega celih 35 let isto brezstrastno, brezmi-selno in brezsmotreno življenje, brez prepira, v vedni, enakomerni točnosti, brezdelnosti in zaspanosti. Poslednji ostanki njune mladostne živahnosti in eneržije so se bili poizgubili v velikem močvirju uradnih poslov. Jednakost njunega nesamostojnega okusa, njunih jednoličnih opravil in njune ničevosti jih je zvezala s stoterimi vezmi, kakor bi se nikdar ne moglo posrečiti prijateljstvu, ki je nastalo naravnim potom. Življenja, ki je kipelo okrog njiju, ni-sta čutila, umela in videla prav nikoli. V svoji nezmožnosti, da bi razmišljala o čem drugem, sta sledila občenavad-nim zakonom morale in predpisane državljanske časti. To sta smatrala po svoji filozofiji za največjo modrost in

za končni namen vsega, kar živi in mineva. Sanje o drugih stvareh niso še nikdar vznemirjale njenih ubogih možgan, delujočih s točnostjo uradno regulovanih ur.

Le nekaj se je dogajalo na svetu, kar je od časa do časa vznemirilo njuno trajno ravnodušje: Izpremembe v ministrstvu! A tudi nejasne vtiske, ki sta jih prejemala tedaj, je izvajati mnogo bolj iz vpliva družbe, ki jih je obkrožala, nego iz dogodkov samih. Par dni sta bila vsa nemirna, žile so jima bile močnejše, da, včasih sta se povzdignila celo do temne slutnje, da jih utegnejo odsloviti ali povzdigniti na višje mesto. Kakor hitro pa je bil novi minister nameščen in se je povrnil mir v pisarne, sta takoj zopet začela svoje monotono, sanjam podobno življenje marionet. To, da sta presedela vse svoje življenje, težko prebavljiva gostilniška hrana in od dne do dne napredujoča slabost razuma, — vse to jih je varovalo pred opasnostmi mišljenja in pred žejo po telesni ljubezni. Po treh ali štirih uradniških banketih so jih drugi zapeljali s seboj v zloglasne hiše. Nezadovoljna, iztreznjena, žalostna in s praznimi žepi sta prišla zopet ven.

»No, hvala lepa!« je dejal gospod Anastazij Gaudon. »Za golo zabavo mi je takšna-le reč predraga.«

»Res, da je bedarija, izdajati denar za takšne neumnosti!« je potrdil klaverno gospod Izidor Fleury.

»Rad bi vedel, kaj posebnega najdejo ljudje pri tem,« je ponovil gospod Anastazij Gaudon z zaničljivim glasom. In gospod Izidor Fleury je izjavil z neprikritim gnjusom:

»Če pomislim, da žive možki, ki delajo to vsak dan... in se s tem uničujejo!... Ne, to je neverjetno!«

Več tednov, ki so sledili tem obžalovanja vrednim dogodkom, sta opazovala oba, na koliko načinov bi bila svoje denarje lahko bolje porabila. In bilo jima je bridko žal.

Drugačnih posebnih vznemirjenj njuno življenje sploh ni poznalo. Toda, ko je starost napredovala, so se začele porajati v neizmerni, suhi puščavi njunih možgan nove podobe. Sanje o miru, počitku, o življenju tam daleč na deželi so se začele mešati siloma med njune misli. Pozneje so postajali njihovi megleni obrisi vedno določnejši. Gospod Anastazij Gaudon je videl šetati samega sebe brez suknje po vrtu. Videl je lopatice, cvetlične lončke, malo belo hišico in ličnega živahnega hrta, ki je plesal pred njim na svojih tenkih nožicah. Tisočero izkušenj, tisočero stvarij, za katere se poprej ni bil zmenil, je sedaj bogatilo njegov razum. Gospod Izidor Fleury se je izprehajal v sanjah

v slamniku in platnenem jopiču v senci razpokanih vrh in med povodnimi rožami je videl čisto jasno, kako je plavala na koncu trakove niti rdeča pluta proti globoki vodi, kjer so se podile velikanske ribe, obsevane od glorijol, ki so bile podobne ponvam za pečenko.

* * *

Gospod Anastazij Gaudon je šel prvi v pokoj. Kupil si je v bezonski okolici malo posestvo in sezidal na njem čedno hišico. Gospod Izidor Fleury pa je kupil zemljo, ki je mejila z Gaudonovo; le lesen plot, pretrgan od skupnega vodnjaka, je bil na sredi. Ozka stezica je vodila do konca plota. Na desno in levo, širom naokrog nič drugega nego polja, pokrita s suhimi strnišči, po katerih so bile tuintam raztresene male hišice, kakor otročje igrače po mizi.

In v daljavi sivo, od težkih soparkalno predmestno nebo, nekoliko tovarniških dimnikov, podobnih črnim stebrom, iz katerih se je vil dim navzgor in v ozadju se je topila žalostna, nema planjava v svinčeno-sivih kopah oblakov.

Gospod Gaudon, ki si je bil v tem že pridobil potrebnega znanja, je nadzoroval tudi zgradbo Fleuryjeve hišice. Kedar je sijalo solnce, sta prihajala na prosto; skupnost vodnjaka jima je dajala povod za mnogo nedolžnih šal.

»Imela bodeva skupno postrežnico!« je dejal Gaudon. »Najina skupna dekla bo... Imela bodeva tudi skupnega psa...«

In z očmi, žarečimi se od veselja, je vščipnil prijatelja v koleno ter dejal:

»Da, stari,... vidiš, ti si tudi skupen!... Ti si najin skupni skupni prijatelj, Fleury!«

Nato je potipal Fleury Gaudona po rami in odgovoril:

»Ne bode nama samotno... vse bova imela skupaj, stari dečko... Ti si res ves poln muh, Gaudon!«

* * *

Že za dva mesca je Fleuryjeva hišica dozidana. Čisto podobna je Gaudonovi. Tudi vrta sta si popolnoma jednaka. Razlikujeta se le v izberi cvetlic, katere jih krasi. Gospod Gaudon ljubi geranije, gospod Fleury pa ima petonije rajši. Oba sta popolnoma srečna. Skoro cele dneve presedita na klopi skupnega vodnjaka, ne zapustivša drug drugega in sanjata o brezkončnih, vzajemnih popravah. Ločita se le, kedar gresta spat. Skupno deklo imasta, s katero sta zaradi njene snažnosti in njenega temeljitega poznavanja kuhinjskih ved oba zadovoljna. Gledé psa, o katerem se je že govorilo, sta sklenila, da si ga omislita šele drugo leto. In vsako jutro,

takoj ko vstaneta, se vsedeta zopet na klop pri vodnjaku.

»Si-li dobro spal?« vpraša gospod Gaudon.

»Tako, no... In, ti? kako si spal?«

»Mm... tako, no...«

Potem se zagleda gospod Fleury v češpljo, vitko, brezlistno drevesce, ki se dan za dnevom bolj suši.

In gospod Gaudon ogleduje svojo črešnjo, ki za ves svet noče roditi.

»Danes je petek, kaj ne?« je vprašal gospod Gaudon.

»Da, včeraj je bil četrtek...«

»Na ta način bode torej jutri sobota...«

»Kako hitro vendar mine čas!...«

»Pa res, prijatelj Fleury, seveda mine!«

»Gotovo da mine, prijatelj Gaudon!«

Ko sta gledala s prekrižanimi rokami v daljavo, se je videlo, kakor bi globoko razmišljala. A pravzaprav ni sta mislila na nič. Ravnina tam onstran steze je gola in enakomerno umazanorjava. Nevidno teče Seina po tej pusti ravnini. Niti drevesa, niti trstičja ni, da bi zaznamovalo njene ovinke, ki izginjajo v ravni istoličnosti teh glinastih tal. A vsega tega prijatelja sploh ne vidita. Včasih se zasveti v njunih glavah kakšen spomin na ministrstvo, a

tudi to se jima pojavlja le v nedogledni daljavi, izgubljeno in pozabljeno. Od celih petintridesetih let, katera sta preživela v službi, sta si jasno in določno zapomnila jedno samo sliko: dostojanstvenega vratarja z njegovo srebrno verigo.

»Oh, kakšna sreča, če je človek neodvisen!« je zamrmral gospod Gaudon od časa do časa.

»Neodvisen!... Da, da! Tako je!...« se je vzradostil gospod Fleury... »Neodvisen v lastni hiši!... Ne-od-vi-sen!«

In to besedo sta ponavljala z zadovoljno samozavestjo in umetnimi presledki med posameznimi zlogi. Dočim se osipajo tukaj geranije, a tam petunije, ne najdeta druge skupne misli.

Nekega dne, pred večerjo, je predlagal gospod Gaudon :

»Čas bode kmalu, da dava pobarvati plot.«

»Zeleno!«

»Ne, belo!«

»A jaz bele barve ne morem videti!«

»Jaz pa zelene ne. Zelena barva pravzaprav sploh ni nikaka barva!«

»Kaj? Kako da bi ne bila?... Zakaj trdiš, da ni barva?«

»Ker zelena ni lepa, ampak ostudna.«

»Kako? Zelena... ostudna?«

In gospod Gaudon vstane, ves rdeč in v dostojanstveni ogorčenosti.

«Ali hočeš s tem kaj namigniti, a - a ?»

»Razlagaj si, kakor hočeš!«

»Fleury!«

»Gaudon!«

In hipoma se gospod Fleury razsrdi, maha z rokami okrog sebe in gleda, kakor bi bil besen.

»Jaz pravim, da je zelena barva ostudna... ker imam sedaj tvoje oblastnosti že dovolj. Pozidal si mojo hišo, narisal moj vrt, vtikaš se v vse, kar je moja stvar!... Sit sem tvoje vsiljivosti!«

»Moje vsiljivosti?« je vskipel gospod Gaudon. »Ti si pa res prav nesramen človek!...«

»In ti... ti si bedak, živina, govedo... bik!«

»Gospod Fleury!«

»Gospod Gaudon!«

S povzdignjenimi pestmi, iskrečih se očij, drhtečih ustnic, sta si bila drug drugemu v obraz, obsipaje se z izzivanji in žalitvami.

»Gospod! Prepovedujem Vam, prestopiti še kedaj moj prag!«

»Če mi pridete še enkrat pred oči, tedaj... tedaj...«

Že drugo jutro, takoj ob zori, je velel gospod Gaudon podreti plot in sezidati mesto njega zid med svojim in Fleury-jevim posestvom... Sedaj se bosta tožila.

Kan in njegov sin.

Maksim Gorkij.

...Nekoč je živel v Krimi kan Mozolejma el Asvab in imel je sina z imenom Tolajk Alhala...

Naslonjen s hrbtom na svetlorujavo arbutovo deblo, je začel slepi berač, Tatar, s temi besedami eno izmed starih pravljic polotoka, ki je tako bogat na spominih, in okrog pripovedovalca je sedela gruča tatarjev v svetlih halatih*) in zlatovezenih kučmah, na kamenitih razvalinah kanske palače, ki jo je bil razrušil čas. Večer je bil in tiho je tonilo solnce v morje; njegovi rdeči žarki so prodirali temno plast zelenega listja, ki je obdajalo razvaline, in ležali v svetlih pegah po mahovitih kamenih, katere je objemal zeleneči bršljan. Veter je šumel v kupu starih platan in njihovo listje je šuštel, kakor bi v zraku žuboreli potoki vode, nevidni očem.

Glas starega berača je bil slaboten in drhtel, toda iz grb njegovega kame-

*) halat = dolga suknja.

nitega obraza je govoril le mir. Priučene besede so mu tekle iz ust in pred poslušalci je vstajala slika prošlih dni, bogatih na silnih čustvih.

»Kan je bil star,« je govoril slepec, »toda mnogo ženâ je imel v svojem haremu. In ljubile so starca, zakaj mnogo sile in ognja je še imel, in njegova ljubezen je bila nežna in strastna, in ženske bodo vedno ljubile tistega, ki zna združiti nežnost in moč, naj bode tudi star in ima gube v obrazu; zakaj v sili je moč in ne v gladki koži in v rdečici lic.

Vse so ljubile kana; on pa je ljubil mlado kozačko iz dnjeprskih step, ki je bila ujeta v boju, in vedno je raje ljubkoval ž njo nego z ostalimi ženami v haremu, v njegovem velikem haremu, kjer je bilo tri sto ženâ iz najrazličnejših dežel, ki so bile vse krasne, kakor cvetke v spomladi, in katerim vsem se je dobro godilo. Mnogo okusnih in sladkih jedi jim je kan veleval pripravljati in vedno jim je dovoljeval, da so smele plesati in igrati se, kedar so hotele...

Svojo kozačko pa je večkrat poklical k sebi v stolp, odkoder se je videlo morje in kjer je imel vsega za deklico, česar potrebuje ženska v svoje blagostanje: sladke hrane in raznih tkanin, zlata, in raznobarvnih draguljev, godbo in redke ptice iz daljnih

dežel in ognjevite objeme zaljubljenega kana. V tem stolpu se je razveseljeval ž njo po cele dneve, odpočiva je si po življenskih težavah, in dobro vedoč, da drži sin Alhala slavo kanstva pokonci, njegov sin, ki je drvil kakor volk po ruskih stepah in se vračal odondot vedno z bogatim plenom, z novimi ženami, z novo slavo, pušča je za seboj strah in pepel, trupla in kri.

Nekoč se je bil vrnil Alhala z ropa od Rusov in mnogo praznikov se je obhajalo njemu na čast, vsi knezi polotoka so se zbrali na njih, igre in gostije so se vršile, z loki so streljali jetnikom v oči, da poizkusijo silo rok, in potem so zopet pili, proslavljaje hrabrost Alhale, straha neprijateljev, zaščito kanstva. In stari kan se je radoval sinove slave. Dobro je delo starcu, ko je gledal v svojem sinu tako drznega junaka, in vedel, da ostane po njegovi smrti kanstvo v močnih rokah...

Dobro mu je delo, ko je vedel to, in zato je dejal, da pokaže sinu moč svoje ljubezni pred vsemi murzami *) in begi **), dvigaje čašo v roki:

»Dober sin si, Alhala! Hvaljen hodi Allah in slavljeno ime njegovega preroka!«

In vsi so slavili v zboru silnih glasov prerokovo ime. Potem je govoril kan:

*) Murza = knez; **) beg = vodja.

»Alah je velik! Še za mojih živih dnij je dal v mojem sinu vstajenje moji mladosti in s svojimi starimi očmi vidim, da bom — kedar jim ugasne dan in se zagrižejo črvi v moje srce — živel v svojem sinu. Velik je Allah in Mohamed, resnični prorok njegov! Dobrega sinu imam, trdna je njegova roka in drzno njegovo srce in jasen njegov razum... kaj hočeš vzeti iz očetovih rok, Alhala? Povej, in vse ti dam po tvoji želji...«

In še ni bil zamrl glas starega kana, ko je vstal Tolajk Alhala in rekel, z iskrečimi se očmi, ki so bile črne, kakor morje v noči, in žareče, kakor oči gorskega orla:

»Rusinja mi daj, moj oče in vladar!«

Kan je molčal, pomolčal je malo, le tako dolgo, kolikor treba časa, da se zaduši trepet srca — potem pa je rekel trdno in glasno:

»Vzemi jo! končajmo pojedino in ti jo dobiš...«

Tedaj je vzplamtel drzni Alhala, v velikem veselju so se mu zasvetile orlove oči, vzravnal se je v vsi svoji visokosti in rekel svojemu očetu in kanu:

»Vem, kaj mi daruješ, moj oče in gospod! Vem... Tvoj hlapec sem, — tvoj sin. Vzemi mojo kri po kapljicah — dvajset smrti umrem za tebe!«

»Ničesar ne potrebujem!« je rekel kan in povetil na prsi svojo sivo glavo, venčano s slavo dolgih let in mnogih zmag.

Kmalu je bila pojedina končana in oba sta šla molčé skupaj iz palače v harem.

Noč je bila temna in niti zvezde niti mesca ni bilo videti zaradi oblakov, ki so gosto pokrivali nebo.

Dolgo sta hodila oče in sin skozi temo in tako je govoril tedaj kan el Asvab:

»Dan za dnevom bolj ugaša moje življenje in vedno slabeje bije moje staro srce in vedno manj je ognja v mojih prsih. Luč in toplota mojega življenja so bili mehki objemi kozačke... Povej mi, Tolajk, povej mi, ali je res tako potrebuješ? Vzemi sto mojih ženâ, vzemi jih vse za njo samo!...«

Tolajk Alhala je vzdihnil in molčal.

»Koliko dnij mi je še ostalo? Le še malo dnij imam na zemlji... Poslednje veselje mojega življenja je bila ona... ta ruska deklica. Ona me pozna, ona me ljubi; kedo bo de ljubil mene — starca, kedar nje ne bom več imel, kedo? Nobena izmed vseh, niti ena, Alhala!...«

Alhala je molčal.

»Kako mi je živeti, ako vem, da jo ti objemaš in ona tebe poljublja? Pred žensko ni očeta in sina, Tolajk!

Pred žensko smo vsi možki, moj sin!... V boolesti končam svoje stare dni... Raje naj bi se odprle vse stare rane na mojem telesu, Tolajk, in moja kri naj bi bila prelita, raje ne bi preživel te noči, moj sin.«

Njegov sin je molčal. Pred vrati harema sta obstala in dolgo sta stala pred njimi molčé, povešaje glavo na prsi. Tema je bila vsenaokrog, oblaki so hiteli po nebu, in bilo je, kakor da veter, ki je stresel drevesa, nekaj prepeva...

»Dolgo jo že ljubim, oče...« je rekel Alhala tiho.

»Vem... in jaz vem, da ona tebe ne ljubi...« je rekel kan.

»Srce mi poka, če mislim nanjo.«

»In česa je sedaj polno moje staro srce?«

In zopet sta molčala. Alhala je vzdihnil.

»Vidim, modri mulah mi je govoril resnico, žena je možu vedno v škodo: ako je lepa, vzbuja v drugih poželenje po sebi in izroča moža ljubosumnosti; ako je grda, zavida mož druge in trpi od zavisti, in če ni niti lepa, niti grda, trpi zopet od žene...«

»Modrost ni lek za bol srca...« je rekel kan.

»Ali se smiliva drug drugemu, oče...«

Kan je dvignil glavo in žalostno pogledal sina.

»Ubijva jo...« je rekel Tolajk.

»Sebe ljubiš bolj nego njo in mene!« je rekel kan, ko je premišljal nekaj časa.

»Tudi ti!«

In zopet sta molčala,

»Da, tudi jaz,« je žalostno rekel kan. Od žalosti je postal kakor dete.

»Torej, ali jo ubijeva?«

»Ne morem ti je dati, ne morem.« je dejal kan.

»In jaz ne morem več trpeti — iztrgaj mi srce ali daj mi jo!«

Kan je molčal.

»Ali pa jo vrziva raz goro v morje!«

»Vrziva jo z gore v morje!« je ponovil kan sinove besede, kakor odmev sinovega glasu.

In potem sta šla v harem, kjer je deklica že ležala, na tleh, na bujni preprogi. Obstala sta pred njo in jo gledala, dolgo sta jo gledala. Staremu kanu so tekle solze iz očíj v njegovo srebrno-belo brado in se svetile v nji, kakor žlahtni biseri, toda sin je stal, bliščečih se očíj, in ko je dušil svojo strast, škripaje z zobmi, se je vzbudila kozačka. Vzbudila se je in na njenem obrazu, nežnem in rožnatem, so se razcvetele oči kakor plavice. Ni zapazila

Alhale in ponudila je kanu svoje rdeče ustnice.

»Poljubi me, stari orel!«

»Pripravi se... z nama pojdeš!« je dejal kan tiho.

Tedaj je videla Alhalo in solze v očeh svojega orla in — bila je bistrega uma — razumela vse.

»Pojdem,« je dejala. »Pojdem. Niti temu, niti onemu — tako sta sklenila? Tako tudi morajo sklepati tisti, ki so silnega srca. Jaz grem...«

In molče so šli vsi trije proti morju. Hodili so po ozkih stezah, veter je bučal, bučal je zamolklo...

Deklica je bila trudna, kmalu se je utrudila, a tudi ponosna je bila in zato ni hotela povedati.

In ko je kanov sin zapazil, da dekle zaostaja, mu je rekel:

»Se-li bojiš?«

V njenih očeh se je zasvetilo in pokazala mu je krvavo nogo...

»Ponesem te!« je dejal Alhala in iztegnil roke po nji. Toda ona je objela vrat svojega starega orla. Kan jo je dvignil na svojo roko kakor peresce in jo nesel; ona pa, sedeča mu na roki, je odgibala vejice vstran od njegovega obraza, da ne bi ga zadele v oči. Dolgo so hodili in že se je slišalo iz dalje šumenje morja.

Tedaj je rekel Tolajk — hodil je za njima po stezi — svojemu očetu:

»Naj grem naprej, če ne bi ti zabodel nož v vrat!«

»Pojdi, — Alah maščuj tvojo željo nad teboj ali naj ti odpusti, kakor hoče, — »jaz pa, tvoj oče, ti odpuščam. Jaz vem, kaj je ljubezen.«

In zdaj je pred njimi morje; pusto je tam doli, črno in brezbrežno. Zamolklo šume valovi globoko spodaj ob skali, in temno je tam spodaj in mrzlo in strašno.

»Srečno!« je rekel kan in poljubil deklico.

»Srečno!« je rekel Alhala in se ji priklonil.

Pogledala je tja, kjer je šumelo valovje, in omahnila je nazaj, stiskaje si roke ob prsi...

»Vrzita me doli,« jima je dejala... Alhala je razprostrl roke za njo in zajechal, kan pa jo je vzel v naročje, pritisknil jo silno ob svoje prsi, poljubil jo, vzdignil jo visoko nad svojo glavo in — vrgel jo je doli raz skalo.

Tam so pljuskali in šumeli valovi, in šum je bil tako silen, da nikdo izmed njiju ni slišal, kako je priletela v vodo. Noben krik se ni slišal, ničesar. Kan se je spustil na kamenje in gledal molče doli v temno daljavo, mešalo morje z oblaki, odkoder je tako šumeče donelo zamolklo pljuskanje valov in drvil veter, ki se je igral s sivo

kanovo brado. Tolajk je stal nad njim, zakrivaje si lice z rokama, nepremičen in molčeč, kakor bi bil okamenel. Čas je pretekel, po nebu so se vlekli oblaki, ki jih je gonil veter. Temni in težki so bili, kakor misli starega kana, ki je ležal nad morjem na visoki skali.

»Pojdiva, oče,« je rekel Tolajk.

»Počakaj...« je zašepetal kan, kakor da nekaj posluša. In zopet je preteklo dolgo časa in venomer so šumljali valovi tam spodaj in veter je bučal na skali, pretresaje drevesne vrhove.

»Pojdiva, oče...«

»Počakaj še...«

Večkrat je rekel Tolajk Ahala :

»Pojdiva, oče.«

Kan še vedno ni šel s prostora, kjer je bil izgubil veselje svojih poslednjih dnij.

Toda — vse ima svoj konec! — Potem je vstal, nagubal obrvi in rekel zamolklo :

»Pojdiva...«

Šla sta, a kmalu je kan obstal.

»In zakaj grem in kam, Tolajk?« je vprašal sinu. »Čemu naj še živim, ko je bilo vendar vse moje življenje v nji? Star sem, nihče me ne bode več ljubil, — in če nas nihče ne ljubi, potem je življenje brez zmisla.«

»Čast in bogastvo imaš, oče...«

»Daj mi le njen poljub, in vzemi si vse drugo za plačilo. Vse je mrtvo,

le ljubezen žene je živa. Ako človek nima take ljubezni, potem tudi nima življenja, berač je in bedni so njegovi dnevi. Zdravstvuj, sin moj, blagoslov Alahov počivaj vse dni in noči tvojega življenja nad tvojo glavo.« In kan se je obrnil z obličjem proti morju.

»Oče,« je rekel Tolajk, »oče !« In več ni mogel reči, ker se človeku, kateremu se smehlja smrt, ne more reči ničesar, kar bi poklicalo ljubezen do življenja v njegovo dušo nazaj.

»Pusti me...«

»Allah...«

»On ve...«

Hitrih korakov je stopil kan na strmi rob in se vrgel doli. Sin ga ni zadržal, ni ga mogel. In zopet se ni slišalo ničesar od morja, — niti krika, niti glasu kanovega padca. Le valovi tam so šumeli venomer in divje pesmi je tulil veter.

Dolgo je gledal Tolajk Alhala doli in rekel na to na glas :

»Daj tudi meni tako trdno srce, o Alah !«

In nato je odšel v temah noči...

...Tako je umrl kan Mozolajma el Asvab in Tolajk Alhala je postal krimski kan...

Greh.

Octave Mirbeau.

Avenue Clichy, ob eni ponoči. De-
žuje. Polzko blato ovira korake. Cela
Avenue je malone prazna. Tuintam hiti
kedo mimo, skriváje glavo v zavihanem
zavratniku svojega plašča. Od časa do
časa izvožčik s praznim vozom, ki iz-
gine v nočni temi, ali kak drugi, ki
pelje kdovekoga bogvekam. Nekoliko
žensk, ki postopajo po trotoarju, blešče-
čem se v mesečnih žarkih.

»Gospod doktor!... Gospod dok-
tor!... Pojdite z menoj!«

Klici, nesramne kletve in grožnje,
potem mir, kakor v grobu... Ljudje hité
proč in se vračajo. To pride in odhaja,
bledi, izginja, se zopet prikazuje in hiti
skupaj, kakor vrani na polje, kjer vi-
dijo mrhovino.

Le pivnice so še odprte; njihovi
razsvetljeni vhodi se jasno rišejo na
spečih, temnih vrstah hiš. In duhovi po
žganju, mošusu, zločinu in prostituciji
ti vejejo zdajpazdaj v bratovski slogi
nasproti.

»Gospod doktor!... Gospod dok-
tor!... Pojdite z menoj!«

Že celih pet minut me preganja
ženska postava; ničesar ne vidim, le

slišim za seboj trdovratno pljuskanje stopinj in monotono, proseče mrmranje glasu :

»Gospod doktor!... Gospod doktor!... Pojdite z menoj!«

Pod svetilko se hipoma vstavim, tudi ženska obstoji, toda onstran žarečega kroga, ki ga razliva luč okrog sebe. A vendar si jo lahko natanko ogledam. Lepa ni, nikakor ne! In tudi čisto nič zapeljiva, pred to podobo srce pretresujočega gorja beži vsaka misel na greh. Zakaj greh je veselje, je svila in vonj, ima bujne ustnice, oči, žejne ljubezni, svetle lase in mamljivo meso, on je okrašen, kakor žrtvenik, omit kakor kelih in poslikan kot malik. In on je umetna utrujenost, bogat gnjus in laž, zakrita s krasoto. A ničesar takega mi ne more ponuditi ta nesrečnica. Starejša po bedi nego po letih, oskrunjena v gladu in napihnjena od težke pijanosti, prespane v umazanih pivnicah; ostudna vsled svoje žalostne obrti in njenih nezaslišanih bolečin, z grožnjami in odprtimi noži prisiljena, da se ponoči vlači po ulicah in išče skrivnih želj, da bi jim ugodila, izsesavana od privodnika, ogoljufana od redarjev, iz meblovanega kabineta v zapor, kako brezmejno gorjé! Oguljena črnovolnena ogrinjača ji zakriva prsi; blatna spodnja krila bijo med hojo ob nogi, da se sliši; velikanski klobuk, na katerem so

peresa že popolnoma premočena od dežja, ji pokriva glavo; in na trebuhu je prekrižala roki, dve revni roki, rudeči od mraza, neumiti, pokriti z oteklinami, vse prej nego roki pohotne grešnice, tičoči v obnošenih starih rokavicah. Da ni bilo pozne ure, tistega kraja in njenega nedvoumnega odgovora, prej bi si mislil, da je dekle brez službe nego poulična vlačuga!... Nedvomno nima mnogo zaupanja v svojo krasoto, zaveda se, kako malo poželjenja more vzbujati njeno telo, zakaj bolj in bolj se umika mojim pogledom, v temo nazaj, katera naj bi jo zakrila presojujočim očem, in zdi se mi, da prosi bolj za miloščino nego ponuja zabavo, ko govori venomer z boječim, tresočim se, malone sramežljivim glasom:

»Gospod doktor!... Gospod doktor!... Pojdite z menoj!... Gospod doktor!... Storim, kar želite! Gospod doktor!... Gospod doktor!«

In ker ji nisem odgovoril, ne morda vsled gnjusa ali zaničevanja, ampak zato, ker sem tisti hip ravno z zanimanjem opazoval ovratnico iz koral, ki je oklepala njen vrat z ostudnokrvavo črto, dostavi šepetaje v tonu obupne prošnje:

»Gospod doktor!... Ako Vam je morda ljubše... Gospod doktor!... Doma imam malo dekletce... Štirinajstlet staro,

gospod doktor!... Prav ljubezniva je... in z moškimi vé opraviti, kakor odraščena ženska!... Gospod doktor, prosim, gospod doktor!... Pojdite z menoj, gospod doktor!«

Vprašam jo:

»Kje stanuješ?«

Imenuje mi ulico, ki se ravno nasproti nama odpira v Avenue kakor črna votlina, kakor žrelo peklá, in dostavi še hitro:

»Čisto blizu..., tam-le... vidite, le dva koraka odtod... Prav zadovoljni boste... Pojdite z menoj!«

Nato steče naglo črez vozni tir, kakor bi hotela zabraniti, da si še morda ne premislim in da se ne ohladi, kar smatra za moje poželjenje... In jaz grem za njo... Ah, obžalovanja vredno bitje!... Ob vsakem koraku se ozira, da vidi, ako ji nisem morda že ušel; črez velike okrogle luže skače kakor velika, ostudna krastača. Moški, ki prihajajo iz pivnice, jo obsipajo mimogredé s svojimi surovostmi... Izgineva v ulici. Ona naprej, jaz pa za njo, tako se bližava v vedno gostejši temi svojemu cilju.

»Tukaj je!« mi pravi. »Vidiš, da se nisem lagala!«

Sunkom odpre vrata, ki so bila le priprta. Na koncu ozke veže mala petrolejeva svetilka, katere stenj se kadi in katere plamen riše na stene nestalni svit zločina in senco smrti. Vstopiva.

Noge se mi zapletajo v neprijetno mehkih predmetih in moje roke se zadevajo ob klejaste stvari.

»Čakaj malo, dragec... Te stopnice so jako nevarne!«

Bolj samozavestna postaje. Sedaj vidi, da se ji ni treba več poniževati, da morda niti ni tako grda; saj sem jaz vendar tu, saj si je osvojila mene, moškega, drži me v svoji oblasti, pripeljala me je s seboj... moškega, katerega mora navezati nase z dobrikajočimi se besedami, katerega darežljivost je treba vzpodbujati z obetanjem ljubezni. Ljubezni!... Sedaj nisem več »gospod doktor«, katerega je maloprej prosila še tako boječe, sedaj sem »dragec«, dober plen, katerega se ni nadejala in od katerega morda izkupi toliko, da si lahko kupi za jutri jesti ali pa ono pusto pijanost, v kateri se pozabi vse, vse... vse!

Ob poševnem plamenu svetilke je vžgala voščenico in sedaj se vzpenja pred mano po stopnicah navzgor ter mi kaže pot. Reva pleza po strmih pragovih le s trdom in največjim naporom. Piha, rohlja in njen dih slišno žvižga. Z roko, ki je prosta, si podpira trebuh, ki jo ovira, tišči in ji je napoti, katerega ne ve kam dejati, kakor bi bil težak zavitek.

»Moraš potrpeti, dragec! V drugem nadstropju je...«

In stopnice so polzke, stene mokrotne in plesnive, lesene deske škripajo pod najinimi stopinjami; treba je premagovanja, da se želodec ne obrne ob teh neznosnih duhovih po blatu, ki ga prinesó možki s seboj, po slabozaprthih straniščih in po mastnih vonjavah, katerih vlažnost jih dela še strupenejše. Na hodnikih se slišijo skozi vrata glasovi, ki se smeje, kričijo, prosijo, kupčujejo, preté, zapovedujejo, umazani glasovi, pijani in polzadušeni glasovi... O! ti glasovi v tem domu noči, groze, gorja in — veselja!

Na koncu sva slednjič. Ključ zaskriplje v ključavnici, vrata zacvilijo v tečajih in v mali sobici sva, kjer ni videti ničesar drugega kakor naslonjač, prevlečen z oguljenim zelenim ripsom, in železno postelj, na kateri se ob najinem prihodu vzravna starka, ki je menda spala, in naju gleda srepo s svojimi okroglimi, rumenkastimi, bolečimi očmi, jednaka prežeči ponočni ptici. Nasproti oknu visi in se suši perilo na vrvi, ki je napeta od jedne stene do druge.

»Povedala sem ti, da vzemi to doli!« pravi moja spremljevalka starki z očitajočim glasom. Ta zamrmra nekaj grdega, pograbi perilo in ga zmeče kupom na naslonjač.

Še jedna vrata in v sobi sva! Sedaj sva sama. Vprašam jo:

»Kedo je ta starka?«

»Tista, od katere imam dekle, dragec!«

»Njena mati?«

»Ah ne!... Ne vem, kje jo je dobila. Imam jo šele od včeraj!... Imela je mnogo nesreče, uboga ženska!... Da, v resnici! Njen sin sedi v ječi... Bil je prej moj ljubček. On je tisti, ki je umoril urarja v Rue Blanche, ali veš?... Njene hčere so v neki takšni hiši... pa ji ne dado ničesar! In vendar mora starka živeti! Kaj ne?«

Pohištvo je slabo. Jediní izraz vsega je neizrekljiva beda. Okna so brez zastorov, peč brez ognja, mokrota odmaka tapete na stenah, tuintam se povešajo doli, v capah, kakor koža mrtvega trupla, ki že dolgo gnije. Mraz je. Ona se opravičuje.

»Nimam drv... in tudi ne premoga. Zima je prišla tako hitro! In potem, pred jednim mesecem so bili redarji tukaj... Spravili so me, vzeli s seboj in zašili za nekaj časa! O ti psi!... No da, saj je res!«

V ozadju sobe stoji velika postelja z dvema blazinama, povišanima s pomočjo podglavnikov. Ob strani je manjša posteljica, kjer zagledam med odejami zakopan klopčič plavih las in sredi njih suh, bled, speč obrazek.

»To je ona, mala, dragec! Bodi kar domač. Takoj jo vzbudim.«

»Ne, ne!... Le pusti jo!«

»Veš, ni za vsakega... Le za gospode.«

»Ne... pusti jo, naj spi.«

»Kakor hočeš, dragec!«

Ne zaveda se hudodelstva, katerega me smatra zmožnega, in čudi se, da ga odklanjam... Opazoval sem jo, ko je hotela otroka vzbuditi. Roka se ji ni tresla, njeno srce ni občutilo tiste groze, ki zapira kri in stori, da lice blede. Vprašam jo;

»In če bi jo policija našla pri tebi?... Ali veš, da pomeni to deželno sodnijo in potem strogo ječo?«

Naredila je obraz, kakor da me ne razume, in dejala:

»Ah... slišiš? Kako misliš to?«

Toda pred resnim in žalostnim izrazom mojega obraza izgubi zopet vso samozavest. Ne upa si pogledati v zrcalo in tudi ne, da bi se mi pustila gledati v lice, niti pri slabotnem svitu sveče... In voda ji kaplja od klobuka, kakor od mokre strehe. Postavila je svečnik na peč in zdaj se misli slačiti.

»Ne,« ji pravim... »to je odveč... tudi od tebe nočem ničesar!«

In stisnem ji v roko dva zlata, katera obrača vedno iznova, ju tehta v roki in se naposled zagleda vanju s topimi očmi, ne da bi črhnila besedico.

Tudi jaz ji nimam povedati ničesar. Kaj naj bi ji pač še rekel? Naj ji

pridigujem o kesu, o krasoti kreposti? Besede, besede, same besede! Saj ni ona kriva. Ravno takšna je, kakor to hoče družba, katere nenasitni glad zahteva, da se mu žrtvuje vsak dan na tisoče človeških duš... Razdražiti jo do sovraštva, zaničevanja in upornosti? Kaj bi koristilo to? Zopet same besede! Gorje je tudi mnogo prestrahopetno. Njegova moč ne zadostuje, da bi zavih-telo nož ali vrglo bakljo med sebično veselje srečnih... Najbolje je pač, da molčim! Saj tudi nisem prišel semkaj, da pometam okrog sebe z donečimi fra-zami, kakor kak socialista. To ni čas za brezuspešno tendenčno blebetanje, ki ne more popraviti ničesar in riše dejstva le še jasneje vsled praznote svojih besed. Prišel sem, da vidim, in videl sem! Torej mi le še preostaja, da odidem. Lahko noč!

Obdano z vencem plavkastorme-nih žarkov spi dete v svoji postelji. Nezrelo vsprejemanje je storilo, da so njegove ustnice ovele in da se vidijo brazdice v kotih za njegovimi očmi. V sobici zraven slišim stopinje starke, ki se plazi okrog; deske škripajo pod dr-sanjem njenih nog. Ženska je vtaknila svoja dva zlata pod vzglavje in mi za-šepetala na uho:

Starka se bo jezila, da nisi bil pri mali... Daj ji nekaj, če ne mi vzame

vse, kar si mi dal... Hudobna starka je...
Hudobna kot vrag!... Da, res je! In
čakaj malo, gospod doktor, da ti po-
svetim! Stopnice so zelo nevarne!

Kdo je boljši!

Francoski spisal Adam Mickiewicz.

Po poljskem prevodu poslov. J. A. Glonar.

»V čem se razločuje ljubezen pesnika od ljubezni filozofove?« — je rekla mlada gospa in odločno vprla oči v svojo hišno.

»Rajši mi na kratko povej, je odvrnila ta, stara in prebrisana ženska — koga gospa bolj ljubiš: ali pesnika Ivana, ali filozofa Vazilija.

»Ah! — je vzdihnila gospa, — oba sta poštena moža, oba me ljubita, a kolikorkrat premišljujem, pa se mi zazdi, da me filozof silneje in bolj goreče ljubi. Ali še nisi opazila, kako zardi vsakokrat, ko me zagleda? Ko sem prišla zadnjič v salon, je baš razlagal čudno resne in globoke reči o končnosti in neskončnosti, o krogih in kotih, in Bog vedi, o čem še vse, česar ti ne znam povedati. Misli si filozofa v največjem ognju svojih dokazov in vendar je pozabil konec svojih dokazovanj, ko me je zagledal. Njegovo čelo, ki je bilo dotlej zakrito z meglami

in oblaki filozofije, se je takoj razjasnilo in lice mu je zardelo kakor vrt-nica. Povedal mi je, da je podoben molitveni knjigi, katera mora biti, pa naj-situdi je resne vsebine, vezana v rdeči safian, da so ji odprta tudi vrata ženskega budoarja.«

»Prekrasno — je vskliknila starka — vzemi ta safianast molitvenik, zaroči se z Vazilijem in ne muči več ljudij s svojo neskončno neodločnostjo !«

»Ali moja ljuba ! — je povzela besedo krasna, neodločna gospa — a kaj se zgodi z mojim ubogim pesnikom ? O ko bi vedela, kako prekrasne akrostihe, ode in bajke piše, in vse na mojo slavo, ter jih daje povrh še natisniti v dnevniku. S kako nestrpnostjo pričakuje vsako številko ! S kakšnim navdušenjem in veseljem mi je prinesel prvo polo, še sveže natisnjeno in še mokro ! S kako nestrpnostjo je raztrgal liste s prsti, ker ni imel noža pri rokah ! In kakšne prekrasne reči sem tam čitala ! Misli si : zvezde, palme, obrazi, ideali ! A ti vsega tega ne razumeš !... Vedi in pomni samo to, da sem videla tam svoje ime, natisnjeno z velikimi črkami ! Hči upravitelja in vdova po polkovniku sta obledeli same zavisti. Moje ime in v dnevniku !«

»Resnica — je zamrmrala hišna ; — ne trpim polkovnice, ki povsodi trobi, da je mlajša od mene. Ah ! Tvoj

pesnik bi lahko dosegel, da bi ta vražja polkovnica počila zavisti. Vzemi pesnika!«

»Ali pravijo — je vzdihnila gospa — da pesniki niso zvesti. Sama vem, da nisem prva, kateri je Iván pisal akrostihe in pesni. Kar pa se filozofa tiče, sem si v svesti, da mi ohrani svoje srce. Ne hodi nikamor kakor v knjižnice in govori navdušeno le o knjigah. In po zaroki bi se mogel k večjemu v kak krog zaljubiti, ker sem slišala od njega, da ni nič lepšega in popolnejšega na svetu kakor krog. Ali proti takšnemu nasprotniku ne bom zavidna in ne ljubosumna: takšna ljubezen ni nevarna.«

»Prav imaš, moja draga, zelo prav imaš, da se bojiš nezvestega moža. Moj pokojni mož (Bog mu daj večni mir!) je tožil večkrat o meni, kadar sem mu boke malo prelubeznivo s palico namazala, čeprav si je to zaslužil vsled svoje zakonske nezvestobe. Ubogi moj korporal!... Mislim, da je bil tudi pesnik, ker je večkrat peval pesmico: »Oj huzarji prejšnjih let!« in to ga je držalo v pokvarjenosti. Filozof bi bil meni na vsak način ljubši.«

»Ali — je rekla gospa, pesnik mi je prisegel pri vseh božanstvih Tenarja*),

*) Tenar, lacedonsko obrežje, sedaj Matapan, kjer so si mislili Grki vhod v pekel.

Op. izvir.

da mi ostane zvest. Plakala sem, on pa mi je gledal v obraz in s solzami v očeh govoril prisego; priznam ti, da me je zelo ganil. Filozofa še nisem nikdar videla v solzah. Nežni mož mi je vsekakor ljubši. Kolikorkrat se mi poljubi jokati, pa naj tudi moj mož joče; a ko bi se mi priljubilo omedleti, bi moj pesnik umrl bolesti in obupa, dočim bi filozof najbrže poslal po zdravnika.«

»Prav govoriš! izvrstno! je zaklicala hišna in klesnila v roke: nezaupljiv mož je prava groza. Jaz sama sem tudi dvakrat poskusila omedleti, a veš, kaj je naredil takrat moj surovež? Zvil je cev iz papirja, jo zažgal na jednom koncu, vzel drugega v usta in mi puhnil toliko dima v nos, da bi lahko mrtveca vzbudil. Falot! Pasja duša! Je že moral biti kak filozof posebne vrste. Ako vse dobro premislim, pa ti povem, da mi je vendarle pesnik ljubši.«

»Ah, ko bi le ne bil tako svojevoljen! — jo je prekinila gospa. — Vsak trenutek ima druge muhe. Kritikuje mojo obleko, norčuje se iz moje govornice, očita mi okrutnost, nezvestobo, ravna surovo z menoj... o moj Bog! on je prav neznosen človek. In tedaj se spomnim filozofa: vedno miren, zadovoljen, odkritosrčen mož. In kadar sedé razmišljam čudno obnašanje pesnikovo, je filozof prepričan, da z obema

ušesoma poslušam teze, ki jih razvija pred menoj. Zadnjič mi je rekel, da sem njegov »absolutum«, kar znači po moji pameti, da bodem absolutna gospa njegove usode.«

»Absolutna gospa!« Moj Bog! Tu ne izgubim besedice več: vzemi filozofa in to še danes; daj ga takoj poklicati. Ah, kakšna škoda, da moj korporal ni bil filozof!«

»In vendar ne zanikujem — jo je prekinila gospa, da ima pesnik jako veliko dobrih lastnostij; ima malo vasic z dobrimi dohodki v denarju, ljubi veselo življenje in se rad povesele s prijatelji. Za gotovo smem pričakovati, da se v njegovi hiši ne bi dolgočasila.«

»To bi mi lahko prej povedala! je zakričala stara hišna: takšno življenje tudi meni jako ugaja; smelo in hitro daj roko pesniku in mene postavi za upravitelji o v vajini vasi.«

»Ali to bi ne trajalo dolgo — je rekla mlada gospa in žalostno odkimala z glavo. On le prerad razsipava denar in lahko tako zapravi vse, kar ima. Zapravljivost je jako nevarna reč, ker ji sledi grdo, neznosno uboštvo. A filozof je tako reden in varčen človek.«

»Potem mi ne govori več o pesniku! Žena filozofova bodeš in konec!«

»Ali — jo je zopet prekinila naša junakinja — če sem ti rekla, da je filozof bolj varčen, pa sem pozabila do-

dati, da nima s čim varčevati; on je že danes tako ubog, kakor še bode pesnik kmalu.«

»Če pa je tako — je hišna odgovorila z največjo resnostjo — potem ti svetujem, da vzameš za moža našega starega načelnika Borisa. Res, da ne govori nikdar o idealih in tudi o absolutu ne; zato pa ima prekrasno petnadstropno zidano hišo v Moskvi, v Tverski ulici, in razun tega dvajsettisoč rubljev in petdeset kopejk čistih dohodkov.«

Ta razgovor, ki se je vršil nekega večera na pragu neke hiše, se razlaga sam po sebi.

Nameraval sem s tem završiti ta spis, a ker vidim, kako važna je snov, posebno, ker se tiče pesnikov in filozofov in ker me je vrhu tega osmelila potrpežljivost čitateljstva, hočem še sam dodati par besedice.

Ko sem premostrival zgodovino zaljubljenih pesnikov in filozofov, sem opazil, da je v načinu, kako se ta proces pri teh dveh vrstah ljudij vrši, velik razloček. Skoro vsi pesniki so opisali zgodovino svoje ljubezni in omenili vse podrobnosti; ko pa se oženijo, ne zinejo več besedice o svojem zakonu in molče jako skromno o svojih ženah. Drugače se godi s filozofi; zgodovina njihove ljubavi je potomstvu izgubljena, ali zato je zgodovina njihove

vih žen glasnejša kakor bi si želeli. Natanko veste, kako so ljubili Ovid, Petrarka in drugi; kdor pa tega ne ve, naj čita »Ars amandi« ali sonete o Lavri — tam izve vse. Kako si je poiskal Sokrat srce svoje Ksantipe, o tem ne ve nihče; zato pa najdemo v vsaki zbirki smešnic in na tisoče zabavljic o tem nesrečnem zakonu.

Sklepam torej, da postanejo pesniki v zakonu filozofi, ti pa se po poroki poprimejo satirične poezije. Gospe in gospodične pa naj blagovolijo razsoditi, kateri teh dveh sistemov jim bolj ugaaja.

Vse pa, pesnike kakor filozofe, druží način, kako se izjalovi njihova ljubav. Manjka jim najvažnejša dobra lastnost; lahko uganete, da menim — denar. Pesnik piše in se sladka celo svojo mladost, in ko potrka na vrata svoje ljube, govori s cvrčkom: »Vse leto sem peval.« A mravljica, ki skrbno misli na prihodnjost, odgovori: »Pa pleši po zim'!«

Filozofa doleti največkrat ista usoda, a če si vendar nakloni srce krasotice, ali je tudi srečen? Slušajmo Swifta!

Stari Swift primerja filozofovo glavo z jako prozajičnim orodjem — z metlo. »Filozofova glava — pravi, je zelena, dokler je mlada; takrat hoče ves svet očistiti. Vse kraje in kote na-

rave in stvarjenja prebrska, prav kakor metla. Počasi pa izgubi listje in postane gola; potem jo rabi nekaj časa kakšna stara babura, dokler je ne vrže skozi okno na kup blata in smetij.

Kdo je torej boljši: pesnik ali filozof? Naj odločijo gospe, jaz pa oddam ž njihovim milostnim dovoljenjem svoj glas mestnemu načelniku Borisu, ki ima velik zidan hram in povrh tega še čistih dohodkov dvajset tisoč rubljev in petdeset kopejk.

Pred sodnijo.

Črtica.

Ruski spisal fl. P. Čehov.

V okrožnem mestu N—sk, v ru-javem uradnem poslopju, kjer je nastajena obenem davkarija, okrožna sod-nija, vojaško poveljstvo in vsi drugi uradi, je nekega meglenega jesenskega dne uradoval okrožnosodnijski oddelek.

To poslopje tišči in tesni gledalca s svojo dolgočasno, vojašnici podobno zu-nanjostjo, svojo starodavnostjo in s tem, da mu nedostaja kakoršnegakoli kom-forta, kar se kaže znotraj in zunaj. Celo objasnih pomladanskih dnevih se vidi za-vito v temo in v svetli mesečni noči, ko se stope hiše meščanov v eno samo senco in stojé kakor v sanjah, se dviga edino nelepo in nesoglasno nad skromno pokrajino, kali splošno harmonijo in ne zaspi, kakor da ne more pozabiti ne-odsluženih grehov. Notranjost je brez vsake privlačne moči. Čuden vtis dela na človeka, ko vidi, kako se vsi tisti elegantni državni pravdniki, sodniki in sodnijski predsedniki, ki doma razgra-

jajo zaradi pegice na tleh, porazumejo tukaj z brnenjem zračilnih naprav, z zoprnim vonjem kadilnih svečk in z nesnago večnovlažnih sten.

Sodnijsko zasedanje je pričelo že ob desetih. Takoj, z naglico, katere ni bilo mogoče prezreti, so se pričele obravnave. Druga za drugo so prišle tožbe na vrsto ter se hitro odpravljale, kakor pojedina brez petja, tako da si človek celotnega vtiska te pisane, vedno se izpreminjajoče slike ljudi, činov, besed, nesreče, pravice in krivice, resnice in laži sploh ne more predstavljati, ne da bi jo bil videl sam. Ob dveh je bilo že mnogo storjenega: dva sta bila obsojena na prisilno delo, eden v ječo; eden je bil oproščen in ena obravnava odložena. Točno ob dveh je otvoril predsednik obravnavo zaradi kmeta Nikolaja Harlamova, ki je sumljiv umora svoje žene. Sodni dvor je ostal isti, le na mesto zagovornika je stopila druga oseba, mlad, golobrad odvetniški kandidat v uradni obleki s svetlimi gumbi.

»Pripeljite obtoženca!« je ukazal predsednik.

Toda obtoženec, ki so ga imeli že pripravljenega, je korakal že proti svoji klopi. Bil je dolg, koščen kmet kakih petinpetdeset let, ves gologlav, z obraščenim licem, katerega ves izraz je bila mrtva brezbrižnost, in s košato rujavo-

rdečo brado. Sledil mu je majhen, slaboten vojak, s puško v roki.

Neposredno pred klopjo pa se je pripetila vojaku majhna neprijetnost. Nenadoma se je izpodtaknil in puška mu je padla iz roke; a še med padcem jo je zopet ujel, pri tem pa se je močno udaril s kopitom ob koleno. Med občinstvom se je zaslišalo pritajeno hihitanje. Od bolečine, ali morda tudi od sramú zaradi svoje nerodnosti, je vojak zardel.

Po običajnem izpraševanju obtoženca, klicanju in zaprisezanju prič, je pričelo čitanje obtožnice. Ozkoprsni, bledični tajnik, ki je bil mnogo presuh za svojo uniformo in je nosil obliž na vratu, je čital z zamolklim, globokim basom, naglo, kakor duhovnik, brez povdarka, kakor da se boji, da bi preveč utrudil svoje prsi. Njegove besede je spremljalo zračilo za zeleno mizo s svojim enoličnim brnenjem in oboje šumov se je stapljalo v enega samega, ki je dajal splošni tišini dvorane uspaven, omoten značaj.

Predsednik, kratkoviden, ne prestar mož, kateremu se je videlo na licu, da se nad vse dolgočasi, je sedel nepremično na svojem stolu in si držal dlan pred čelo, kakor da si hoče zaščititi oči pred solncem. Ko je napravil tajnik majhen presledek, da obrne list, se je hipoma/zdrznil in pogledal z za-

spanimi očmi po občinstvu; nato se je nagnil k ušesu svojega soseda ter ga vprašal, vzdihnivši:

»Vi Matvej Petrovič, ste se nastanili pri Demjanovu?«

»Da, pri Demjanovu,« je odgovoril tovariš, ki se je tudi prebudil.

»Prihodnjič pridem tudi jaz tja! Prosim Vas, saj je nemogoče, ostati pri Tipjakovu! Hrup in ropot celo noč! Trkajo, kašljajo, otroci jokajo... nemogoče!«

Državnik pravdnik, rujavolas, prav dobrorejen gospod z zlatimi naočniki in lepo, skrbno razčesano brado, je sedel nepremično kakor kip in čital, naslanjaje se na komolec, Byronovega »Kajna«. Njegove oči so bile polne živahnega zanimanja in obrvi so se mu dvigale vedno višje od naslade... Leporedko se je naslonil nazaj in pogledal za minuto brez zanimanja pred sebe in se zaglobil nato zopet v svoje čtivo. Zagovornik je risal po mizi s topim koncem svojega svinčnika ter nagibal glavo na stran, kakor da razmišlja o težavnih problemih... Njegovo mlado lice je izražalo le hladno, nepremično dolgočasje, kakor ga nahajamo na obrazih učiteljev in uradnikov, ki morajo sedeti dan za dnevom na istem prostoru, gledati iste osebe in iste stene. Govor, ki ga je imel govoriti, ga ni prav nič vznemirjal. Kaj pa je tudi ta

govor ? Po predpisih, po že davno določeni šabloni, ga pove tu pred porotniki, brez čustva in ognja, čuteč sam, kako brez okrasja in kako dolgočasen je, potem pa — pojde skozi blato in dež na kolodvor, od tam pa v mesto, da dobi kmalu zopet nalog, govoriti v kakšnem okrožnem mestecu... dolgočasno !

Obtoženec si je od začetka držal široki rokav pred usta in nervozno kašljal vanj, obledevaje čimdalje bolj; kmalu pa je tudi njega obvladala tišina, splošna enoličnost in dolgočasje. S topo spoštljivostjo je zrl na sodnijske uniforme, na dolgočasne obraze porotnikov in mirno mežikal z očmi. Sodnijska obravnava, ki je bila poprej tako silno težila in plašila njegovo dušo, ko je sedel še v ječi, je vplivala nanj pomirjevalno. Nikakor ni nahajal tukaj tega, kar je bil pričakoval. Nad njim je visela krvava obtožba in vendar ni videl tu nikakih pretečih obrazov, nikakih grozečih pogledov, nikakoršnega zanimanja za njegovo nenavadno usodo in slišal ni nikakih donečih fraz o maščevanju itd.; niti eden izmed sodnikov ga ni pogledal z dolgim in poizvedujočim pogledom... Pusta okna, stene, glas tajnikov, lega državnega pravdnika, — vse to je dihalo pisarniško brezbrižnost, in morilcu se je videlo, da

ga ne sodijo živi ljudje, nego nekakšen čuden stroj...

Pomirjeni kmet si ni mislil, da so tu že navajeni dram in žaloiger življenja, kakor v bolnišnici vsakdanjih smrti, in da je ravno v ti mehaniški brezčutnosti zapečaćena vsa brezupnost njegovega položaja. Tudi, ko bi ne sedel mirno, marveč, ko bi vstal in prosil, klical s solzami v očeh njihovega usmiljenja, kazal globok kes, da, ko bi tudi umrl od kesanja, vse bi bilo zaman proti tem omrtvelim živcem in ti navadi.

Ko je tajnik nehal, je potegnil predsednik kdovezakaj z roko preko mize, pogledal obtoženca z dolгим, vprašujočim pogledom, in vprašal nato, leno gibaje z jezikom:

»Obtoženec, priznate-li, da ste dne 8. julija zvečer umorili svojo ženo?«

»Nikakor ne,« je odgovoril obtoženec, vstal in si nategnil jopič na prsih, kakor da mu je nevedoma postalo neprijetno.

Nato so začeli naglo zasliševati priče. Dve ženski, pet kmetov in uradnik, ki je bil ogledal položaj, so bili pozvani. Vsi, poškropljeni z blatom, trudni od pešhoda in od dolgega čakanja, zaspani in čemerni, so pripovedovali eno in isto. Pripovedovali so, da je živel Harlamov s svojo staro »v miru«, kakor drugi: pretepal jo je le tedaj, kedar je prišel pijan domov. 9. ju-

lija, ko je zahajalo solnce, so našli staro pod streho, z razbito glavo; poleg nje, v mlakuži krvi, je ležala sekira. Ko so začeli iskati Nikolaja, da mu sporočijo nesrečo, ga ni bilo niti doma, niti na cesti. Tekali so okrog po vasi in ga iskali, pretaknili so vse krčme in hiše, toda niso ga našli. Bil je izginil in šele čez dva dni se je oglašil sam v pisarni, bled, raztrgan in tresoč se na celém životu.

»Obtoženec,« se je obrnil predsednik h Harlamovu, »ali bi nam ne mogli povedati, kje ste bili tista dva dni po umoru?«

»Blodil sem po polju okrog... Nisem jedel, nisem pil?...«

»Zakaj pa ste se skrili, ako niste umorili svoje žene?«

»Prestrašil sem se bil... Bal sem se, da bom obsojen...«

»Aha!... Prav, sedite!«

Kot zadnji je bil zaslišan okrožni zdravnik, ki je bil staro raztelesil. Pri-povedoval je vse, česar se je mogel spomniti iz svojega obdukcijskega zapisnika, in kar mu je bilo prišlo zjutraj, ko je šel v sodnijo, na um. Predsednik je opazoval njegove nove, svetle, črne čevlje, njegovo moderno kravato, gibanje njegovih ustnic, in njegova duša je bila ta trenotek proniknjena le od ene misli: »Sedaj nosijo vsi kratke suknje, zakaj si je on sam dal delati dolgo?«

Za predsednikom se je slišalo rahlo škripanje čevljev. Državni pravdnik je bil stopil k mizi, da vzame neko listino.

»Mihail Vladimirovič« — nagnil se je k ušesu predsednika, — »ta Korejskij je pa jako površno vodil preiskavo. Brat ni bil pozvan, starešina tudi ne, popis hiše je nenatančen...«

»Kaj je storiti?« je vzdihnil predsednik in se nagnil nazaj. »Zanikernost... in ta dolgčas!«

»Obenem« — je zašepetal državni pravdnik, »bi Vas opozoril na občinstvo — v prvi vrsti! tretji od desne strani, ta igralska fiziognomija... To je najbogatejši mož v mestu. Ima nad petstotisoč rubljev naložene glavnice.«

»Tako? Ne vidi se mu... Kaj, globček, ali bi ne naredili odmorov?«

»Po končani preiskavi, potem že.«

»Kakor mislite... No?« in predsednik se je obrnil k zdravniku. »Pravite torej, da je smrt hipna?«

»Da, zaradi močne poškodbe možganov...«

Ko je bil zdravnik pri kraju, je pogledal predsednik med državnim pravdnikom in zagovornikom v praznoto in predlagal:

»Ali imate morda kaj vprašati?«

Državni pravdnik je zanikuje odmajal z glavo, ne da bi dvignil oko od »Kajna«; zagovornik pa si je odkašljaj in vprašal nenadoma:

»Povejte mi, doktor, ali bi se dalo morebiti res iz kakovosti rane sklepati o duševnem stanju storilca?... To se pravi, hotel sem vprašati, če daje kakovost rane povoda k sklepanju, da je bil obtoženec močno razburjen?«

Predsednik je dvignil svoje zaspane, ravnodušne oči in pogledal zagovornika. Državni pravdnik je pretrgal svoje čitanje in pogledal predsednika. Le spogledali so se, njihovi obrazi pa niso izražali ničesar, niti usmeva, niti začudenja, niti nevolje...

»Prosim,« je rekel doktor premišljeno, »če upoštevamo silo, s katero je bil udarec zadan... Sicer pa... oprostite... Vašega vprašanja nisem popolnoma razumel...«

Zagovornik ni dobil odgovora na svoje vprašanje, a tudi ni čutil nikake potrebe, da ga dobi. On sam se je zavedal, da je stavil to vprašanje le iz dolgega časa, pod vtiskom tišine in brnenja prašila.

Po odpustitvi zdravnikovi je prešel sodni dvor k ogledovanju stvarnih dokazov. Najprej so ogledali kaftan, na rokavu katerega je bilo videti široko krvavo liso. Ko so vprašali Harlamova, odkod ima to liso, je dejal:

»Dva ali tri dni pred smrtjo moje stare je Penjkov puščal svojemu konju... Bil sem tam, no, seveda, pomagal sem... in umazal sem se...«

»Penjkov pa je rekel pravkar, da se ne more spomniti, da bi bili Vi pri puščanju navzoč...«

»Ne vem.«

»Sedite!«

Prešli so k ogledovanju sekire, s katero je bila stara ubita.

»To ni moja sekira,« je izjavil obtoženec.

»Čegava pa?«

»Jaz vem... Jaz nisem imel sekire...«

»Kmet potrebuje sekiro vsak dan. In Vaš sosed, Ivan Timofejevič, s katerim ste tesali sami, je potrdil, da je to gotovo Vaša sekira...«

»Ne vem, toda, kakor pred Bogom (Harlamov je dvignil desnico in iztegnil prste), kakor pred istinitim Stvarnikom. Niti ne spominjam se, kedaj sem imel pravzaprav sam svojo sekiro. Bila je ena v hiši, da, čeprav nekoliko manjša, nego ta-le, toda moj sin Prohor jo je izgubil. Dve leti predno je moral iti k vojakom, je šel v gozd po drva in tam jo je izgubil...«

»Dobro, sedite!«

Zdelo se je, da ta sistematiška nevernost in to, da ga ne marajo poslušati, Harlamova draži in žali. Pomežiknil je z očmi in lice mu je zardelo.

»Kakor pred Bogom!« je govoril dalje in iztegnil vrat. »Ako ne verjamete, prosim, vprašajte sina, Prohorja.

Proška, kje je sekira?« je vprašal nenadoma s hriplim glasom, obrnivši se ježno k vojaku. »Kje?«

To je bil težek trenotek! Vsi so bili za hip kakor okameneli... V vseh glavah, kolikor jih je bilo v dvorani, se je zasvetila ista, strašna, nemogoča misel o možnosti groznega, slučajnega srečanja, in živ človek se ni ganil, da pogleda vojaku v obraz. Nikdo ni hotel verjeti svojim mislim in vsakdo je mislil, da se je zmotil...

»Obtoženec, govoriti s stražo ni dovoljeno...« je rekel predsednik naglo.

Nikdo ni videl vojakovega obličja, in bolest je poletela nevidna skozi dvorano. Sodni pristav je tiho vstal in šel po prstih ven, loveč ravnotežja z roko. Čez pol minute so se zaslišali zamolkli koraki in rožljanje, kakor je navadno pri premenjavanju straže.

Vsi so dvignili glave in obravnava se je vršila dalje in vsakdo se je trudil, da napravi tak obraz, kakor da se ni zgodilo ničesar.

Stena.

Ruski spisal Leonid Andrejev.

Prevedel A. G.

I.

Oprezno sva se priplazila do zidu, jaz in moj gobavi tovariš, in pogledala sva navzgor. Grebena stene ni bilo videti; ravna in gladka je kipela v zrak, in zdelo se je, kakor da bi rezala nebo na dve polovici. Naša polovica neba je bila temnorujava, a proti obzorju temnosiva, tako, da ni bilo mogoče razločiti, kje končuje črna zemlja, in kje pričinja nebo. In zadavljena od zemlje in neba, je sopla črna noč, ječala votlo in težko, in z vsakim vzdihom je bljuvala iz svojih grudi ostri in pekoči pesek, ki nam je žgal neusmiljeno naše rane.

»Poskusiva splezati čez,« je rekel moj tovariš, in njegov glas je bil ostuden in smrdeč, prav tako, kakor moj. Nastavil mi je hrbet, in jaz sem stopil nanj; a stena je bila vse previsoka. Kakor nebo, sekala je tudi zemljo in

je ležala na nji podobna tolstemu sistemu zmaju, izginjala v brezdnu, vspejnjala se do gorâ, a glavo in rep je skrivala za obzorjem.

»No, poderiva jo torej!« je predlagal gobavi.

»Poderiva jo!« sem pritrdil jaz. In zagnala sva se s prsmi ob zid, in po-barval se je s krvjo naših ran. A ostal je nem in nepremičen. Prijel se nas je obup.

»Ubite nas!« sva stokala in lazila naprej, in vsi so se z gnusom obračali od naju; in videla sva, kako so nekaterim hrbtišča kar vzdrgetavala od velikega studa. Tako sva prilezla do gladnega. Sedel je naslonjen na kamen, in zdelo se je, da sam kamen trpi pod njegovimi ostrimi, bodečimi kostmi. Na njem ni bilo niti koščeka mesa, kosti so ropotale, če se je zganil, in suha koža je zaškripala. Spodnja čeljust mu je visela navzdol, in iz temne odprtine ust mu je prihajal suh in hripav glas:

»Laa—čen sem!«

A midva sva se zasmejala in drsala hitreje dalje, dokler nisva trčila na štiri, ki so plesali. Hodili so skupaj in potem spet narazen, objemali drug drugega in vrteli se, in njih obrazi so bili bledi, izmučeni in resni. Eden izmed njih je začel jokati; končal je plesati tisti brezkončni ples in je prosil, da bi nehali, a njegov tovariš ga je molče objel in za-

vrstel, in ko so pričeli znova hoditi skupaj in spet narazen, mu je kanila pri vsakem koraku velika in motna solza na tla.

»Jaz bi tudi rad zaplesal« — je dejal moj tovariš; a jaz sem ga povlekel naprej. Zopet je stala pred nami stena, in pred njo sta čepela dva človeka. Eden izmed njiju je v enakomernih presledkih bil s čelom ob steno, dokler ni zgubil zavesti in se zgrudil na tla, a njegov tovariš je zrl resno nanj, tiopaval njegovo glavo in potem steno, in ko je oni prišel spet k zavesti, je rekel;

»Treba še; ni več mnogo ostalo.« In gobavi se je zasmejal.

»To so norci« — je dejal in napihnil lica. To so norci. Mislijo, da je tam zunaj svetlo. A tam je prav tako temno, in prav tako lazijo po tleh gobavi in prosijo: ubite nas.«

»A starec?« sem vprašal jaz.

»Kaj starec? ... je odgovoril gobavi. Starec je neumen, slep in ničesar ne sliši. Kdo je videl luknjo, ki jo je izvrtal v steno? Ali si jo videl ti? Ali jaz?«

In razsrdil sem se in ga udaril po mehurjih, ki so se mu dvigali po črepinji, in zakričal sem:

+ »A čemu tudi ti sam laziš?«

On je zajokal in oba sva zajokala in drsala naprej in prosila:

»Ubite nas! Ubite nas!«

Drgetaje so se obračali od naju in nikedo nas ni hotel ubiti. Lepe in močne ljudi so oni ubivali, a nas so se bali dotakniti. Podleži!

II.

Nismo vedeli, kaj je čas, kaj včeraj, danes in jutri. Noč ni šla nikdar od nas in odpočila za gorami, da bi prišla od tam spet sveža, jasnočrna in pokojna. Zato je bila vedno tako trudna, zasopla in čmerna. Bila je tudi zlobna. Zgodilo se je kedaj, da ni mogla več prenašati našega kričanja in stokanja, gledati naše rane, trpljenje in zlobo, in tedaj je v divji jezi hropela nje črna, votlodoneča grud. In rjovela je na nas, kakor uklenjena zver, ki se ji je zmešala pamet, in jezno je migala z ognjenimi strašnimi očmi, ozarjujočimi črna brezdanja brezdna, mračno, ponosno-pokojno steno in vsmiljenja vredno kopico drgetajočih ljudi. Kakor k tovarišu, stiskali so se k steni in jo prosili varstva, a ona je bila vedno naša sovražnica. In noč je bila vsa razsrjena nad našo malodušnostjo in plašljivostjo, in pričela je divje krohotati se, tresoč se s svojim sivim, lisastim trebuhom, in stare, plešaste gore so lovile in shranjale ta satanski smeh. Odmevajoč ga je ponavljala mračno razveselivša se stena, razposajena je valila na nas

kamnje, ki je drobilo naše glave in razmesarjalo naša telesa. Tako so se veselili ti velikani in klicali drug drugemu; veter jim je žvižgal divjo melodijo, a mi smo bežali in s strahom prisluškovali, kako silno buči nekaj pod zemljo, silno in votlo, in tolče in prosi na svobodo. Takrat smo vsi molili:

»Ubite nas!«

A vmiraje vsaki trenotek, smo bili neumrljivi kakor bogovi.

Prešel je tudi ta izbruh brezumnega gneva in veselja, in noč je plakala solze kesanja in težko vzdihala, bljuvaje na nas mokri pesek, kakor bolnica. Mi smo ji z radostjo odpustili vse, smejali se ji iznemogli in slabi, in postali veseli, ko otroci, kakor sladko petje se nam je zdelo vpitje gladnega, in z veselo zavistjo smo zrlili na one štiri, ki so hodili skupaj in narazen in se vrteli v brezkončnem plesu.

In s časom smo se začeli vrteti tudi mi; tudi jaz, gobavi, sem si dobil začasno tovaršico. In to je bilo tako veselo, tako prijetno! Objel sem jo in ona se je smejala, in njeni zobje so bili belkasti, belkasti in lica rožasta, rožasta. Bilo je to tako prijetno!

Ni treba baš vedeti, kako se je to zgodilo; veselo so škripali zobje, poljubi so postajali vedno bolj okusni in z radostnim krikom sva pričeli biti se in grizti drug drugega. In tudi ona s

svojimi belimi zobmi me je bila po bolni glavi, in z ostrimi kremplji se je zarivala v moje grudi, in prišla je prav do srca — bila me je gobavega in bednega, tako bednega. In to je bilo strašnejše še, ko gnev noči same in brezdušni krohot zida. Jaz gobavi, sem jokal in drgetal od straha, in natihoma, da me nobeden ni videl, sem poljubljal gnusne noge steni, in prosil jo, naj mene, samo mene, pusti v oni svet, kjer ni blaznih, in ni ljudi, ki ubijajo drug drugega. A stena me ni izpustila. In pljuval sem na njo, bil po nji s pestjo in kričal:

»Poglejte jo ubijalko! Onase vam še smeje.«

A moj glas je bil gnusen, in moj dih smrdeč, in nikdo ni hotel polušati me, gobavega.

III.

In zopet sva lazila okrog, jaz in moj gobavi tovariš, zopet je bilo šumno krog naju, zopet so molčeče vrteli se oni štirje, otresali prah s svojih oblek in oblizavali krvave rane. No mi smo bili trudni, bilo nam je tužno, in življenje nas je težilo. Moj sopotnik je sedel, enakomerno je udarjal po zemlji z oteklo roko, in šepetal naglo s svojim gnusnim glasom:

»Ubite nas! ubite nas!«

Naglo sva skočila na noge in se vrgla med tolpo, a takoj se je razšla, in videti so se bili samo hrbti. In klanjala sva se hrbtom in prosila :

»Ubite nas!«

A nepremični in gluhi so bili hrbti, kakor stena. To je bilo tako strašno, ko ne vidiš obrazov ljudem, temveč samo hrbte, nepremične in gluhe.

Moj sopotnik me je zapustil. Zagledal je obraz, prvi obraz, in bil je prav podoben njegovemu, ves strašan in razjeden od ran. Bil je to obraz ženske. Nasmehljaj se ji je, in hodil okoli nje, iztegujoč svoj vrat in razprostiraje okoli sebe smrad, in tudi ona se mu je nasmehnila in povabila oči, ki so bile brez trepalnic.

In pričela sta se ženiti. In v trenutku so bili vsi obrazi obrnjeni na njiju, in glasan, krohotajoč smeh je pretresel zdrava telesa: tako smešno je bilo videti to ljubimkanje. Smejale sem se tudi jaz, gobavi: glej, neumno je ženiti se, če si tako grd in bolan.

»Norec!« — sem mu rekel z nasmehom. — »Kaj naj počneš ž njo?«

Gobavi se je prevzetno nasmehnil in odvrnil:

»Trgovala bova s kamnjem, ki pada z zida.«

»Pa otroci?«

»Otroke bova ubivala!«

Kaka neumnost! Roditi otroke, da se jih ubije. In potem ga ona najbrže kmalu zapusti — njene oči so tako lokave!

IV.

Končala sta svoje delo — oni, ki je bil s čelom ob steno, in tovariš njegov, ki mu je pomagal. In ko sem prišel tja, je visel eden na kavlju, zabitem v zid, in je bil še gorak, a njegov tovariš je potihoma pel veselo pesmico.

»Stopi in povej gladnemu« — rekel sem mu; in on je ubogal in šel, in mejpotoma pel. In videl sem, kako se je gladni dvignil s svojega kamna. Zaletaval se je in padal, in se zadeval povsod s svojimi ostrimi lakti, in zdaj po štirih hodeč, zdaj spet plazeč se, se je privlekel slednjič k zidu, kjer je visel obešeni, tleskal je z zobmi in smejal se vesel, kakor otrok: »Samo košček noge!« A zamudil je, in drugi, močnejši so ga prehiteli. Suvaje drug drugega, praskaje in ujedaje se, so lizali truplo obešenega in grizli njegove noge, tleskali so zadovoljni z jezikom in ropotali z razgrizenimi kostmi. A njega niso pustili. Čepel je in gledal, kako jedó drugi in se oblizavajo z jezikom, in zategnjeno tulenje je hreščalo iz njegovih velikih in praznih ust:

»Laa—čen sem!«

Bilo je smešno. Oni je umrl radi gladnega, a gladnemu ni ostal niti košček noge./ In smejal sem se, in moj gobavi tovariš se je smejal, in tudi njegova žena je z nasmehom odpirala in zapirala svoje lokave oči: popolnoma zapreti jih ni mogla, ker je bila brez trepalnic.

A on je tulil vedno bolj divje in glasno:

»Laa—čen sem!«

In hripavost je izginila iz njegovega glasu, ki se je s čistim in jasnim bronastim zvokom, dvigal navzgor, udarjal ob zid, in odbivši se od njega bežal nad temnimi brezdnimi in sivimi vrhovi gorâ.

In kmalu so zatulili vsi, ki so stali ob zidu, a bilo jih je, kakor kobilic, in pohlepni in gladni so bili vsi, kakor kobilice; in zdelo se je, da je v neznosnih mukah zatulila sežgana zemlja sama, in odprla široko svoje kamenito žrelo. Kakor gozd suhih dreves, ki jih je bučeči veter sklonil na eno stran, so se dvigale in stegovale k steni krčevito-ravne roke, suhe, revne, kakor da bi molile, in bilo je v njih toliko obupa, da so vzdrgetavali kamni, in so plaho bežali proč sivi oblaki. A nepremična in visoka je stala stena, in ravnodušno je odbijala ves krik, rezájoč in prodirájoč gosti, smrdeči vzduh.

In vse oči so se obrnile proti steni, in ognjeni plameni so švigali iz njih. Bili so uverjeni in so čakali, da se zdajpazdaj podere in odkrije novi svet; v svoji zaslepljeni veri so že videli, kako se valijo kamni, kako se od vžnožja do vrha trese kameniti zmaj, pijan od krvi in človeškega mozga. Mogoče, da so le solze trepetale v naših očeh, a smo mi mislili, da trepeti stena; in vedno strašnejše je postajalo naše tuljenje!

Gnjev in vrisk bližnje zmage je zazvenel v njem.

V.

In glej, kaj se je tedaj zgodilo. Na visok kamen je stopila suha, stara ženska z udrtimi, suhimi lici in dolgimi nepočesanimi lasmi, ki so bili podobni sivi grivi starega, gladnega volka. Njena obleka je bila vsa razcefrana, da se je videla žolta koža, njena pleča koščena, in nje grudi, ki so že mnogim dale življenje, so bile suhe in so visele navzdol, vse izpite od materinstva. Stegnila je roke proti steni — in vsi pogledi so jim sledili; izpregovorila je, in v njenem glasu je bilo toliko bolesti, da je sramežljivo utihnil obupni krik gladnega.

»Vrni mi moje dete!« — je zaklicala ženska.

In mi vsi smo molčali in se škodoželjno smehljali in čakali, kaj odgovori stena. V sivokrvavih lisah se je svetil na steni mozeg onega, kiga je nazivala ta ženska »moje dete«, in mi smo nestrpno in v strahu čakali, kaj odgovori podla ubijalka. In bilo je tako tiho, da smo slišali šum oblakov, plavajočih nad našimi glavami, in celo črna noč je za-
dušila ječanje svojih grudij, in je le z lahkim žvižgom bljuvala žgoči drobni pesek, ki je razjedal naše rane. In znova je zadonela surova in grenka zahteva:

»Neusmiljena, vrni mi moje dete!«
Vedno bolj strašen in besen je postal naš nasmeh, a podla stena je molčala. In tedaj je stopil iz molčeče tolpe krasen in čmeren starec, in postavil se je tik ženske.

»Vrni mi mojega sina!« — je zaklical. Bilo je tako grozno in veselo! Moj hrbet se je ježil od mraza, in moja ramena so se krčila pod nepoznano in silno močjo, a moj tovariš me je suval ob bok, brusil zobé, in v šumečih, dolgih valovih se mu je valil smrdeči dih iz gnjijočih ust.

In glej, spet je stopil nekdo iz tolpe in je zaklical:

»Vrni mi mojega brata!«

In spet je stopil drugi in je rekel:

»Vrni mi mojo hčer!«

In glej, pričeli so hoditi moški in ženske, stari in mladi, in so prostirali roke, in neizprosno je donela njih grenka zahteva:

»Vrni mi moje dete!«

Tedaj sem tudi jaz, gobavi, začutil v sebi silo in smelost, in stopil sem spred in zakričal silno in strašno:

»Ubijalka! Vrni mi samega sebe!«

A ona — ona je molčala. Tako lažnjiva in podla delala se je, da ne sliši; in zloben smeh je pretresel moja izjedena lica, in brezumen srd je napolnil naša trpeča srca. A ona je molčala, ravno-dušno in topo, in tedaj je ona ženska srdito stresla svoje suhe, rumene roke in ježno zakričala:

»Bodi torej prokleta, ubijalka mojega otroka!«

Krasni in čmerni starec je ponovil:

»Bodi prokleta!«

In z bučečim, tisočglasnim stokom je ponovila vsa zemlja:

»Bodi prokleta! Prokleta! Prokleta!«

VI.

Globoko je zavzdihnila noč, in kakor morje, ki ga je vzvalovil orkan in v vsi njegovi težki in rjoveči sili vrgel na skalo, se je zazibal ves vidni vsemir, in s tisočerimi, divje kipečimi grudmi je udaril ob steno. Vi-

soko, gor do oblakov je brizgnila krvava pena in jih ordečila, in postali so ognjeni in strašni, in rdeči svit so metali dol na zemljo, tja, kjer je grmelo, vpilo nekaj drobnega, neštevilnega, črnega in divjega. Z zamirajočim ječanjem, polnim neizpovedane boli, se je odbijalo — a trdno je stala stena in molčala.

A ni molčala plaho in sramežljivo — mračen in neskončno pokojen je bil pogled njenih brezlikih očíj, in ponosno, kakor carica, je spuščala s svojih pleč purpurni, od krvi namočeni plašč, čigar rob se je zgubjal sredi razmesarjenih trupl.

A umiraje vsaki trenotek, smo bili neumrljivi kakor bogovi. In znova je zarjavelo neizmerno morje človeških teles, in v vsi svoji sili je udarilo ob steno. In znova se je odbilo in tako mnogo-mnogokrat, dokler ni utrujeno zaspalo in utihnilo. Jaz gobavi, semstal prav ob steni in videl, da se pričinja zibati ponosna carica, in da strah pred razrušenjem krčevito pretresa vse njeno kamnje.

»Ona se ruši!« — sem zakričal.
»Bratje, ona se ruši!«

»Ti se motiš, gobavi,« — so mi odvrnili bratje.

In tedaj sem jih zaprosil:

»In četudi stoji ona, ali ni vsako truplo stopinja k višini? Nas je mnogo,

in življenje naše je težko. Pokrijmo s trupli zemljo; na trupla nakopičimo nova trupla in tako pridemo do vršine. In čeprav ostane samo eden — videl bo nov svet.«

V veselem upanju sem se ogledal — in videl sem samo hrbte, ravnodušne, tolste in trudne. V neskončnem plesu so se vrteli oni štirje, hodili skupaj in narazen, in črna noč je bljuvala mokri pesek, kakor bolnica, in v nedotaknjeni veličini je stala stena.

»Bratje!« — sem ponovil. »Bratje!«

A moj glas je bil gnusen in moj dih smrdeč in nikdo me ni hotel poslušati gobavega.

Gorje!... Gorje!... Gorje!...

Maljva.

Novela Maksima Gorkega.

Iz ruščine preložil O. L.

Morje se je smehljalo.

Pod dihom mlačnega vetra je vztrepetavalo, površje se je pokrivalo z lahkimi gubicami, v katerih se je zrcalilo solnce z bliščečim žarom, in smejalo se je modremu nebu s tisoči srebrnih smehljajev. Po širnem prostranstvu med nebom in zemljo se je nosil veseli pljusk in šum valov, ki so bili ob ploščati breg neke peščenine. Ta glas in blesk solnca, zrcalečega se tisočkratno v morskih valovih, se je harmonično zlival z neprestanim gibanjem, polnim življenja in veselja.

Solnce je bilo srečno, ker je svetilo, in morje se je veselilo, ker je smelo odsevati vriskajočo luč.

Veter je laskavo gladil mogočne atlasne grudi morja, solnce jih je grelo s svojimi žarečimi žarki, in morje, dretno vzdihujoče pod nežno silo tega ljubkovanja, je nasičevalo topli zrak z aromo svojih hlapov. Zelenkasti valo-

vi, izbegujè na rumeni pesek, so metali nanj belo peno svojih bujnih griv, ki se je topila s tihim glasom na vročem pesku in ga močila.

Ozka in dolga peščenina je bila kakor ogromen stolp, ki se je zdel, kakor bi bil padel z obrežja v morje. Njegova ostra konica se je zarivala v brezkončno plan vode, igrajoče se s solncem, dočim se je zdelo, kakor bi ležala obal, ločena od nje, v daljavi, tam, kjer je kalna in soparna megla zakrivala zemljo. Od tam je z vetrom preleteval težek duh, nerazumljiv tukaj, sredi širnega, čistega morja, pod modro, jasno streho neba.

V pesek peščine, ki je bil posejan z ribjimi luskinami, so bili zabiti leseni koli, a na njih so visele mreže, metaje od sebe pajčevino tankih senc. Nekaj velikih čolnov in en majhen so stali drug tik drugega po vrsti na pesku in valovi, ki so prihitevali na breg, so se trudili, da bi jih odpeljali s seboj.

Kavlji, vesla, veliki klopčiči vrvi, jerbasi in sodi so se valjali v neredu po pesku in sredi njih je stala koča, spletena iz vrbovega protja, lubja in ličja. Pred njenim vhodom je bilo nataknjenih na rogovilasto palico dvoje ponošenih škornjev, s podplati obrnjenimi proti nebu. In nad vsem tem kaosom je molel v zrak dolg drog z

rdečo cunjo na koncu, ki je plapolala v vetru.

V senci enega izmed čolnov je ležal Vasilij Legostjev, stražnik na peščini, ki je bila predstraža ribarske obrti kupca Grebenščekova. Ležal je na prsih in strmel, opiraje si glavo z dlamni, tja po morju, do komaj vidnega pasa obali. Tam, v vodi se je videla majhna črna točka in Vasilij je gledal z veseljem, kako je postajala večja, prihajaje bližje in bližje.

Zamižal je z očmi od bleščeče igre solnčnih žarkov na valovih in se nasmehnil zadovoljno: Tu prihaja Maljva. Prišla bode, smejala se bode, tako da bodo zapeljivo plale njeni prsi, objame ga z močnimi in vendar mehкими rokami, poljubi ga in mu začne pripovedovati o novostih tam na bregu s tako jasnim glasom, da se bodo splašili galebi. Potem si skuhata dobro uho,*) popijeta žganja in se vležeta na pesek, razgovarjaje se in uganjaje zaljubljene šale. Potem, ko se stemni, si skuhata čaj, popijeta ga z vkusnimi baranki in se vležeta spat...

Tako je vsako nedeljo in vsak praznik v tednu. Zjutraj jo popelje potem čez morje, ki še sanja v svežem jutranjem mraku. Ona bo dremala in sedela na krmi, on pa bode veslal in zrl vanjo. Smešna je ob takih prilikah,

*) uhá-ribja juha.

smešna in ljubka, kakor sita mačica. Večkrat zdrkne s klopi na čolnovo dno, zviije se v klopčič in zaspi kar tam...

Celo galebi so danes utrujeni od solčne vročine. V vrstah sede na pesku, z odprtimi kljuni in povešenimi krili, ali pa se leno, brez krika, zibljejo na valovih, brez svoje običajne divje živahnosti.

Pod žarko ljubeznijo solnea se dvigajo morske grudi tako sladostrastno in po zraku je razlita opojna utrujenost...

Vasilij je zapazil, da v čolnu ni samo Maljva. Ali se je morebiti zopet Serjožka obesil nanjo? Vasilij se je težko obrnil na pesku, sedel je, zakrivši si oči z dlanjo, je začel z nezadovoljnostjo v srcu gledati, kedo drugi se še pelje? Maljva sedi na krmilu in krmari. Veslač — ni Verjožka; z močjo, toda nerodno vesla, in ko bi veslal Serjožka, bi Maljvi ne bilo treba krmariti.

»Hej!« je nepotrpežljivo kriknil Vasilij.

Galebi na pesku so se prestrašili in posluhnili.

»He-ej!« se je odzval iz čolna Maljvin glas.

»S kom se pelješ?«

V odgovor se je zaslišal smeh.

»Vražja ženska!« je polglasno zarentačil Vasilij in razžaljeno pljunil.

Bil je jako radoveden, kedo da se

pelje tam in, zviyaje si papirosko, je zrl srepro v tilnik in hrbet veslača, ki sta se mu naglo bližala. Glasni pljusk vode pod silnimi udarci vesel se razlega po zraku, in pesek škripa pod bosimi nogami stražnika, ki se bori z nepotrpežljivo radovednostjo.

»Kedo je ta, ki se pelje s teboj?« je kriknil, ko je razložil znani mu smehljaj na lepem in polnem obrazu Maljve.

»Počakaj no... saj boš videl!« mu je odgovorila s smehom.

Veslač se je obrnil z licem k bregu in tudi on se je zasmeljal in pogledal Vasilija.

Čuvaj je načemeril obrvi, domišljaje se, kedo bi bil ta fant, ki se mu je dozdeval nekako znan.

»Veslaj krepkeje!« je velela Maljva.

Od vzmaha je čoln zletel z valom skoro do polovice na pesek, povetil se na stran in obstal, a val je smeje se odšumel v morje nazaj. Veslač je skočil na breg, stopil k Vasiliju in dejal:

»Zdravstvuj, oče!«

»Jakov!« je vskliknil Vasilij s podavljanim glasom.

Objela sta se in poljubila po trikrat na ustnice in lice, nakar se je začudenje na Vasiljevem obrazu začelo mešati z radostjo in zadrego.

»Gledam in gledam... kaj bi bilo... in nekaj me ščiplje v srce... Ah, ti... ali si res ti? Glejte no! Jaz pa gledam — je-li Serjožka? Ne, vidim, da ni Serjožka! Ah, to si ti!«

Vasilij si je z eno roko gladil brado, a z drugo je vzmahoval po zraku. Hotelo se mu je pogledati Maljvo, toda na njegovem obrazu so se bile ustavile smejoče sinove oči in bilo mu je neprijetno od njihovega bleska. Čustvo zadovoljstva, da ima tako zdravega, lepega sina, se je borilo v njem z zadrego zaradi navzočnosti ljubice. Stopal je z eno nogo na drugo, stoječ pred Jakovom, in mu stavil vprašanja naglo zaporedoma, ne da bi čakal odgovora na nja. V glavi se mu je vse nekako zmedlo in posebno neprijetno mu je postalo, ko so se zaslišale porogljive Maljvine besede:

»Ne žlobudraj vendar toliko... od radosti! Pelji ga v kočo in pogosti ga!«

Obrnil se je k nji. Na njenih ustnicah je igral smehljaj, ki se mu je nenadoma zazdel tuj in vsa ona — okrogla, mehka in sveža, kakor vedno, je bila ob istem času nekako nova, da, celo tuja. Obračala je svoje zelenkaste oči od očeta k sinu in grizla dinjino seme z drobnimi zobki. Tudi Jakov ju je gledal, s smehljajem, in nekoliko za Vasilija neprijetnih sekund so vsi trije molčali.

»Takoj!« je naglo vskliknil Vasilij in shitel proti koči. »Pojdita z vročine, a jaz prinesem vode, pojdem... uho skuhat! Videl boš, Jakov, s kakšno uho te pogostim! Le poiščita si senčnat prostorček in počijta se, jaz bom takoj...«

Pobral je s tal pri koči kotelček, odšel naglo nekam za mreže in se skrila za njihovo sivo maso.

Maljva in njegov sin sta šla tudi h koči.

»No, dobri mladenič, spravila sem te torej k očetu,« — je govorila Maljva, ogleduje si po strani korenjaško postavo Jakova.

»Da, prišli smo... A tu je lepo... kakšno je morje!« Obrnil je k nji svoj obraz s kodrasto temnoplavkasto bradico in mežiknil z očmi.

»Morje je široko... No, kaj meniš, ali se je oče močno postaral?«

»Ne, ne zdi se mi. Mislil sem — da je posivel, pa ima še malo sivih las... da ves je tako... krepak...«

»Koliko časa, praviš, da se nista videla?«

»Pet let bo... Ko je odšel iz vasi, mi je teklo sedemnajsto leto...«

Šla sta v kočo, kjer je bilo soparno in dišalo po slanih ribah, in sedla tam, Jakov na debelo klado, Maljva na kup vreč. Med njima je stal prežagan sod, katerega dno je služilo Vasi-

liju za mizo. Vsedši se, sta molče in pozorno zrla drug v drugega.

»Ti hočeš najbrže tukaj delati?« je vprašala Maljva.

»Da... še ne vem... Če se kaj najde, bodem.«

»Pri nas že najdeš dela,« je rekla z uverjenim glasom, ogleduje si ga neprestano s svojimi zelenimi tajinstvenimi očmi.

On pa je ni gledal, otiraje si z rokavom srajce svoj potni obraz.

Naenkrat se je zasmejala.

»Mati je poslala očetu po tebi najbrž mnogo dobrih nauk in pozdravov?«

Jakob jo je pogledal, načemeril se in rekel kratko:

»Gotovo... In kaj zato?«

»Nič!« se je zasmejala Maljva.

Njen smeh ni ugajal Jakovu — kakor bi se norčeval iz njega. Jakob se je obrnil proč od te ženske in se spomnil na materine spomine.

Spremila ga je bila do konca vasi, oprla se ob plot in mu govorila naglo, mežikaje pogostoma s suhimi očmi:

»Reci mu, Jaša... Za Kriščevo voljo, reci mu — oče, reci!... Mati, reci, je sama tam... pet let je preteklo, a ona je še vedno sama! Stara se, mu reci!... povej mu, Jakovuška, za božjo voljo. Mati bode kmalu starka in... vedno je

sama, sama! Dela od zore do mraka. Povej mu, za Kriščevo voljo...«

In potem je nemo zaplakala ter skrila obraz v predpasnik.

Tedaj je Jakovu ni bilo žal, a sedaj se mu je zasmilila... Strogo je pogledal Maljvo in se pripravil, da jo krepko ošteje.

»No, tu sem zdaj!« je vskliknil Vasilij, stopivši v kočo, s trepečočo ribo v eni roki in z nožem v drugi.

Bil je že v redu s svojo zadrego, skrivši jo globoko v sebi, in zdaj je gledal na nju zadovoljno in mirno, le v njegovih kretnjah je bilo opaziti urnost, ki sicer ni bila njegova navada.

»Takoј zakurim ogenj... in pridem k vama... in potem se pogovorimo, da! Ah, Jakov, a! Kakšen velik fant si postal!«

In zopet je odšel iz kočе.

Maljva ni nehala grizti pešk, ogleduje si Jakova brez strahu, on pa si je prizadeval, da ne bi gledal nanjo, dasi se mu je zelo hotelo tega, in mislil sam pri sebi:

»Tu se živi menda dobro in sito življenje... kako gladka je ona, in oče tudi.«

Ker ga je molk tesnil, je rekel nato glasno:

»Culico sem pozabil v čolnu... moram iti po njo!«

Počasi je vstal s svojega sedeža in odšel. Mesto njega pa je prišel v kočo Vasilij, ki se je nagnil k Maljvi in jo nagovoril naglo in srdito:

»No, zakaj si se pripeljala z njim? Kaj naj mu rečem o tebi? Kdo si mi ti?«

»Prišla sem, to je vse!« je kratko rekla Maljva.

»Eh, ti... nepremišljena ženska! Ničesar se ne varuješ... Zakaj? Kaj naj sedaj storim? Ali mu lahko kar naravnost v obraz... kar naenkrat... in doma imam ženo! To je njegova mati... To bi bila morala premisliti!«

Res, treba mi je premišljati! Se ga-li bojim, ali kaj? Ali tebe? je vprašala, malomarno mežé s svojimi zelenimi očmi. »In kako si se prej vrtel pred njim. Tako smešno se mi je zdelo!«

»Tebi se zdi smešno! Kaj pa naj storim jaz?«

»Bi si bil prej premislil!«

»Ali sem vedel, da ga bode vrglo kar tako nenadoma iz morja?«

Pesek je škripal pod Jakovimi nogami in pretrgala sta svoj razgovor. Jakov je prinesel lahko culo, vrgel jo v kot in se zagledal v žensko po strani, z zlimi očmi.

Ona je zamišljeno grizla svoje dinjine peške in Vasilij je sedel na

klado, podrgnil si kolena z rokami in rekel nato, z razmišljenim nasmehom. «

»Prišel si torej... Kako si si izmislil to?«

»Tako pač... Pisali smo ti...«

»Kedaj? Nobenega pisma nisem dobil!«

»Je-li mogoče? A mi smo pisali...«

»Pismo se je torej izgubilo,« se je razjezil Vasilij.

»Glej no, vrag ga vzemi! Kedar ga je treba, pa se izgubi!«

»Torej ne veš ničesar o naših zadevah?« je vprašal Jakov, in neverno pogledal očeta.

»Odkod bi vedel? Saj nisem dobil pisma!«

Tedaj mu je Jakov začel pripovedovati, kako jim je poginil konj, kako so porabili že svečana meseca vse žito in da niso imeli nobenega zaslužka. Sena tudi ni bilo dovolj, tako da bi bila krava skoro poginila od lakote. Do aprila so se še prerinili, kar se je dalo, potem pa so sklenili, da pojde Jakov po končanem poljskem delu k očetu, da tam v treh mesecih nekaj zasluži. O tem da so mu pisali in potem so prodali še troje ovac, da so kupili žita in sena, in zdaj je Jakov prišel.

»A, tako je!« je vskliknil Vasilij. »Tako — o!... le kako je bilo mogoče... Saj sem vam pošiljal denarja!«

»Koliko pa je bilo? Izbo*) smo zakrpali... Marjo omožili... oralo sem kupil... Saj je preteklo... celih pet let!« —

»Da — a! Torej ni bilo dovolj? Tako je stvar... toda moja uha bo izkipela!«

Vstal je in šel ven.

Počeni! je pred ognjem, nad katerim je visel kipeči kotliček; bele pene so sikaje brizgale v plamen, a Vasilij se je zamislil. Vse, kar mu je pripovedoval sin, ga ni bogvekakako ganilo, toda vzbudilo je v njem neprijetno čustvo do žene in do Jakova. Koliko denarja jima je bil poslal v petih letih in vendar nista mogla vzdržati reda v gospodarstvu. Da ni bilo Maljve, on bi bil že znal povedati Jakovu. Za to, da je samovoljno, brez očetovega dovoljenja odšel iz vasi... za to je bil dovolj pameten..., pametno gospodariti pa ni znal! In to gospodarstvo, katerega se je Vasilij, ki je živel do današnjega dne prijetno in lahko življenje, spominjal le prav redkokedaj, se mu je zazdelo sedaj naenkrat, kakor brezdanja jama, kamor je metal pet let svoj denar, kakor nekaj, kar je v njegovem življenju odveč in nepotrebno. Vzdihnul je, mešaje z žlico uho v kotlu.

V blesku solnca je bil mali, rumenkasti ogenj tako žalosten in blede. Modre

*) Izba - ruska kmetska hiša.

in prozorne strujice dima so se vlekly od ognja k morju, brizgajočim valovom nasproti. Vasilij je gledal za njimi in mislil na sina, na Maljvo in na to, da bode živel po prihodu Jakova slabše, ne več tako svobodno, kakor poprej... Sedaj je Jakov gotovo že uganil, kedo je ta Maljva.

Ona pa je sedela v koči in delala fantu zadrego s svojimi predrznimi in izzivajočimi očmi, v katerih je neprenehoma igral nasmeh.

»Gotovo si pustil nevesto v vasi?« je dejala in pogledala Jakovu v obraz.

»Morebiti sem jo,« je nevoljno odgovoril ta in v duhu ošteval Maljvo.

»Ali je lepa?« je zanikerno vprašala ona.

Jakov je molčal.

»Kaj molčiš? Ali je lepša nego jaz, ali ni?«

Nehote ji je pogledal v obraz. Imela je rjavkasta in polnalica, sočne ustnice so se ji napol odpirale v predrznem smehljaju in drhte. Rožnata katunasta jopica je nekako posebno dobro pristojala njenemu telesu, prikazuje okrogla pleča in napete, polne prsi. Toda njene zvite, zelenkaste, smejoče se oči mu niso ugajale.

»Čemu govoriš tako?« je vzdihnil Jakov s prosečim glasom, dasi je želel govoriti ž njo strogo in resno.

»Kako pa naj govorim?« se je zasmejala ona.

»In zakaj se sedaj smeješ?«

»Tebi se smejem...«

»Kaj ti pride na um?« je vprašal, zmeden in razžaljen in zopet povetil oči pred njo.

Ni mu odgovorila.

Jakovu se je začelo dozdevati, kaj da je ona očetu, in to ga je oviralo, da ni mogel svobodno govoriti z njo. Ta slutnja ga ni presenetila; slišal je bil, da si ljudje, ki iščejo zaslužka daleč od domačije, mnogo dovoljujejo, in razvidel je, da bi tako zdrav človek, kakoršen je njegov oče, težko prestal toliko časa brez ženske. In vendar mu je bilo neprijetno pred njo, kakor pred očetom. In potem se je spominjal matere — izmučene, čemerne ženske, ki dela tam v vasi od zore do mraka...

»Uhica je gotova!« je naznanil Vasilij, stopivši v koč. »Prinesi žlice, Maljva!«

Jakov je pogledal očeta, misleč si:

»Videti je, da biya večkrat pri njem, ako ve, kje ležijo žlice!«

Ko je našla žlice, je rekla Maljva, da jih mora iti k morju omit, in da ima na krmi čolna steklenico žganja.

Oče in sin sta zrla za njo in, ostavša sama, sta molčala nekaj časa.

»Kje si jo dobil?« je vprašal Vasilij.

»Vprašal sem za-te v kontorju in ona je bila tam... Pa mi je rekla: Kaj boš hodil peš po pesku, peljiva se v čolnu; tudi jaz grem k njemu. In tako sva prišla.«

»Da — a... — Kolikokrat sem mislil: Kakšen je pač sedaj Jakov?«

Sin se je dobrodušno nasmehnil očetu v obraz in ta smehljaj je dal očetu poguma.

»A... Kako ti ugaja ta babnica?«

»Prav dobro...« je rekel Jakov in pomežiknil z očmi.

»Saj človek ni gozdni strah, bratec moj!« je vskliknil Vasilij, vzmahujé z rokama. »V začetku sem trpel... potem pa nisem mogel več! Navada.. Oženjen človek sam. In sploh... krpa mi tudi obleko in tako dalje... In sploh... Ženski in smrti ne uideš!« je zaključil ves uverjen svoje besedovanje.

»Kaj to meni mar?« je rekel Jakov. »To je tvoja stvar, jaz nisem tvoj sodnik.«

Sam pri sebi pa je mislil.

»Takšna ti bode... šivala hlače...«

»In končno sem šele štirideset let star... Stroškov mi ne dela mnogo, saj ni moja žena...« je govoril Vasilij.

»Res, da,« mu je pritrdil Jakov, misleč si: »Ta ti že zna molzti iz žepa!«

Prišla je Maljva s steklenico vodke in svežnjem peciya v roki in vsedli so

se k uhi. Jedli so molče, glasno obse-savali kosti in jih pljuvali iz ust na pesek k vratom. Jakov je jedel mnogo in hlastno; to je moralo ugajati Maljvi, ki se je prijazno nasmihala, gledaje, kako se mu napihujejo zagorela lica in naglo gibljejo vlažne, polne ustnice. Vasilij je jedel malo, toda delal se je, kakor da je ves zaglobljen v jed; — to mu je bilo potrebno, da je mogel nemoten in neopažen od sina in Maljve razmišljati o svojem razmerju do njiju.

Veselo in ljubko pesem valov so trgali divji, zmagoslavni kriki golobov. Vročina sedaj ni bila več tako pekoča, in od časa do časa je potegnil v kočo veter, prepojen s svežo vonjavo morja.

Po okusni uhi in ko je izpil nekaj kozarcev vodke, so začele zreti oči Jakova nekako čudno. Začel se je nemumno smejati, zoltati, zehati in gledati Maljvo tako, da se je zazdelo Vasiliju potrebno, reči mu:

»Ti, Jašuška, lezi tu-le do čaja... potem pa te vzbudiva.«

»To se lahko zgodi-i...« je pritrdil Jakov in se zvalil na vrečo. »Kam... gresta pa vidva? Ha-ha!«

Vasilij, zmeden od njegovega smeha, je počasi odšel, a Maljva je stisnila ustnice, privzdignila obrvi in odgovorila Jakovu:

»To te nič ne briga, kam midva greva! Kaj si ti? Ti si še fantiček,

veš! Vidiš, dečko, kaj si!... in potem je odšla.

»Jaz? Dobro!« je vskliknil Jakov za njo. »L-le poča-akaj... ha-ha-ha! Jaz ti pokažem! Dobro! Takšna... gospodična!« Pomrmral je še nekoliko in zaspal s pijanim, sitim smehljajem na zardelem obrazu.

Vasilij je vtaknil v pesek tri kavlje, sklenil njihove zgornje konce, vrgel črez nje pletenino ter legel v to priprosto napravljeno senco, položivši si roke pod glavo, in gledaje v nebo. Ko je stopila Maljva k njemu in sedla poleg njega na pesek, je obrnil obraz proti nji in zapazila je, da je razžaljen in nezadovoljen.

»No, stari?« ga je vprašala, smeje se. »Ali si se slabo razveselil sina?«

»Glej, zdaj se mi smeje... In zakaj? Le zaradi tebe...« je mračno dejal Vasilij.

»Kaj? Zaradi mene?« se je lokavo začudila ona.

Kako pa?«

»Oh, ti siromaček! Kaj pa sedaj? Naj ne pridem več k tebi, kaj? a? No... pa ne pridem...«

»Glej, kakšna čarovnica si!« jo je pokaral Vasilij.

»Eh, vi ljudje!... On se smeje, ti tudi... in vendar sta mi vidva najbližja! In zakaj se smejeta? Vraga!« obrnil se je stran od nje in umolknil.

Ona pa si je objela kolena z rokama in zrla, tiho se zibaje s telesom, s svojimi zelenimi očmi nepremično na blesteče, radostno morje ter se smehljala z enim izmed tistih zmagoslavnih smehljajev, katerih ima toliko vsaka ženska, ki razumeva silo svoje krasote.

Čoln na jadra je drčal po vodi, kakor velika, neokretna ptica s sivimi krili. Bil je daleč od brega in plul je še dalje, tja, kjer sta se zlivala morje in nebo v eno celoto, — v sinjo brezkončnost, ki je vabila k sebi s svojo zmageslavno tišino.

»Kaj molčiš?« je vprašal Vasilij.

»Premišljam...« je rekla Maljva.

»O čem pa misliš?«

Tako Tako...« je dejala, s privzdignjenimi obrvi in dostavila po kratkem molku: »Tvoj sin je zal fant...«

»Kaj to tebi mar!« je ljubosumno vskliknil Vasilij.

»Kaj pa še!«

»Ti... pazi!« je rekel on in jo pomeril s strogim pogledom, polnim suma. »Ne uganjaj neumnosti! Čeprav sem miren človek, toda ne draži me... da!« —

Stisnil je zobe in pesti ter nadaljeval:

»Danes si začela nekaj igrati, kakor hitro si prišla... Jaz tega še ne razumem... toda pazi, to ti povem, če pridem stvari na sled, se ti ne bode godilo

dobro! In takšne smehljaje imaš... takšne tuje... in sploh vse... Opraviti znam tudi s takšnimi, kakoršna si ti...

»Ne straši me vendar, Vasja...« je zaprosila ona ravnodušno in ne da bi ga pogledala.

»Zato pa! Ne šali se...«

»In ti ne grozi!«

»Pritisnem ti eno, če boš kaj uganjala...« je grozil Vasilij, razvnemaje se.

»Tepel me bodeš?« se je obrnila k njemu, zroč mu radovedno v razburjeni obraz.

»Kakšna grofica pa si? Nabijem te...«

»Ali sem — tvoja žena, ali kaj?« ga je vprašala Maljva s povdarkom in mirno, in ne da bi počakala odgovora, je nadaljevala: »Misliš li, da boš delal z menoj ravnotako, kakor si bil navažen, biti ženo brez vzroka? Tega pa ne. Svobodna sem, sama svoja gospa in nikogar se ne bojim. Ti pa se bojiš — sina; kako si se prej obnašal pred njim — sram te bodi! Pa mi še groziš!«

Prezirljivo je zmajala z glavo in umolknila. Njene hladne, brezбриžne besede so razljutile Vasilija. A nikdar je še ni bil videl tako krasne, in čudil se ji je, ko jo je gledal.

»Le klepetaj in besediči...« je govoril, zroč vanjo z zaljubljenimi očmi.

»In še nekaj ti povem: Hvalil si se proti Serjožki, da brez tebe, kakor brez kruha, ne morem živeti. To si le domišljaš... Lahko, da ne ljubim tebe in ne hodim k tebi, temveč da mi ugaja le ta kraj...« in pokazala je z roko široko okrog sebe. »Morebiti mi ugaja to, da je tukaj le morje in nebo in da ni nikakih podlih ljudi. A, da si ti tukaj — to mi je vseeno. To je, kakor da plačujem za ta kraj... Ko bi bil Serjožka tukaj, bi prihajala pač k njemu, in da živi tu tvoj sin, hodila bi tega obiskavat... Najbolje pa bi bilo, ko bi ne bilo nikogar izmed vas tu... vsi ste mi zoprni!... Če hočem, s svojo lepoto si vedno lahko izberem kmeta po svoji volji... Saj nisem tvoja žena...

»Tako-o?!« je ljuto puhnil Vasilij in jo zgrabil nenadoma za vrat. »Tako-o torej misliš?«

Tresil jo je, toda ona se ni branila, dasi ji je rudel obraz in so se ji oči podlivale s krvjo. Položila je le obe svoji roki na njegovo, ki jo je davila za grlo, ter mu zrla srepo v obraz.

»To torej tiči v tebi?« je hripel Vasilij, vedno bolj razjarjen. »In molčala si... in me objemala... laskala si se mi... jaz ti pokažem!«

Pripognil jo je k tlom in jo udaril z naslado po tilniku enkrat... dvakrat... s težkimi udarci svoje krepko stisnjene

mišičaste pesti. Prijetno mu je bilo, ko je padla njegova roka v zamahu na njen polni, prožni vrat.

»Na... tu imaš, kača!... A - a?« je vprašal zmagoslavno in jo pahnil od sebe.

Molče in mirno, brez glasu je padel na hrbet, razmršena, rdeča in vseeno krasna. Njene zelene oči so ga gledale izpod vejic in gorele v hladnem, pretečem sovraštvu. On pa, oddihaje si od razburjenosti in prijetno zadovoljen nad izhodom svoje jeze, ni videl nje-nega pogleda; ko pa jo je pogledal s prezirljivim zmagoslavjem — se je tiho zasmejala.

V začetku so komaj drhtele njene polne ustnice, potem so se zasvetile oči, na licih ste se napravili dve jamici in zasmejala se je. Začuden jo je gledal Vasilij, ko se je smejala tako glasno in zadovoljno, kakor da je ni pravkar tepel.

»Kaj, ti... vrag!« je kriknil ljuto in jo surovo potegnil za roko.

»Vajska!... Tepel si me?« je vprašala ona šepetaje.

»No, jaz... kedo pa drugi?« Brez-razumno je zrl vanjo, ne vedoč, kaj mu je storiti? Ali jo naj udari še enkrat? Toda že ni bilo več jeze v njem, in njegova roka se ni dvignila nad njo.

»Torej me ljubiš ?« je vprašala zopet in toplo mu je postalo od njenega šepeta.

»Dovolj... vražja ženska!« je rekel mračno. »Ali ti je bilo treba ?«

»Vajska! A jaz sem mislila, da me že ne ljubiš več... mislila sem: zdaj je prišel sin k njemu in zapodi me zaradi sina...«

In venomer se je smejala s čudnim, preglasnim smehom.

»Neumnica!« je dejal Vasilij, nasmehnivši se nehoté. »Kakšen gospod mi je sin ?«

Začel se je sramovati in zasmilila se mu je, nato pa se je zopet spomnil njenih besed in rekel strogo :

»Sin nima s tem ničesar opraviti... Toda tega, da sem te tepel, si kriva sama; zakaj pa si me dražila ?«

»To sem storila nalašč... hotela sem te izkušati,« je odgovorila in z laskevskim smehljajem je pritisnila svojo ramo k njemu.

On pa je plaho pogledal proti koči in jo objel.

»Eh ti... izkušala si me! Čemu to? Vidiš, kaj imaš od tega ?«

»Ničesar,« je dejala Maljva uverjeno »saj se ne jezim... Tepel si me iz ljubezni? Toda jaz te že poplačam.« Nepremično je zrla vanj, zdrznila se in

ponovila z nižjim glasom: »Oh! kako ti poplašam!«

Vasilij je slišal v teh besedah prijetno obljubo, ki se mu je sladko polaskala, in vprašal je z zadovoljnim nasmehom:

»Kako pa?... No, kako?«

»Boš že videl!« je rekla Maljva mirno, jako mirno, toda njene ustnice so drhtele.

»Oh, ti, srček moj!« je vzkliknil Vasilij zaljubljen in jo krepko objel. »Ali veš, da si mi zdaj še dražja, ko sem te tepel. Res da! Mnogo bližja si mi!«

Galebi so se nosili nad njima. Lahek veter je donašal od morja peno valov skoro do njunih nog in tako pomirljivo je zvenel neugnani smeh morja...

»Oh, saj pravim!« je vzdihnil Vasilij in ljubkoval zamišljen z žensko, ki se je privijala k njemu. »In kako je vse napravljeno na svetu: kar je greh, to je sladko. Ti ne razumeš ničesar... jaz pa včasih razmišljam o življenju — in strašno mi postane. Posebno ponoči, kadar ne morem spati... Gledaš: Pred teboj — morje, nad teboj — nebo in vsenaokrog — tako temno in grozno... in človek je sam. In tedaj postane sam za sebe tako ma-ajhen, majhen in zdi se mu, da se maje zemlja pod njim in da razven njega ni nikogar na nji. Ko

bi bila vendar ti pri meni v takih hipih... tedaj bi bila vsaj dva...»

Maljva je ležala, z zaprtimi očmi, na njegovih kolenih in molčala. Raskavi, toda dobri, od solnca in vetra zaružali obraz Vasilija se je nagibal nad njo in njegova dolga, obledela brada ji je ščegetala vrat. Ženska se ni premaknila, le njene grudi so se dvigale visoko in enakomerno. Vasilijeve oči so blodile zdaj proti morju, zdaj nad temi prsi, ki so mu bile tako blizo. In govoril ji je o tem, kako dolg čas mu je samemu in kako mučne da so brezspanje noči, polne temnih misli o življenju. Potem ji je začel poljubljati ustnice, počasi in cmokaje s svojimi usti tako glasno, kakor bi jedel vročo in mastno zabljeno kašo.

Tri ure sta prebila tam, in ko se je solnce že začelo spuščati v morje, je dejal Vasilij z dolgočasnim glasom :

»No, zdaj pojdem kuhat čaj... gost se kmalu zbudi.«

Leno, kakor razvajena mačka, se je zvalila Maljva stran, on pa je z nevoljo vstal in odšel proti koči. Ženska, komaj privzdignivša vejice, je pogledala za njim in vzdihnila, kakor si odihajo ljudje po bremenu, ki jih je težilo.

Pretekla je še ena ura, in tukaj so sedeli vsi trije okrog ognja pri kipečem čajniku ter pili čaj, razgovarjaje se.

Solnce je že oblivalo morje z živimi barvami zapada, in zelenkasti valovi so se pod njegovo čarovito silo blesteli kakor škrlat in v nežni rožnati barvi.

Vasilij, srebaje čaj iz belega glinastega vrčka, je izpraševal sina o vasi in pripovedoval svoje lastne spomine o nji. Maljva je poslušala njuno počasi se razvijajoče besedovanje, ne da bi se mešala v razgovor.

»Torej žive kmetje po starem?«

»Živé, kakor pač gre,« je odgovoril Jakov.

»Ali potrebuje človek vaše vrste mnogo? Izbo in dovolj kruha... in kozarček vodke ob praznikih... Ne da. Pa še tega nimamo... Ali bi bil jaz prišel tu-sem, ako bi se dalo živeti doma? V vasi sem sam svoj gospodar, človek, ki je vsem enak... tukaj pa — sluga...«

»Zato pa je tukaj boljše življenje in manj dela...«

»No, tudi tega mi ne pravi! Včasih ga je toliko, da človeka vse kosti bolé in potem se dela tukaj tudi za tuje ljudi, doma pa zase.«

»A zaslužiš več,« je mirno govoril Jakov.

V duhu se je Vasilij strinjal o sinovimi trditvami, da je v vasi i delo i življenje težje, nego tukaj, toda kdove zakaj ni maral, da bi sin to znal. In

dejal mu je surovo: »Ali si seštel tukajšnji zaslužek? V vasi, brat...«

»Je temno in tesno, kakor v jami«, se je zasmejala Máljva. »In posebno življenje žensk — so same solze.«

»Babje življenje je povsod enako in povsod sije isto solnce...« se je načemeril Vasilij, pogledavši jo.

»O, to ni res!« je vskliknila ona živahno.

»V vasi se moram omožiti, naj si hočem ali nočem. In omožena žena je večna sužnja: žanji, predi, za živino hodi in otroke ródi!... Kaj pa ostane za njo samo. Edini moževi udarci in psovke...«

»Ne samo udarci...« ji je segel Vasilij v besedo.

»Tukaj pa, je nadaljevala ona, ne zmenivša se za njegov ugovor, »tukaj pa nisem nikogar last. Svobodna sem kakor golob! Kamor hočem, lahko zle-tim! Nikdo mi ne zagradi pota... Nikdo se me ne dotakne!«

»Kako, ne dotakne?« je vprašal Vasilij, z nasmehom in s spominjajočim glasom.

»No... za to te že izpláčam!« je dejala ona tiho in njene blesteče oči so ugasnile.

Vasilij se je zasmeljal s prezirljivo dohrohotnostjo.

»Eh ti... drzna si sicer, a slaba! Babje besede govoriš. V vasi je treba

žensk za življenje... tukaj pa so... le za zabavo... Pomolčal je in dostavil nato: »Za greh.«

Ko je njun razgovor zastal, je Jakov zamišljeno vzdihnil, rekoč:

»Vidi se, kakor da to morje nima konca!«

Vsi trije so pogledali molče v pustinjo pred seboj.

»A ko bi bilo vse to zemlja!« je vskliknil Jakov in široko razmahnil z roko. »Ko bi bila črna zemlja!... In ko bi jo človek mogel razorati!«

»Glejte no!« se je dobrodušno zasmejal Vasilij in odobruje pogledal sinu v obraz, ki je bil celo zarudel od sile želje, katero je izrazil. Prijetno mu je bilo slišati v sinovih besedah ljubezen do zemlje in pomislil je, da pokliče ta ljubezen Jakova morda kmalu iz izkušnjav svobodnega delavskega življenja v vas nazaj. On pa ostane tukaj z Maljvo in vse pojde staro pot...

»To si dobro povedal, Jakov! Tako mora govoriti kmet! Kmet je krepak od zemlje; dokler je na nji — živi, a kadar se je odtrgal od nje — je propal! Kmet brez zemlje je drevo brez korenin: obdelati se da, živeti pa ne more dolgo; — segnije! In svoje gozdne krasote nima več, obglodano je in okleščeno, ni, da bi ga pogledal!... Prav pametno si govoril, Jakov...«

A morje, vsprejemaje solnce v svoja nedrija, ga je pozdravljalo s pesmijo pljuskajočih valov, ki so se kopali v neizrekljivem raznoličju žarkov, s katerimi se je poslavljal. Božanski vir životvorne luči se je tu poslavljal od morja s krasno harmonijo svojih barv, da bi vzbudilo kjerkoli, daleč od teh treh ljudi, ki so zrlí za njim, spečo zemljo z radostnim svitom svojih jutranjih žarkov.

»Kar duša se mi taja, kedar gledam, kako zahaja solnce... bogme da! je rekel Vasilij, obrnivši se k Maljvi.

Ona je molčala. Modre Jakovove oči so se nasmihale, ko so blodile v daljavi morja. Dolgo so zrlí vsi trije tja, kjer so ginile in gasnile poslednje minute tega dneva. Pred njim je tlelo oglje pod čajnikom. Za njimi je že razgrinjala noč po nebu svoje sence. Rumeni pesek je temnel, galebi so izginili kdovekam; — vsenaokrog je postalo tako tiho, tako sanjavosladko... In celo neugnani valovi, ki so prihitevali na breg peščeni, niso šumeli več tako veselo in glasno, kakor podnevi.

»Kaj sedim?« je rekla Maljva. »Iti je treba.«

Vasilij je pogledal sina.

»Kam se ti mudi?« je zamrmral nevoljno.

»Počakaj... kmalo vzide mesec...«

»Kaj mesec?« Tudi tako se ne bojim... saj ne grem prvikrat ponoči odtod!«

Jakov je pogledal očeta, poizkušaje prikriti smehljaj, ki mu je zasijal v očeh, s tem da je zamižal; potem je pogledal Maljvo — tudi ona je zrla vanj — in postalo mu je neprijetno.

»No, tedaj pa pojdi...« je dejal Vasilij, ki se je jezil in dolgočasil.

Ona je vstala, poslovila se in odšla počasi ob bregu pečine, a valovi, ki so se ji metali pod noge, so se igrali ž njo. Na nebesu so se trepetaje užigale zvezde, — njegove zlate cvetke. Svetlobarvna jopica Maljve je ginila v mraku, oddaljuje se od Vasilija in njegovega sina, ki sta jo spremljala z očmi.

»Ljubček, pridi... k meni ti,
h grudim mojim se privij! —«

je zapela Maljva z visokim in tenkim glasom.

Vasilju se je zazdelo, da je obstala in čaka. Jezno je pljunil, misleč si: »To dela nalašč... draži me, vražja ženska!«

»Ali slišiš... poje!« se je nasmehnil Vasilij.

Bila je njunim očem le še siva lisa v somraku.

»Ne smilijo naj se ti prsa mojá,
prelepa bela laboda dva!«

se je raznašal nad morjem njen glas.

Čujte no!» je vskliknil Jakov in se nagnil z vsem truplom tja, odkoder so plavale te zapeljive besede.

»Torej gospodarstvo ti ni šlo doma?« se je zaslišal raskavi glas Vasilija.

Brezrazumno ga je pogledal Jakov in se vrnil v prejšnjo lego.

Utapljaje se v šumu valov, so jima plavale v uho pretrgane, posamezne besede burne pesmi:

»Ah... spati ni moč
...mi sami... to noč!«

»Vroče je!« je nevoljno vskliknil Vasilij ter se izleknil po pesku. »Saj je že vendar noč... in še je vroče! To je prokleta dežela...«

«To se je... podnevi pesek razgrel» je rekel Jakov, nekako jecljaje in se obrnil vstran.

»Kaj delaš?... Ali se morda smeješ?« je vprašal oče surovo.

»Jaz?« je nedolžno vprašal Jakov. »Zakaj bi se neki?«

»Zato pa, ker bi se ne imel za kaj...«

In molčala sta.

In skozi šum valov je prihajalo k njima kakor vzdih, kakor laskavo preceči klici.

Pretekla sta dva tedna in zopet je bila nedelja, — zopet je ležal Vasilij Ljegostjev na pesku pri svoji koči, in pričakoval Maljvo. In širno morje se je smejé igralo z zrcalečim se solncem, in legije valov so se porajale, da bi vzhi-tele na pesek, vrgle nanj peno svojih grebenov in zbežale iznova v morje ter se razstopile v njem. Vse je bilo prav tako, kakor pred štirinajstimi dnevi. Le Vasilij, ki je čakal poprej svojo ljubico z mirno uverjenostjo, jo je čakal danes nepotrpežljivo. Preteklo nedeljo je ni bilo, danes mora priti torej na vsak način. Dvomil ni, da pride, toda rad bi jo bil videl prejkoprej. Jakov ju danes ne bode motil; predvčerajšnjim je prišel z drugimi delavci vred po mreže in povedal, da gre že v nedeljo zjutraj v mesto kupit srajc. Stopil je v službo pri ribarstvu po petnajst rubljev na mesec; že večkrat je bil na ribjem lovu in zdaj je zrl pogumno in veselo. Dišal je, kakor vsi drugi, po slani ribi in bil je umazan in raztrgan, kakor vsi. Vasilij je vzdihnil ob misli na sina.

»Kaj bi pač utegnilo tukaj postati iz njega... na kriva pota zaide... in potem ne bode hotel več v vas nazaj... In Vasilij sam bode moral...«

Razven galebov ni bilo nikogar na morju. Tam, kjer ga je ločila od neba tanka proga peščenega brega, so se po-

javljale na tisti progi včasih majhne, črne točke, premikale se in izginjale. A noben čoln se ne prikaže, čeprav je že poldne; solnčni žarki padajo malodane navpično na morje. Ob tem času je bila Maljva sicer že vedno tu.

Dva galeba sta se spoprijela v zraku in se borita tako, da leti perje od njiju. Njiju ljuti kriki trgajo veselo pesem valov, tako harmonično zlito s praznično tišino sijočega neba, da se zdi kakor zvok radostne igre solnčnih žarkov na morski ravnini. Galeba padeta v vodo in se bijeta tam, kričita divje od bolečin in zlobe, in vnovič se dvigata v zrak, preganjaje drug drugega... Njuni tovariši pa — cela jata — kakor da ne vidijo tega hudega boja, požrešno love ribe, premetavaje se yrh zelenkaste, prozorne vode, ki se z njimi igra.

Vasilij gleda galebe in težko mu je v duši. Čemu se tepo? Je-li malo rib v morju?... Tako tudi ljudje drug drugemu branijo živeti. Eden si izbere košček, a drugi mu ga iztrga iz ust. Zakaj? Šaj je še dovolj koščkov v življenju. Čemu jemati človeku to, kar je on že vzel za sebe?... Večkrat se dogaja ta zavistna borba tudi zaradi žensk: človek ima žensko, a drugi mu jo vzame, zvabivši jo k sebi. Čemu jemati, ko je na svetu toliko svobodnih

žensk brez gospodarja? Grdo je vse to in vznemirljivo...

A morje je bilo prazno. Znana mu temna lisa se ni prikazala na njem, tam daleč ob bregu...

»Ali se še ne pelješ? No, pa ni treba... Menda si mislila, da bom žaloval za teboj.«

In prezirljivo je pljunil proti bregu. Morje se je smejalo.

Vasilij je vstal in šel v kočo; nameraval si je skuhati obed, toda, ker se je domislil, da ni lačen, se je vrnil na prejšnje mesto in legel zopet na pesek.

»Da bi prišel vsaj Serjožka!« je vskliknil v mislih in začel misliti o Serjožki. »To je človek — kakor strup. Vsem se smeje, nad vsakega gre s pestmi. Zdrav je, brati in pisati zna... in mnogo sveta je že videl,... toda pijanec! Veselo je ž njim... Vse babe letajo za njim, čeprav še ni dolgo, odkar se je prikazal. Le Maljva ga ne mara... Ni je in ni! Ta preklicana babnica! Morebiti se je razjezila nanj, ker jo je udaril? Ali ji je to kaj novega? Kako so jo bili le drugi! In tudi on bi ti zdajle dal,« si je mislil Vasilij.

Tako, mislé zdaj na sina, zdaj na Serjožko, bolj nego na vse drugo pa na Maljvo, je stopal Vasilij po pesku semtertje in čakal. Nemirno razpoloženje se mu je izpreminjalo nevede v

temno sumnjo, toda ni se hotel ustaviti pri nji. Tako je prebil čas do večera, skrivaje si svojo slutnjo, zdaj vstajaje, zdaj šetaje po pesku — zdaj se je vlegel zopet na tla. Morje je bilo že potemnelo, on pa je še vedno razgledoval njegovo daljavo, pričakuje čolne.

Toda Maljve ni bilo tisti dan.

Ko je legel spat, je Vasilij sam pri sebi ježno zmerjal svojo službo, ki mu ni dovoljevala, peljati se na breg, a ko je zaspaval, je skočil večkrat kvišku, ker se mu je dozdevalo skozi dremoto, da pljuskajo vesla nekje v daljavi. Tedaj si je prikladal roko k očesu, kakor senčnik in gledal v temno, kalno morje. Na bregu sta gorela dva ognja, a na morju ni bilo nikogar.

»Dobro, čarovnica!« je grozil Vasilij... A potem je zaspal težko spanje.

Na bregu pa se je godilo tisti dan to-le:

Zjutraj zarana, ko solnce še ni pripekalo tako vroče in ko je vejal z morja osvežujoč hlad, je Jakov vstal. Šel se je iz barake k morju umivat, in prišedši k bregu, je zagledal Maljvo. Sedela je na krmi velikega barkasa, ki je bil do polovice potegnjen na pesek in si česala mokre lase, spustivši gole noge črez krov.

Jakov je obstal in jo začel gledati z radovednimi očmi.

Njena katunasta jopica, ki na prsih ni bila zapeta, se je bila spustila z ene rame, in ta rama je bila tako bela in okusna.

Ob krmo barkasa so bili valovi in Maljva se je sedaj dvigala nad morjem, zdaj spuščala tako nizko, da so se njene gole noge skoro dotikale vode.

»Ali si se kopala, kaj?« ji je zaklical Jakov.

Obrnila je lice k njemu, malomarno pogledala nogi in si začela zopet česati lase, ter odgovorila:

»Da, kopala sem se... Kako, da si tako rano vstal?«

»Ti si vstala še prej...«

»A kakšna primera sem ti jaz?«

Jakov je pomolčal.

»Težko bi ti bilo, živeti po mojem načinu...« je dejala ona.

»Oh? Ali si tako strašna?« se je nasmehnil Jakov, počenil in se začel umivati.

Zajemaje vodo v prgišče, si jo je pljuskal v obraz in prhal z ustmi od bodečega občutka svežosti. Potem si je obrisal lice s srajčnim rokavom in vprašal Maljvo:

»Zakaj me vedno strašiš?«

In zakaj me ti vedno gledaš?«

Jakov ni pomnil, da bi jo bil gledal več nego druge delavke, toda sedaj ji je rekel nakrat:

»Ko si pa vendar tako okrogla!«

»Le počakaj, da pride oče na tvoje lumparije, on ti že pomeri hlače!«

Lokavo in izzivalno mu je pogledala v obraz.

Jakob se je zasmel in zlezel na barkas zopet in razumel, o kakšnih lumparijah da govori, a ker je že govorila, jo je gledal pozorno.

»Kaj me briga oče?« je govoril, idoč k nji po palubi barkasa. »Saj te ni kupil?«

Sedel je poleg nje in se zagledal v njeno golo ramo, polurazgaljene prsi, njeno celo postavo, svežo in krepko, dišečo po morju.

»Kako... bela si!« je vskliknil zadivljen, gledaje jo neprestano.

»A ne zate...« je odgovorila ona kratko, ne da bi ga pogledala ali da bi si popravila odprto obleko.

Jakov je vzdihnil.

Pred njima se je širilo nedogledno morje v soju jutranjega solnca. Majhni, igrajoči se valovi, rojeni v nežnem dihu vetra, so pljuskali tiho ob deske barkasa. Tam v daljavi se je risala peščina, kakor brazgotina na atlasnih prsih morja. Na mehkem ozadju neba se je videl drog kakor tanka črtica in razločila se je rudeča cunjka, ki je na njegovem koncu plapolala v vetru semtertja.

»Da fantič,« je začela Maljva, ne da bi pogledala Jakova, »okusna sem,

a ne za tebe... In nikdo na svetu me ni kupil... In tudi tvojemu očetu nisem podložna. Po svoji volji živim... Ti pa mi ne hodi preblizu, zakaj jaz ne maram stati med teboj in Vasiljem... Ne maram prepira in krega... Ali si razumel?»

»Kaj pa ti storim?» se je začudil Jakov. »Saj se te ne dotaknem... samo šalim se!«

»Dotakniti se me tudi ne smeš!« je dejala Maljva.

Rekla je to z zaničevanjem, ki je žalilo v njem i moža i človeka. Jezno, skoro zlo čustvo se ga je polastilo in njegove oči so se zasvetile.

»O? Ne smem?» je vskliknil in se primaknil bližje k nji.

»Ne smeš!«

»No? In če se te dotaknem?»

»Dotakni se me!«

»Kaj bode potem?

»Udarim te po zatilniku, da zletiš v vodo.«

»Kar daj me!«

»Le pritakni se me!«

Pogledal jo je z žarečimi očmi in jo prijel naenkrat od strani s svojimi silnimi šapami, ter ji stisnil grudi in vrat.

»Tako! No... bij! No... kaj?»

»Pusti me, Jaška!« je dejala ona mirno, skušaje se osvoboditi iz njegovih drhtečih rok.

»Saj si me hotela po tilniku.«

»Pusti! Pazi, kesal se boš!«

»No... le ne grozi, ne! Eh ti... malina!«

Stisnil jo je k sebi in se vsesal s svojimi debelimi ustnicami v njeno rožnato lice.

Ona se je prešerno zasmejala, prišla Jakova krepko za roko in se vrgla naenkrat s silnim sunkom vsega svojega telesa naprej. Tako sta padla skupaj, kakor težka masa, v vodo in se skrila v peni in brizgu. Potem se je prikazala nad vzburkano vodo glava Jakova s prestrašenim obrazom in poleg nje se je dvignila, kakor galeb, tudi Maljva na površje. Jakov, obupno razmahuje z rokami, je bil vodo okrog sebe in tulil in rjovel, a Maljva je plavala z glasnim smehom okrog njega in, pljuskaje mu z roko slano vodo v obraz, se je potapljala, umikaje se širokim zamahom njegovih šap.

»Hudič!« je zakričal Jakov, prhaje. »Utonem! Dovolj!... Bogme... utonem! Voda je... grenka!... Ali ti... potapljam se!« —

Ona pa ga je bila že pustila in plavala k bregu, veslaje z rokami, kakor možki. Tam se je spretno pognala zopet na barkas in zrla smeje se na Jakova, ki je plaval počasi k nji. Mokra obleka, ki se ji je vlegala po telesu, je risala njene forme od kolen do pleč, in

Jakov, dospevši do čolna in prijemši se z rokami zanj, se je zagledal s požljivimi očmi v to mokro, skoro golo žensko, ki se mu je veselo smejala.

»No, zlezi ven... tulenj!« mu je govorila skozi smeh in pokleknivša, mu je podala roko, z drugo pa se je oprla ob čolnov rob.

»Jakov jo je prijel za roko in kriknil razvnet:

»No... Zdaj se drži! Jaz te... izkopam !...«

Vlekel jo je k sebi, stoje do ramen v vodi; valovi so begali preko njegove glave in brizgali Maljvi v obraz, razbijaje se ob čolnu. Ona se je kremžila, smejala, zavriskala nakrat in skočila v vodo, ter vzela Jakovu ravnotežje s pezo svojega telesa.

In zopet sta se začela igrati, kakor dve yeliki ribi, brizgaje drug v drugega, vriskaje, prhaje, rjové in potaplja se.

Solnce je zrlo na njiju in se jima smejalo in tudi stekla v oknih ribiških barak, v katerih se je zrcalilo, so se smejala. Šumeli so valovi, katere sta razbijala s svojimi krepkimi rokami, a galebi, splašeni od te borbe dveh ljudi, so leteli s presunljivim krikom preko njunih glav, kateri ste izginjali pod valovi, ki so prihitevali iz morskih daljav...

Končno sta zlezla na breg, utrujena in napivša se vode in sedla na solnce, da se oddahneta.

»Fej!« se je nakremžil Jakov in pljunil. »Kaka ostudna voda? Zato je je menda toliko!«

»Ostudnih reči je mnogo na svetu... Fantov na pr.... batjuški, koliko jih je!« se je smejala Maljva, izžemaje vodo iz svojih las...

Njeni lasje so bili temni in, čeprav ne dolgi, vendar gosti in valoviti.

»Zatorej si se zaljubila v starca!« se je zlobno nasmehnil Jakov in jo dregnil z laktom v bok.

»Nekateri starec je boljši od mladega...«

»In če je oče lep, mora biti sin še lepši...«

»Glej no! Kje si se učil baharije?«

»Dekleta so mi pravila v vasi, da sem prav čeden fant.«

»Mar dekleta to razumejo. Mene bi vprašal...«

»Kaj pa si ti? Ali nisi dekle...«

»Bila sem. A... enkrat sem rodila!«

»To je lahko res, ali dobro ni!« je dejal Jakov in se zasmeljal.

»Tepec!« mu je rezko kriknila Maljva in se obrnila proč od njega.

Jakov se je splašil in umaknil.

Blizu pol ure sta molčala oba, obračaje se k solncu tako, da bi čim preje posušilo njuno obleko.

V barakah, — dolgih, umazanih skednjih s strehami na eno stran — so se vzbujali delavci. Od daleč — do barak je bilo poldrugsto sežnjev — so bili podobni drug drugemu — raztrgani, razmršeni in bosi... Do brega so prihajali njihovi hripavi glasovi, nekdo je razbijal po praznem sodu, gluhi udarci so se razlegali, kakor da bobna kedo na veliki boben. Dve ženski sta se kričé prepirali in neki pes je lajal.

»Vstajajo,« je rekel Jakov. »In jaz sem hotel danes zarana v mesto... zdaj pa sem zabil čas tu s teboj...«

»Od mene ne pride nič dobrega,« je rekla brez šale, z resnim obrazom.

»Zakaj me vedno strašiš?« se je začudil Jakov.

»Boš že videl, kako te bode oče...«

Ta opomin na očeta ga je nemudoma razjezil.

»Kaj bode oče? No?« je vskliknil surovo. »Oče! Nisem več otrok... Kako važno... Tu je drugačen red... in jaz gledam, nisem slep... On sam ni pravičen... prav nič se ne zatajuje... Torej, pri miru me pusti!«

Ona mu je pogledala porogljivo v obraz, ter vprašala radovedno:

»Pri miru naj te pustim? In kaj nameravaš ti...«

»Jaz?« Napihnil je lica in vzbočil prsi, kakor da se upira v težko breme.

»Jaz? Marsikaj lahko storim! Sveži

zrak me je že dovolj obvel in spihal
vaški prah raz mene!«

»To je bilo hitro!« je porogljivo
vskliknila Maljva.

»No? Veš kaj, vzamem te očetu...
izneverim te mu...«

»Res?«

»Ali misliš, da se ga bojim?«

»Kaj govoriš?«

»Slišiš,« je rekel Jakov jezo in
vznemirjeno, »ne draži me! Jaz... le
glej!«

»Kaj?« je vprašala mirno.

»Nič!«

Zdaj se je obrnil proč od nje in
molčal smehljaje se drzno in samo-
zavestno.

»Kako nagel si! Pisar tam-le ima
majhnega, črnega psička, ali si ga videl?
Tisti je prav takšen, kakor ti. Oddaleč
laja, kakor da te hoče vgrizniti, ako
pa se mu približaš, stisne rep in zbeži!«

»No, prav!« se je razjezil Jakov.
»Boš že videla, kakšen človek sem, boš
že videla!«

Ona pa se mu je smejala v obraz.

Proti njima je šel počasnih ko-
rakov in gibaje se s telesom, žilav,
bronopolten človek z gostim kožuhom
razmršenih, ognjenordečih las na glavi.
Njegova srajca brez pasa je bila raz-
trgana na hrbtu skoro do vratu in da
bi mu rokava ne ušla z rok, ju je bil

zavihal prav do rame. Hlače so bile zbirka raznovrstnih krp, a noge bose. Na njegovem, z mozolji gosto posejanem obrazu so se svetile drzno velike, modre oči, nos, širok in zavihan kvišku, je dajal celi njegovi postavi nesramno in prekanjeno lice. Ko je šel k njima, je obstal in blesteč se v solncu s svojim telesom, ki je gledalo skozi neštevilne lukje njegove lahke obleke, se je glasno useknil, pogledal ju z vprašujočimi očmi ter smešno nakremžil obraz.

»Včeraj se je Serjožka malo napil, danes pa je Serjožkin žep, kakor jerbasa brez dna... Posodita mi dvogrivnik. *) Saj ga tako ne vrnem...«

Jakov se je dobrodušno nasmejal njegovim drznim besedam in Maljva se je nasmehnila, zroča na njegovo raztrgano postavo.

»Dajta, vraga! Poročim vaju za dvogrivnik! — ali hočeta?«

»Oh ti prekanjenec! Ali si pop?« se je smejal Jakov.

»Neumnež! V Ugliču sem služil popu za hlapca... daj dvogrivnik!«

»Ne maram se poročiti!« mu je odgovoril Jakov.

»Pa daj — vseeno! Potem ne povem tvojemu očetu, da si se lotil nje-

*) dvogrivnik = dvugrivjonnyj = novica za 20 kopejk.

gove krasotice,« je nadaljeval Serjožka, oblizavaje si z jezikom svoje suhe, razpokane ustnice.

»Le zlaži se mu, ti bode že verjel.«

»Bom se zlagal in verjel mi bode,« je obljubil Serjožka, »in potem te nabije — oh, kako!«

»Ne bojim se ga!« se je nasmehnil Jakov.

»No, potem te nabijem sam!« je mirno izjavil Serjožka in zamižal z očmi.

Jakovu je bilo žal dvogrivnika, toda drugi so mu že pravili, da se z Serjožko ni treba razpirati in da je vedno bolje, ugoditi njegovim zahtevam. Mnogo ne zahteva, a če se mu ne da — napravi pri delu kakšno hudobijo, ali pa pretepe človeka brez vzroka. In Jakov, spomnivši se teh nauk, je vzdihnih in segel v žep.

»Tako je prav!« ga je pohvalil Serjožka, spustivši se poleg njega na pesek. »Poslušaj me vedno in pameten boš. Kaj pa ti,« se je obrnil k Maljvi, »ali me kmalu vzameš? Pripravi se hitro, dolgo te ne bodem čakal...«

»Capin ti,« mu je odgovorila Maljva, »luknje si prej zašij, potem se pomeniva.«

Serjožka je pogledal svoje luknje s kritiškim očesom in zmajal z glavo.

»Daj mi raje svojo jopo...«

»Tako!« je rekla Maljva in se zasmejala.

»Ne, res da! Daj... — ali imaš morda kakšno staro?«

»Hlače si kupi,« mu je nasvetovala Maljva.

»Raje zapijem denar...«

»Bolje je!« se je zasmejal Jakov, držeč štiri petice v roki.

»Kako pa? Pop mi je pravil, da mora skrbeti človek za svojo dušo in ne za svojo kožo. In moja duša zahteva vodke, ne pa hlač. Daj sem denar! Tako, zdaj se napijem... Očetu povem pa vendarle.«

»Povej mu!« je zamahnil Jakov z roko in veselo namežiknil Maljvi ter jo dregnil v hrbet.

»In tudi nabiti te ne pozabim... kakor hitro bom imel kaj časa, te pretepem.«

»Zakaj pa?« je nemirno vprašal Jakov.

»Že vem, zakaj... Torej, ali me kmalu vzameš?« se je obrnil Serjožka k Maljvi.

»Povej mi vendar, kaj bova delala in kako bova živela... potem si premislim...« je dejala ona resno.

Serjožka je pogledal na morje, zamižal z očmi, obliznil si ustnice in dejal:

»Ničesar ne bova delala... hodila bova po svetu okrog.«

»In kaj bova jedla?«

»No, je mahnil z roko Serjožka, »ti govoriš, kakor da si mi mati. Kaj in kako? Dolgočasne ste, ve ženske! Mar vem, kako in kaj? Zdaj pojdem pit...«

Vstal je in odšel proč od njiju, spremljan od čudnega smehljaja Maljve in neprijaznega pogleda mladeniča.

»Kakšen poveljnik je to!« je rekel Jakov, ko je bil Serjožka že daleč. »Pri nas v vasi bi takšnega nepridiprava kmalu ukrotili... Dobro bi ga pretepli, pa bi bilo... Tu pa se boje!...«

Maljva ga je pogledala in rekla skozi zobe:

»Ah ti, prašiček! Ali poznaš njegovo ceno?«

»Kaj, poznaš? Takšni so kup po pet kopejk, in tudi le tedaj, ako jih gre sto na kup!«

»Tako!« je porogljivo vskliknila Maljva. »To je tvoja cena... On... on pa je bil že povsodi... vso zemljo je menda prepotoval in nikogar se ne boji...«

»Koga pa se bojim jaz?« je hrabro vprašal Jakov.

Ona mu ni odgovorila, zasleduje zamišljena igro valov, ki so prihitevali k bregu in majali težki barkas. Njegov jadrenik se je majal semtertje in krma, dvigaje se in padaje v vodo, je pljuskala po nji. Ta zvok je bil glasen in

nekako jezen — kakor da se hoče bar-
kas odtrgati od brega in uiti na široko,
svobodno morje in se jezi nad vrvjo,
ki ga je držala.

»No, zakaj ne greš?« je vprašala
Maljva Jakova.

»Kam naj grem...« je odgovoril on.

»Hotel si v mesto...«

»Ne pojdem!...«

»No, pa pojdi k očetu!«

»A ti?«

»Kaj?«

»Greš tudi?«

»Ne...«

»No, potem tudi jaz ne grem.«

»Ali se boš celi dan tiščal mene?«
ga je mirno vprašala Maljva.

»Saj te ne potrebujem,« je rekel
Jakov razžaljen, vstal in odšel proč od
nje.

Toda zmotil se je, ko je rekel, da
je ne potrebuje. Brez nje mu je po-
stalo dolg čas. Neznano čustvo se je
rodilo v njem po razgovoru ž njo —
nejasen protest proti očetu, nema ne-
zadovoljnost nad njim. Včeraj tega ni
bilo in tudi danes ne do srečanja z
Maljvo... A zdaj se mu je zdelo, da
mu je oče nekako na poti, dasi
je daleč odtod, na tisti peščini tam v
morju, ki jo komaj vidi oko... Potem
se mu je zdelo, da se Maljva očeta
boji. A ko bi se ga ne bala, popolnoma
drugače bi bil napravil ž njo. Sedaj

pa mu je dolgčas po nji, dasi še zjutraj ni prav nič mislil na njo.

In hodil je semtertja ter mračno gledal ljudi, ki so hodili mimo, ter izmenjeval leno ž njimi po nekaj besed.

Tam, v senci barake, na sodu sedi tisti Serjožka, brenka na balalajko in poje, delaje smešne obraze:

»Prosim Vas, gospod redar,
Ne hudujte se nikar...
V luknjo odpeljite me,
da ne padem tukaj-le...«

Okrog njega stoji dvajset prav takšnih capinov, kakoršen je sam, in vsi ti, kakor sploh vse tukaj, dišé po slanih ribah in solitru. Štiri umazane in grde ženske sedé blizo te gruče na pesku in pijó čaj, ki si ga nalivajo iz velikega pločevinskega čajnika. A tam se ga je zopet že na vse zgodaj napil neki delavec: valja se po pesku in skuša vstati, toda pada vedno iznova. Nekje plače ženska s cvilečim glasom, od druge strani plavajo zvoki razglašene harmonike... in povsodi ležé ribje lus-kine.

Opoldne si je Jakov poiskal senčno mesto med gručo praznih sodov, legel tam in spal do večera, a ko se je zbudil, je zopet začel bloditi po obrežju, brez vsakega jasnega cilja, le nekaj ga je vleklo kdovekam, ne da bi se tega zavedal.

Ko je hodil tako dve uri okrog, je našel Maljvo daleč od barak pod mladim vrbovim grmom. Ležala je postrani na tleh, držala v rokah neko raztrgano knjižico in se mu smehljala nasproti.

»Tukaj si!« je rekel in sedel poleg nje.

»Ali me iščeš že dolgo?« ga je vprašala s prepričanjem.

»Kaj sem te iskal?« je vskliknil Jakov, ki je zapazil hipoma, da je res tako, ves čas, od jutra do sedaj jo je iskal nevedé. In začudeno je pomajal z glavo.

»Ali znaš čitati in pisati?« ga je vprašala ona.

»Znam... a slabo... vse sem že pozabil.«

»Tudi jaz... Ali si hodil v šolo?«

»Da, v vaško.«

»Jaz pa sem se sama naučila...«

»No?«

»Res... V Astrahanji sem služila pri odvetniku za kuharico in njegov sin me je naučil čitati.«

»Torej se nisi sama...« je dejal Jakov.

Ona ga je pogledala in vprašala zopet:

»Ali bi rad čital knjižice?«

»Jaz? Ne... čemu bi jih?«

»Jaz pa jih rada... tudi zdaj sem prosila pisarjevo ženo za knjigo in berem...«

»O čem?«

»O svetem Alekseju...«

In· pripoveduje mu zamišljeno, kako je mladenič — sin bogatih in odličnih starišev, zapustil nje in svojo srečo, potem pa se je vrnil k njim in živel pri njih na dvorišču, skupaj s psi, ne da bi jim povedal do svoje smrti, kedo da je, — je Maljva tiho vprašala Jakova:

»Zakaj je storil tako?«

»Kdo ve?« je ravnodušno odgovoril Jakov.

Griči peska, nameteni od valov in vetra, so ju obdajali. Iz dalje je prihajal zamolkel šum — pri barakah so ropotali. Solnce je zahajalo in na pesku je ležal njegov rožnobarveni odsev. Žalostno vrbovo grmovje je stresalo svoje revno listje v lahkem vetru, ki je pihal z morja. Maljva je molčala poslušaje nekaj.

»Zakaj danes nisi šla tja — na peščino?«

»Kaj to tebi mar?«

Jakov si je odtrgal list, začel ga žvečiti in gledati jo po strani s poželjivimi očmi, premišljuje, kako ji naj reče to, kar mu je treba.

»Kedar sem sama... in je tako tiho... bi plakala... ali pela. Samo,

da lepih pesmi ne znam, a plakati me je sram...«

Jakov je slišal njen polni in prijetni glas, a to, kar je slišal, ga ni prav nič zadelo, marveč le še poostrilo je njegove želje.

»Ti, veš kaj...« je zamolklo izpregovoril Jakov, primaknivši se k nji, a ne da bi jo pogledal, »poslušaj, kaj ti rečem... Jaz — sem mlad fant...«

»In neumen, neu—umen,« je s prepričanjem zategnila Maljva ter zmajala z glavo.

»No, naj bom neumen,« se je nenadoma razvnel Jakov. »Ali je tu potreba uma? Neumen — tudi prav! Toda vidiš, reči hočem... ali bi hotela z mano.«

»Ne govori... Nočem!...«

»Česa nočeš?«

»Ničesar!«

»Ne bodi neumna!« — in prijel jo je previdno za rame. »Pomisli...«

»Poberi se proč, Jaška!« je rekla ona surovo in otresla njegovo roko raz sebe. »Poberi se!«

Vstal je in se ozrl naokrog.

»No... če si takšna, pa me piši v uho! Takšnih, kakor ti... je tukaj mnogo. Misliš, da si boljša od drugih?«

»Ti si ščene,« je rekla mirno, vstala in si otresla pesek raz obleko.

In šla sta skupaj nazaj. Počasi sta hodila, ker so se noge vgrezale v pesku.

Jakov jo je zdaj surovo nagovarjal, naj ugodi njegovi želji, zdaj ji je brezбриžno dokazoval, da ni edina ženska v naselbini in da ni boljša od drugih, toda ona se mu je mirno in hladno posmehovala in mu odgovarjala z rezkimi besedami.

Naenkrat, ko sta bila že blizu barak, je on obstal in jo prijel za ramo.

»Nalašč me dražiš?! Zakaj to? Pazi... jaz ti...«

»Pusti me, pravim!« Izvila se je njegovim rokam in odšla, a izza neke barake ji je prišel nasproti Serjožka in stresivši svojo kuštravo ognjenordečo glavo, je rekel hudobno.

»Oho! Zabavala sta se!«

»Hodite k vragu, vsi!« je jezno kviknila Maljva.

A Jakov je obstal Serjožki nasproti ter mrko gledal vanj. Med njima je bilo deset korakov razdalje.

Serjožka je zrl Jakovu srepo v oči. Stavša tako za minuto, kakor dva ovna, ki se hočeta zaleteti z glavo drug v drugega, sta šla molče vsak svojo pot.

Morje je bilo tiho in rudeče od zapada, nad barakami se je razlegal zamolkel šum in kakor relijev se je iz tega šuma razločeval pijan ženski glas, ki je histeriški kričal nekake nelepe besede:

»...Ta—agorga, matagorga,
Matanička ni — moja!
Pi—ijana je, razbita je,
razcapana je—e!«

In te besede so begale nad naselbino, zoprne, kakor mokrice; begale so po zraku, napojenem z vonjem soli in gnjilih rib in žalile mehko pesem valov, ki je plaval v večer.

V nežnem blesku jutranje zarje je mirno dremala morska daljava, zrcaleča biserobarvne oblake. Po peščini so begali zaspani ribiči, nalagaje svoje priprave na barkas.

Delo, ki so ga bili privajeni, se je vršilo molčé in naglo. Siva masa mreže je polzla po pesku na barkas, kjer so jo kupičili na dnu.

Serjožka, brez čepice in polunag kakor vedno, je stal na krmi barkasa in priganjal ribiče s hripavim, pijanim glasom. Veter se je igral s cunjami njegove srajce in z rudečimi kuštrila.

»Vasilij! Kje so zelena vesla?« je kričal nekdo. Vasilij, čmerikav, kakor oktobrski dan, je zlagal mrežo na barkasu, Serjožka pa mu je zrl v sklonjeni hrbet in si lizal ustnice, — znamenje, da bi se rad napil.

»Imaš kaj vodke?« ga je vprašal.

»Ima« je dejal Vasilij zamolklo.

»Potem, če ne pope em... ostanem na suhem.«

»Gotovo!« je kriknil nekdo na peščini.

»Odrinite!« je velel Serjožka in šel z barkasa. »Peljite se... jaz ostanem tu. Širje veslajte, da se mreža ne zaplete... In bolj ravno jo vrzite v vodo, da se ne zavozla!... Naprej!«

Barkas je zdrknil v vodo, ribiči so lezli vanj čez rob, vzeli vesla v roko in jih dvignili kvišku, pripravljeni, da udarijo po vodi.

»Ena!«

Vesla so hkratu padla v vodo in barkas se je porinil naprej, v široko ravnino ozarjenega morja.

»Dve!« je velel krmar in vesla so se dvignila ob robovih, kakor noga orjaške želve... »Ena! Dve!...«

Na bregu ob suhem koncu mreže jih je ostalo pet: Serjožka, Vasilij in trije. Eden izmed njih se je spustil na pesek in dejal:

»Spal bi še...«

Dva druga sta sledila njegovemu vzgledu in na pesku se je skrčilo v klopčiče troje teles v umazanih cunjah.

»Zakaj te ni bilo v nedeljo?« je vprašal Vasilij Serjožko, gredoč ž njim v koč.

»Nisem mogel...«

»Ali si bil pijan?«

»Ne. Zasledoval sem tvojega sina in njegovo mačeho...« mu je mirno odgovoril Serjožka.

»To si našel delo,« se je krivo nasmehnil Vasilij. »Majhna otroka sta, kaj ne?«

»Še hujše. Eden je bedak, a druga — neumnica...

»Neumnica, to je Maljva?« je vprašal Vasilij in njegove oči so se zasvetile v zlobni bolesti.

»Ona je...«

»Ali je že dolgo takšna?«

»Vedno je bila. Duša ji ni ustvarjena po telesu, brat... ali moreš to razumeti?«

»Razumel sem že... podlo dušo ima.«

Serjožka ga je pogledal postrani ter napravil zaničljiv obraz.

»Podla! Ah vi... toporili zemljedci! Še vruga ne razumete v življenju... Vi zahtevate pri ženski le par mastnih prs... a značaja ne potrebujete... Značaj pa je glavno pri človeku. Ženska brez značaja je kakor hleb brez soli. Ali moreš biti zadovoljen s takšno balalajko, ki nima strun? Pes!...«

»Glejte ga no, — za takšne besede si se včeraj napil!« ga je piknil Vasilij.

Jako rad bi ga bil vprašal, kje in kako da je videl Serjožka včeraj Jakova in Maljvo, toda bilo ga je sram.

In ko je stopil v kočo, je nalil Serjožki celo čajno kupico vodke, upaje, da postane po takšni porciji Serjožka

naenkrat pijan in mu pove vse sam, brez vprašanja.

A Serjožka je izpil, hrknil in sedel, ves dobre volje, med vrata koče, iztezaje se in zehaje.

»Če človek pije, mu je, kakor bi ognja požrl...« je dejal.

»Ti pa tudi piješ, da je kaj!« je vskliknil Vasilij, presenečen od naglice, s katero je bil Serjožka izpil vodko.

»Znam...« je pokimal ta s svojo rdečelaso glavo in, otrši si mokre brke z dlanjo, je dejal poučljivo in samozavestno: »Znam pa, znam, bratec! Jaz delam vse naglo in ravno. Brez ovinkov — naprej, vedno naravnost! A kam prideš, to je vseeno. Z zemlje se ne pride nikamor, razven v zemljo...«

Ti si hotel iti na Kavkaz?« je vprašal Vasilij, bližaje se počasi svojemu cilju...

»Pojdem, kadar se mi bode zdelo. Ako se mi dobro zahoče — ena, dve — in... gotovo je! Ali bode po mojem ali pa... po buči!... To je priprosto!«

»Kaj je priprosteje. Živiš, kakor da nimaš glave.«

Serjožka je odstrani pomeril Vasilja z zaničljivim pogledom:

»A ti si — pameten! kolikokrat si jih pa dobil na sodnji?«

Vasilij ga je pogledal in molčal.

»Pogostoma najbrž... A to je dobro, da goni sodnija pri nas pamet s šibami od zadaj naprej... Oh ti! No, kaj moreš napraviti ti s svojo glavo? Zakaj si sploh ti in tvoja glava? In kaj bi si mogel ti s svojo pametjo izmisliti? To je ravno! Jaz pa grem brez glave vedno naravnost naprej in se ne brigam za vse drugo! In pridem gotovo dalje, nego ti...«

»Verjamem...« se je nasmehnil Vasilij. »Verjamem, ti prideš še v Sibirijo...«

»Oh, strašno!«

In Serjožka se je prav od srca zakrohotal.

Pijanost se ga proti Vasilijevemu pričakovanju ni lotevala, in to je tega jezilo. Zdelo se mu je škoda, da bi mu žrtvoval še eno kupico, a od treznega Serjožke bi se morda ne dalo izvedeti ničesar... Toda Serjožka je pričel sam.

»Zakaj pa o Maljvi ne vprašaš?«

»Kaj mi je do nje?« je ravnodušno zategnil Vasilij, vzdrhte vaje od nekega predčustva.

»Saj je v nedeljo ni bilo tu... Vprašaj, kaj je delala te dni... Saj si gotovo ljubosumen, zlodej stari!«

»Žensk je še mnogo!« Vasilij je mahnil malomarno z roko,

»Mnogo jih je!« ga je oponašal Serjožka. »Ah vi, kmetški divjaki! Naj

vam da človek medù ali smole, — vseeno vam je!

»Čemù jo vedno hvališ... Ali si se prišel morda ženit?... To sem delal jaz že davno...« je rekel Vasilij porogljivo.

Serjožka ga je pomeril z očmi, pomolčal in začel s povdarkom govoriti Vasiliju, položivši mu roko na ramo:

»Vem to... Znano mi je, da živi s teboj. Nisem te motil pri tem, ker nisem hotel, ker ni bilo treba... A zdaj se vrti okrog nje ta-le Jaška, tvoj sin, — nabij ga, da bo rdeč! Slišiš? Ali ga bom pa sam... Ti si dober kmet — čeravno si zabit kot štor... Jaz te nisem oviral in to si zapomni...«

»No, da! In zdaj — hodiš še ti za njo?« je vprašal Vasilij zamolklo.

»Tudi!... Ko bi vedel, da tudi... kar vse bi vas pometel s svoje poti in — konec bi bilo tega!... Zakaj bi sicer...«

»Čemù pa se mešaš v to stvar?« je vprašal Vasilij sumljivo.

To prosto vprašanje je najbrže presenetilo Serjožko.

Pogledal je Vasilija s širokoodprtimi očmi in se zasmeljal.

»Čemù da se mešam... Vrag vé, zakaj... Takšne vrste ženska je... no... s poprom... Ugaja mi... A more biti mi je je tudi žal... ali kaj...«

Neverno je gledal Vasilij vanj, a čutil je, da se smeje Serjožka iskreno,

iz duše in da nima namenov z Maljvo. A rekel je vseeno:

Ko bi bila še nedotaknjeno in čisto dekle... potem bi jo človek še obžaloval. A tako... to je čudno!«

Serjožka je molčal, gledaje, kako se je obračal barkas daleč na morju z nosom proti bregu, opisuje širok lok. Rdeči obraz Serjožke je gledal odkritosrčno in nekako dober in prost je bil.

Vasiliju je postalo mehko v duši, ko je zrl vanj.

»Res je... lepa ženska je... samo vrtoglavka! Jaška... no, mu že pokažem! Ti ščene, ti...«

»Meni on ni po duši... Po vasi diši — in jaz tega duha ne morem trpeti,« je izjavil Serjožka.

»Ali tišči za njo?« je vprašal skozi zobe Vasilij, gladeč si brado.

»Pa še kako! On — vidiš — naju spravi narazen,« je dejal Serjožka s prepričanjem.

Jaz ga naučim!«

V morski daljavi se je razgorela rožnata pahljača vzhodnjih žarkov. Že je gledal rob solnčne oble iz pozlačene vode. Skozi šum valov je doletel z morja od barkasa slab krik:

»Vleci-i!«

»Vstanite, otroci! Hej! Vstanite! K mreži!« je velel Serjožka in vstal.

In kmalu je že vsih petero vleklo za njihov konec mreže. Iz vode se je

vlekla dolga vrv na breg, napeta kakor struna in ribiči so napenjali vanjo svoje pasove in stokaje vlekli za vrv.

Drugo stran mreže pa je vlekel k bregu barkas, drčeč pa valovih, in njegov jadrenik je rezal zrak, zibaje se na njem semtertja.

Solnce, veliko lepo in jasno, je vstajalo nad morjem.

»Ako vidiš Jakova, reci mu, naj pride jutri k meni,« je poprosil Vasilij Serjožko.

»Prav.«

Barkas je pristal k bregu in, skočivši iz njega na breg, so vlekli ribiči svoj konec mreže. Obé skupini ste se polagoma bližali druga drugi in plavalne plute ob mreži, skakaje na vodi, so tvorile pravilen polukrog.

V pozni večer tistega dne, ko so večerjali delavci v barakah, je sedela Maljva, trudna in zamišljena, na razbitem čolnu, obrnjenem z dnom navzgor, in gledala v morje, ki so ga že odevali mrakovi. Tam, v daljavi, se je svetil ogenj in Maljva je vedela, da kuri Vasilij. Samoten, kakor da se je izgubil v temni dalji morja, se je ogenj zdaj jasno razplamteval, zdaj ugašal, kakor da omaguje. In Maljvi je postajalo žalostno v duši, ko je zrla na to rdečo točko, izgubljeno v pustinji in slabotno trepetajočo v neugnanem, nikomur razumljivem mrmranju valov.

»Zakaj sediš tukaj?« je zaslišala Serjožkin glas za svojim hrbtom.

»Kaj to tebi mar?« je vprašala suho, ne da bi ga pogledala.

»Radoveden sem.«

Gledal jo je, molče, prižgal si papirosko ter sedel na čoln, kakor bi ga jezdil. Potem, ko je videl, da ne mara govoriti z njim, ji je rekel prijazno:

»Čudna ženska si: enkrat bežiš proč od vseh, a drugič se obešaš vsakomur na vrat.«

»Ali se obešam tebi?« ga je vprašala ona ravnodušno.

»Meni ne, a Jaški.«

»Ali mu zavidaš?«

»Mhm... Govoriva naravnost, po pravici!« je predlagal Serjožka in jo udaril po rami. Sedela je z bokom proti njemu, in on ni videl njenega obraza, ko mu je rekla kratko:

»Govori.«

»Si-li zapustila Vasilija, ali kaj?«

»Ne vem,« je odgovorila po kratkem molku. »A zakaj hočeš to vedeti?«

»Kar tako... iz dolgega časa.«

»Zdaj sem jezna nanj.«

»Zakaj?«

»Tepel me je!..«

»N-no?... On? Takšen človek... fej! In ti si se mu pustila? Aj-jaj!«

Njena novica je Serjožko iznenadila. Gledal ji je postrani v obraz in ironiški cmokal z ustnicami.

»Ko bi bila hotela, bi se mu ne bila pustila,« je dejala ona ježno.

»Zakaj pa si se pustila?«

»Nisem se marala braniti.«

»Torej močno ljubiš starega mačka?« je rekel Serjožka porogljivo in jo opihal z dimom svoje papiroske. »To je lepa reč! Jaz pa sem mislil, da ti nisi takšne vrste...«

»Nikogar ne ljubim izmed vas,« je dejala ona zopet ravnodušno, braneča se dima z roko.

»Pojdi, no. Lažeš se!«

»Zakaj bi lagala?« je vprašala ona, in po njenem glasu je Serjožka spoznal, da se res nima za kaj lagati.

»A če ga ne ljubiš, kako moreš puščati, da te tepe?« je vprašal resno.

»Mar vem, zakaj? Kaj me mučiš?«

»Čudno!...« je rekel Serjožka in odkimal z glavo.

In oba sta dolgo molčala.

Noč se je bližala. Sence oblakov, ki so se počasi premikali po nebu, so legale na morju. Valovje je šumelo.

Vasilijev ogenj na peščini je bil že ugasnil, a Maljva je še vedno gledala tja. Serjožka pa je gledal vanjo.

»Poslušaj!« je rekel. »Ali veš, kaj hočeš?«

»Ko bi znala!« je odgovorila Maljva z globokim vzdihom in zelo tiho.

»Torej ne veš? To je slabo!« je s prepričanjem izjavil Serjožka. »Jaz pa

vem vedno, kaj da hočem,« in z nekako žalostnim glasom je pristavil: »Le to je, da malokedaj kaj hočem.«

»Meni se vedno hoče nečesa,« je zamišljeno zagovorila Maljva. »A česa?... tega ne vem. Včasih bi sedla na čoln in v morje! Da-aleč! In da bi nikdar več ne videla ljudi. Včasih pa bi zavrtela vsakega človeka, da bi plesal okrog mene, kakor vrtalka. Gledala bi ga in se mu smejala. Včasih se mi smilijo vsi, najbolj pa jaz sama, včasih bi zopet pretepla vse ljudi. In potem bi se... strašne smrti... Veselo mi je in žalostno obenem... Ljudje pa so vedno, kakor hlodi.«

»Ljudje so gnjili,« ji je tiho pritrdil Serjožka. »Zato te vedno gledam... in gledam... in vidim — ti nisi niti mačka, niti riba, niti ptič... Vse to je v tebi, a vendar... Ti nisi, kakor druge ženske.«

»Hvala Bogu!« se je nasmehnila Maljva.

Izza peščenih gričev, na levo od njiju, je vstala luna, oblivaje njuni postavi in morje s srebrnim bleskom svojega soja. Velika in kratka je plula počasi navzgor po modrem svodu neba in jasni svit zvezd je bledele in se raztapljal v njeni enakomerni, sanjavi luči.

»Ti misliš — to je ravno!« je rekel Serjožka s povdarkom in vrgel svojo papirosko v zrak. »In kdor začne misliti, temu je dolg čas v življenju...

Treba je vedno kaj delati, imeti ljudi okrog sebe... človek mora čutiti, da živi... večkrat je treba pretresti življenje, da se ne izkisa... Skakaj po njem, dokler moreš, — in veselo bode okrog tebe.«

Maljva se je smejala.

»Prav praviš to... Včasih se mi zdi — ko bi človek ponoči zažgal barake, — to bi bila zmešnjava!«

»Kakšna si!« je vskliknil Serjožka z občudovanjem in jo udaril po rami. »Veš kaj... naučim te... nekaj zabavnega napraviva! Hočeš?«

»No?« je vprašala Maljva z zanimanjem.

»Ti si temu Jaški pošteno zmešala glavo?«

»Gori, da iskre letijo,« se je nasmehnila ona.

»No?... Naščuvaj ga na očeta! Bog me! To bo imenitno!... Spoprimesta se kakor dvoje medvedov... Podkuri starega... in tega tudi... In potem jih spustiva drug na drugega...a?«

Maljva se je obrnila k njemu in mu pogledala nepremično v njegov veselo se smejoči, od mozolcev rudeči obraz. V mesečevi luči se je zdel manj pisan nego je bil podnevi v solnčni svetlobi. Na njem ni bilo videti niti zlobe, niti česa drugega, razven dobrodušnega, nekoliko smelega smehljaja in pričakovanja njenega odgovora.

»Zakaj ju ne maraš?« ga je vprašala Maljva s sumom.

»Jaz?... Vasilij... no, ta je dober človek. A Jaška — ta je nepridiprav. Jaz, vidiš ti, nimam vseh kmetov nič kaj rad... sodrga so! Vedno se delajo sirote... in dajajo jim žita in vsega!...

Zemstvo imajo in to stori zanje vse... Gospodarstvo imajo, zemljo, živino... Služil sem nekoč pri okrajnem zdravniku za kočijaža in dobro sem si jih ogledal... potem pa sem se klatil tudi mnogo po svetu okrog. In ko sem prišel tedaj v kakšno vas in prosil kruha — stoj! Kdo si in kaj si, pokaži potni list... Včasih so me prijeli kot konjskega tatù, včasih kar tako... in posadili so me v hladnico... Deró se in hlinijo, živé pa vendarle: oporo imajo — v zemlji. In kaj sem jaz v primeri ž njimi?«

»Kaj ti nisi kmet?« mu je segla v besedo Maljva, ki je z zanimanjem poslušala njegove nagle besede.

»Meščan sem!« se je odrezal Serjožka z nekakim ponosom; »meščan mesta Ugliča.«

»Jaz pa sem iz Pavliča...« je povedala Maljva zamišljeno.

»Nobenega zastopnika nimam! A kmetom... tem vragom, je lahko živeti. Oni imajo zemstvo in vse podobne stvari.«

»Kaj pa je to, — zemstvo?« je vprašala Maljva.

»Kaj?... Vrag vedi, kaj! To so napravili za kmete, za upravo... Pljuni na to!... Govori raje o drugih rečeh... napravi jima nekaj, ali hočeš? Ničesar hudega ne bode iz tega... stepeta se in družega nič... In jaz ti pomorem! Ali te ni Vasilij tudi tepel? No, vidiš, torej naj mu njegov lastni sin povrne udarce, ki si jih dobila ti.«

»Misliš?« se je nasmehnila Maljva.
»Bilo bi dobro...«

»Le pomisli, ali bi ti ne bilo v zadoščenje, ko bi videla, da si lomijo ljudje rebra zavaljo tebe? Le zaradi par tvojih besed?... Dvakrat ali trikrat premakneš jezik in stvar bode gotova!«

Serjožka ji je dolgo hvalil z gorečim navdušenjem prelest njene uloge. Šalil se je in govoril obenem resno in se navduševal obenem tudi sam vedno bolj za svoj načrt.

»Ah, da sem lepa ženska! Kakšno zmešnjavo bi napravil po vsem svetu!« je vskliknil nazadnje, potem pa je naslonil glavo v dlani, zamižal z očmi in umolknil.

Mesec je bil že visoko na nebu, ko sta se razšla. Krasota noči je postala veličastnejša po njunem odhodu. Sedaj je ostalo le neizmerno in zmagoslavno morje, odeto v lunino srebro in sinje nebo, posejano z zvezdami... Bili so tam še kupi peska, vrbovo grmovje med njimi in dvoje dolgih, umazanih stavb

na pesku, podobnih velikim, surovo-zbitim krstam. A vse to je bilo revno in ničevo pred licem mogočnega morja, in zvezde, ki so zrle na to ničevost, so se hladno blestele.

Oče in sin sta si sedela v koči nasproti in pila vodko. Vodko je bil prinesel sin s seboj, da bi ne bilo dolgčas pri očetu in da bi ga potolažil. Serjožka je bil povedal Jakovu, da je oče zaradi Maljve jezen nanj in da grozi, da pretepe Maljvo pol do smrti; da Maljva vé za to grožnjo in se mu zato ne udá. Serjožka se mu je hudobno smejal.

»Ti že posveti za tvoje lumparije! Tako ti navije ušesa, da bodo vatel dolga. Raje mu ne hodi pred oči!«

Zasmehovanje tega rudečelasega, neprijetnega človeka je vzbujalo v Jakovu bridko sovraštvo proti očetu. Vrh tega se je Maljva še vedno obotavljala, gledala ga pol izzivalno, pol žalostno in netila s tem hrepenenje Jakova po nji debelosti... In venomer ga je tudi spominjala očeta.

Sedaj je prišel Jakov vendar že enkrat k očetu in gledal vanj, kakor v kamen na svoji poti, katerega ne more niti preskočiti, niti se mu ogniti. A ker je čutil, da se nikakor ne boji očeta, mu je zrl samozavestno v njegove jezne, zle oči, kakor da mu hoče reči:

»No, le poizkusi se me dotakniti!«

Izpila sta bila že dva kozarca, toda razven malopomembnih besed si nista bila povedala še ničesar o življenju tam pri ribarni. Sama sredi morja sta kopičila v sebi jezo drug proti drugemu, vedoča, da se kmalu vname in ju obžge.

Ličje kolibe je šuštel v vetru, koli so se zadevali drug v drugega in rudeča cunj na koncu droga je nekaj šepetala. Vsi ti glasovi so bili plahi in podobni oddaljenemu šepetu, ki je brez-zvezno in neodločno prosil za nekaj. Morski valovi pa so — kakor vedno — šumeli svobodno in brezstrastno.

»Ali Serjožka še vedno pije?« je mračno vprašal Vasilij.

»Pije... vsak večer je pijan...« mu je odgovoril sin in zopet natočil vodke.

»On bode propal... To je tisto svobodno življenje, brez strahù... Tako bode tudi s teboj...«

Jakov Serjožke ni mogel trpeti in zato je rekel kratko:

»Takšen, kakoršen je Serjožka, ne postanem nikdar.«

»Ne postaneš!?!« je dejal Vasilij, z načemerjenimi obrvi. »Jaz vem, kaj govorim... Koliko časa si sedaj tukaj? Tretji mesec bode že, sedaj moraš tudi kmalu domov in — ali prineseš tudi mnogo denarja s seboj?« Jezno si je izlil žganje, ki ga je bil sin nalil, v usta, prijel se nato za brado in jo po-

tegnil tako močno, da se mu je zamajala glava.

»V tako kratkem času ni mogoče mnogo zaslužiti,« je rekel Jakov razumno.

»Ako je stvar takšna, pa nimaš povoda, da bi se še dalje potikal tu okrog, — pojdi v vas nazaj!«

Jakov se je molče nasmehnil.

»Kaj kriviš obraz?« je preteče vskliknil Vasilij, jezeč se nad sinovo mirnostjo. »Oče govori s teboj in ti se smeješ! Prehitro začenjas biti trmoglav! Glej, da ti ne pritisnem ene...«

Jakov si je nalil žganja in ga izpil. To surovo kričanje nanj ga je razžalilo, toda pridrževal se je, ker ni hotel govoriti tako, kakor je mislil in želel, da ne bi še bolj razjezil očeta. Sedaj ga je bilo nekoliko strah njegovega divjega, bliščečega se pogleda.

Vasilij pa, zapazivši, da je sin pil sam, ne da bi nalil tudi očetu, se je še bolj razvnel in dejal, sicer mirno, a strogo;

»Oče ti pravi — pojdi domov in ti se mu posmehuješ? Torej ti ukazujem jaz: v soboto prosi za račun in... marš v vas! Ali si slišal?«

»Ne grem!« je rekel Jakov, vzdrhtevši na celem telesu, toda odločno in samoglavno zmajal z glavo.

»Kaj je to?« je zarjul Vasilij in vstal s svojega sedeža, opiraje se z ro-

kami ob sod. »Ali ti ukazujem jaz, ali ne? Pes, ali hočeš tuliti proti svojemu očetu? Ali si pozabil, da lahko storim s teboj, kar hočem? Si-li pozabil?«

Ustnice so mu drhtele in krčevito se mu je krivil obraz, dve žili ste otekli na njegovem čelu.

»Ničesar nisem pozabil,« je dejal Jakov poluglasno, ne da bi pogledal očeta: »le glej, da boš ti pomnil vse, kar je treba!«

»Poučevati me, ni tvoja stvar! Razbijem te na kose...«

Jakov se je izognil očetovi roki, ki se je bila dvignila nad njegovo glavo, in začutil je, kako je vskipel v njem divji srd. Stisnil je zobe in dejal:

»Ne dotakni se me... tu nisva v vasi.«

»Molči! Povsodi sem tvoj oče!«

»Tu mi jih ne moreš dati naštetih po sodnji, ni je tu sodnije... se je nasmejal Jakov očetu naravnost v obraz, in tudi on je počasi vstal.

Stala sta si nasproti. Vasilij s krvavozalitimi očmi, iztezuje vrat naprej, je tiščal pesti in dihal sinu z vročim, požganju smrdečim duhom v obraz; a Jakov se je bil nagnil nazaj in sledil z zlim očesom pozorno vsaki očetovi kretnji, pripravljen, da vrne vsak udarec, navidezno miren toda ves oblit z vročim potom. Med njima je stal sod, ki jima je služil mesto mize.

»Jaz da te ne pretepem?« je vprašal Vasilij hripavo in vzbočil hrbet, kakor maček, ki se pripravlja na skok.

»Tu je vseeno... Ti si delavec in jaz tudi.«

»Tako-o?!«

»Mar meniš, da ne? Kaj si se me tako polotil? Ali misliš, da te ne razumem? Ti sam si od začetka...«

Vasilij je zarjul in udaril tako hitro, da se Jakov ni mogel več umakniti. Udarec mu je padel po glavi, omahnil je in oskalil zobe v zverinski očetov obraz. Vasilij je že zopet dvigal roko.

»Pazi...« ga je posvaril Jakov, stiskaje pest.

»Jaz te ... bomo videli!«

»Pusti to!«

»Oho ... ti! ... ti očeta?... očeta? ... očeta? ...«

Imela sta tam malo prostora; solne vreče, prevrnjeni sod in klada jima je bila na poti.

Odbijaje s pestmi očetove udarce, bled in poten, s stisnjenimi pestmi in mračno, s po volčje gorečim pogledom se je Jakov počasi umikal očetu, a ta ga je napadal, mahaje besno z rokami po zraku, slep v svoji zlobi, hipoma ves razmršen, — kar poščetinil se je, kakor zbesnel mrjasec.

»Nehaj ... dovolj ... pusti me!« je govoril Jakov zlovešče in mirno, stopaje skozi vrata kolibe na prosto.

Oče je rjovel in se zaletaval vanj, toda njegovi udarci so se srečavali s sinovimi pestmi.

»Vidiš . . . vidiš,« ga je dražil Jakov, ki se je čutil spretnejšega in se ni bal.

»Počakaj. — Stoj!«

Toda Jakov je skočil v stran in bežal proti morju. Vasilij je tekel za njim, s sklonjeno glavo in iztegnjenimi rokami, toda izpodtaknil se je z nogo nad nečem, omahnil je in padel s prsi na pesek. Hitro je vstal na kolena in se oprl z rokami v pesek. Veliko razburjenje mu je vzelo vso moč in besno je tulil zaradi nemaščevane žalitve, od bridkega spoznanja svoje slabosti . . .

»Bodi proklet!« je zahropil, iztezaje vrat proti Jakovu, s penečimi se ustnicami in tresoč se od zlobe.

Jakov se je bil prislonil k čolnu in pozorno ga je gledal, drgaje si razbito glavo z roko. En rokav njegove srajce je bil odtrgan in visel na niti, ovratnik je bil tudi raztrgan, in bele, znojne prsi so se mu svetile v solncu, kakor da so pomazane z mastjo. Zaničeval je sedaj očeta; preje ga je bil imel za močnejšega, in ko je videl, kako sedi oče razmršen in reven na pesku ter mu grozi s pestjo, se je nasmejal s prezirljivo dobrodušnostjo, kakor se nasmehne močnejši slabejšemu.

»Strela te naj ubije! Proklet bodi od mene — na veke!«

Vasilij je tako glasno kriknil svojo kletev, da se je Jakov nehote ozrl črez morje k ribarni, kakor bi mislil, da se je slišal do tja ta veliki krik onemoglosti.

A tam so bili le valovi in solnce. Tedaj je pljunil v stran in dejal:

»Kriči . . . Komu škoduješ s tem! Le sebi samemu . . . A ker je prišlo med nama tako daleč, ti povem še to-le, da je naenkrat vse pri kraju . . .«

»Molči! . . . Izgini mi izpred oči! . . . Pojdi!« je kriknil Vasilij.

»V vas ne pojdem . . . tu bodem prezimoval . . .« je govoril Jakov, ne me neč se za te krike, a ne da bi nehal slediti očetovim kretnjam. »Tu mi gre bolje . . . vem to, saj nisem bedak. Laglje se živi tukaj . . . In več prostosti je . . . tam bi ti rogovilil nad mano, kakor bi hotel, a tu — na, vgrizni!«

Pokazal je očetu osla in se zasmejal mu glasno, toda tako, da je skočil Vasilij, iznova razkačen, na noge, zagrabil veslo in se vrgel nanj, kričeč s hripavim glasom:

»Očetu to? Očetu? A? Ubijem te.«

A ko je skočil, slep v svoji divjosti, k čolnu, je bil Jakov že daleč od njega. Bežal je in odtrgani rokav srajce se je nesel za njim po zraku.

Vasilij je zagnal veslo za njim, a ni ga doletelo, in zopet ob vse moči se

je zvalil s prsi v čoln in praskal z nohti njegove deske, gledaje za sinom, ki mu je kričal iz daljave:

»Sram te bodi! Sive lase že imaš, a zaradi babe se poživiniš! . . . Toda v vas ne grem nazaj . . . ne grem! Pojdi sam . . . Saj itak nimaš tukaj ničesar več opraviti.«

»Jaška, molči!« ga je prekričal Vasilij. »Jaška, ubijem te . . . Poberi se! Poberi!«

Toda oni je že šel in se smejal.

Vasilij ga je gledal s topimi in brezrazumnimi očmi, kako gre. Zdaj je postajal krajši, bilo je, kakor da se mu pogrezajo noge v pesek . . . izginil je v njem do pasu . . . in zdaj je izginila tudi glava. Nič več ga ni bilo videti . . . a minuto pozneje se je zopet prikazal nekoliko dalje od mesta, kjer je bil izginil. Izprva se je videla le glava, rame in potem vsa njegova postava . . . Bil je sedaj manjši . . . Obrnil se je in zakričal nekaj nazaj.

»Proklet! Proklet bodi!« je odgovoril Vasilij kriku svojega sina. A ta je mahnil z roko in šel dalje.

Vasilij je še dolgo gledal v tisto stran, dokler ga ni zbolelo hrbtišče od neudobne lege, v kateri se je bil opiral ob čoln, na pol ležeč. Razbit in potrtn je vstal na noge in omahnil od pereče bolečine v kostéh. Pas mu je bil zlezal pod pazduho; razvezal ga je z okor-

nimi prsti in ga vrgel na pesek. Potem je šel v kočo, obstal pred jamo v pesku in si domislil, da je padel na tem mestu in da bi bil morda došel sina, da ni padel. V koči je bilo vse razmetano. Vasilij je iskal z očmi steklenice žganjem, in ko jo je našel med vrečami, jo je pobral. Zamašek je trdno tičal v stekleničinem vratu in vodka se ni bila razlila. Vasilij je polagoma odmašil steklenico in si vtaknil njen vrat v usta, da bi pil. Toda steklo ga je udarilo po zobeh in vodka se mu je vlila iz ust na brado in na prsi. Vodka je bila brezokusna, kakor voda.

Vasiliju je bilo v glavi temno a v srcu težko in hrbet mu je lomila neznosna bolečina.

»Star sem postal« ... je rekel na glas in se spustil na pesek pri vhodu v kočo.

Pred njim je bilo morje, — ogromno leno — vzdihajoče, polno sile in krasote ... Smejali so se valovi, šumni in igravi, kakor vselej. Vasilij je dolgo zrl na vodo in se spomnil hrepenečih sinovih besed:

»Ko bi bila vse to zemlja! Ko bi bila črna zemlja! In človek bi jo razoral!«

Rezko čustvo bolesi je obvladalo kmeta. Krepko si je podrgnil prsi, pogledal okrog sebe in globoko vzdihnil. Glava se mu je nizko povесila in hrbet

se mu je sklonil kakor bi ga vlekla k zemlji nevidna teža . . . Grlo se mu je stiskalo in nekaj ga je dušilo. Vasilij si je odkašljaj in se prekrižal, gledaje v nebo. Težka misel ga je obšla.

. . . Zato, ker je zaradi ničvredne ženske zavrzel ženo, s katero je preživel v poštenem delu več nego pol-drugo desetorico let — ga je Gospod kaznoval s sinovo upornostjo. Tako je, o Gospod!

Sin ga je zmerjal in hudo ga je zadel v srce . . . ubiti ga, bi bilo še premalo za to, da je tako hudo ranil dušo očetovo. Zakaj neki? Zaradi ničvredne ženske, ki živi pohujšljivo življenje! . . . Greh je bilo zanj starca, da se je spečal ž njo in pozabil ženo in sina . . .

In sedaj ga je Gospod opomnil v svoji sveti jezi, pravično kazen je poslal po sinu nad njegovo srce . . . Tako je, Gospod! . . .

Vasilij je sedel, sklonjen, in se prekriževal in večkrat je mežikal z očmi, odrivaje z vejicami solze, ki mu niso dale gledati.

A že se je solnce spuščalo v morje in na nebu je tiho ugasnila škrlatna zarja. Iz neme daljave se je nesel topel veter v obraz kmeta, ki je bil moker od solz. Zatopljen v skesane misli je sedel Vasilij tako, dokler ni zaspal. In to je bilo že ob svitu.

Dan po prepiru z očetom se je odpravil Jakov z oddelkom delavcev na barki, katero je vlekel parobrod trideset vrst daleč od ribarne v neki zaliv na lov na jesetre.*) Črez pet dni se je vrnil sam, v čolnu na jadra — poslali so ga tovariši po živila. Dospel je opoldne, ko so delavci po obedu odpočivali. Bilo je neznosno vroče; razbeljeni pesek je žgal noge, a ribje koščice in luskinе so jih zbadale. Jakov je korakal previdno proti barakam in si očital, zakaj da ni obul čevljev. Da bi se vrnil na barkas, za to je bil prelen in vrh tega se mu je mudilo, da se naje in vidi Maljvo. Med tem dolgim časom, ki mu je bil potekel na morju, se je pogostoma spominjal nanjo. Sedaj bi bil rad izvedel, je li ona videla njegovega očeta in kaj da ji je povedal . . . Morda jo je pretepel? To bi ne škodilo, postala bi krotkejša. Zakaj preveč izziva in preveč predrzna je . . .

Pri ribarni je bilo tiho in pusto. Okna barak so bila odprta in zdelo se je, kakor da so te velike, lesene škrinje tudi onemogle od vročine. Iz pisarjevega kontora, ki je ležal med barkami, se je slišal obupen otročji plač. Izza kupa sodov pa so prihajali tihi glasovi . . .

*) jesetr = ocētpъ = der Stör.

Smelo je šel Jakov proti tistemu kupu. A ko je došel do sodov in pogledal za nje, je stopil zopet nazaj in obstal z nagubanim čelom.

V senci sodov je ležal na hrbtu, položivši si roke pod glavo, rudeči Serjoška. Na eni strani je sedel poleg njega oče Jakova, a na drugi — Maljva.

Jakov je pomislil o očetu? Kaj dela tukaj? Ali se je dal prestaviti iz svoje mirne službe k ribarni zato, da bi bil Maljvi bližje, a njega bi ne pustil k nji? O, ti stari vrag! Ko bi vedela mati za vse te njegove grehe! . . . Ali naj gre k njim, ali ne?

»Torej,« je dejal Serjoška, »poslavljaš se? No, kaj pa! Le pojdi in orji zemljo . . .«

Jakov je vzdrtel in radostno mežiknil z očmi.

»Grem . . .« je rekel njegov oče.

Tedaj je stopil Jakov pogumno naprej in pozdravil:

»Dober dan, slavna družba!«

Oče ga je naglo pogledal in obrnil na to oči v stran, Maljva ni mignila niti z obrvjo. Serjoška pa je potresel nogo in rekel z nizkim glasom:

»Tu se je vrnil iz daljnjih dežel naš ljubljeni sin Jaška!« in dostavil s svojim navadnim tonom: »Kožo bi mu trebalo odreti za boben, kakor koštrunu . . .«

Maljva se je tiho zasmejala.

»Vroče je!« je rekel Jakov in sedel k njim.

Vasilij ga je zopet pogledal, kakor nehote.

»Že od jutra te čakam tukaj, Jakov. Včeraj mi je povedal pisar, da prideš« je izpregovoril.

Njegov glas se je zazdel Jakobu tišji nego je bil običajno in tudi njegov obraz je bil nekako nov.

»Po živila sem prišel . . .« je povedal in prosil Serjožko, naj mu da tobaka za papirosko.

»Za tebe, tepec, nimam tobaka,« je dejal Serjožka, ne premaknivši se.

»Domov grem, Jakov,« je dejal Vasilij s povdarkom, vrtaje s prstom po pesku.

»Kako da?« ga je vprašal sin nedolžno.

»No, tako, a ti . . . ostaneš?«

»Da, останem . . . Kaj hočeva doma oba?«

»No, ničesar ne rečem. Kakor hočeš . . . Otrok nisi več. Le nekaj . . . misli na to . . . dolgo ne bom več vlekel. Živel bom morebiti, a kako bom delal, tega ne vem . . . Nič več nisem navajen zemlji . . . Pomisli, da imaš še mater doma.«

Videlo se je, kakor da govori s težavo; besede so mu prihajale iz ust,

kakor bi se obotavljale. Pogladil si je brado in roka se mu je tresla.

Malva je srepo zrla vanj. Serjožka je zatisnil eno oko, a drugo je zaokrožil in uprl v Vasilijev obraz. Jakov je bil ves vesel in, ker se je bal, da bi se izdal, je molčal in gledal v svoje noge.

»Ne zabi matere, Jakov... Njen edinec si,« je rekel Vasilij.

»Kaj to dé!« je odgovoril Jakov in skomizgnil z ramami. »To vem.«

»Dobro, ako veš,« je rekel oče in nevarno pogledal sina. »Jaz le pravim, da je ne pozabi.« Vasilij je globoko vzdihnil. Nekoliko dolgih minut so molčali vsi štirje. Nato je rekla Maljva:

»Kmalu pozvonijo k delu...«

»No, jaz pojdem...« je dejal Vasilij in vstal. In tudi vsi drugi so vstali.

»Srečno, Sergej. Ako prideš slučajno k Volgi, potem prideš morda pogledat k nam? Vas Maslo v Simbirskem okraju, Nikolo-Lykovska sodnija.«

»Dobro,« je rekel Serjožka ter mu stisnil roko, katere ni takoj izpustil iz svoje žilave šape, poraščene z rudečkastimi lasmi, ter mu pogledal z nasmehom v žalostni in resni obraz.

»Sykovo-Nikolskoje je veliko selo. Daleč naokoli ga poznajo in mi prebivamo štiri vrste daleč od njega,« je izjavil Vasilij.

»No, no... pridem... če tako nanese slučaj...«

»Zdravstvuj!«

»Zdravstvuj, človek mili!«

»Zdravstvuj, Maljva!« je dejal Vasilij zamolklo, ne da bi jo pogledal.

Ona si je počasi obrisala ustnice z rokavom in oklenivša se ga z belimi rokami ga je trikrat molčé poljubila na lici in ustnice.

On je postal zmeden in zamrmral je nekaj nerazumljivega. Jakov je sklonil glavo, skrivaje smehljaj, a Serjožka je bil miren in celo zehnil je nalahko, gledaje v nebo.

»Vročé ti bode na poti,« je dejal.

»Nič ne de... No, srečno, Jakov!«

»Srečno!«

Stala sta si nasproti, ne vedoča, kaj naj storita. Žalosna beseda »srečno«, ki je tolikokrat in tako enolično zvenela v tistih hipih, je vzbudila v duši Jakova toplo čustvo za očeta, toda vedel ni, kako ga naj izrazi: naj li objame očeta, kakor je storila Maljva, ali mu naj stisne roko, kakor Serjožka? A Vasilija je bolela neodločnost, ki se je izražala v stoji in obrazu sinovem in vrh tega je čutil nekaj, kar je bilo podobno stidu pred Jakovom. To čustvo so budili v njem spomini na dogodke na peščini in na Maljvine poljube.

»Torej... matere ne zabi!« je dejal Vasilij nazadnje.

»Že dobro!« je vskliknil Jakov s toplim smehljajem. »Ne vznemirjaj se... bom že!...«

In pokimal je z glavo.

»No... to je vse! Živite tukaj... Bog vam daj... ne spominjajte se me v jezi... Kotliček, Serjoža, sem pa zakopal v pesek, pod krmo, pri zelenem čolnu...«

»Zakaj mu bode kotliček?« je naglo vprašal Jakov.

»Moj naslednik bode... Tam na peščini...« je razložil Vasilij.

Jakov je zavistno pogledal Serjožko, pogledal Maljvo in povetil glavo, skrivaje radostni blesk v svojih očeh.

»Srečno, bratci, zdaj grem!«

Vasilij se jim je poklonil in odšel, Maljva je vstala in stopila za njim.

»Spremim te nekoliko...«

Serjožka je legel na pesek in prijel za nogo Jakova, ki je tudi hotel za Maljvo.

»Brrr! Kam?«

»Počakaj! Pusti me!« se je hotel Jakov odtrgati.

A Serjožka ga je prijel še za drugo nogo. »Sedi k meni!«

»Ah! kakšne šale uganjaš?«

»To niso šale!... A ti sedi!«

Jakov je sedel, stisnivši zobe.

»Kaj hočeš?«

»Počakaj! Molči, potem pomislim in potem ti povem...«

Preteče je pogledal fanta s svojimi predrznimi očmi in Jakov se mu je udal.

Maljva in Vasilij sta šla nekaj časa molčé naprej. Od strani mu je gledala v obraz in oči so se ji čudno svetile. Vasilij pa je zrl mrklo in žalostno. Noge so jima zastajale v pesku in le počasi sta prihajala naprej.

»Vasja!«

»Kaj?«

Pogledal jo je in se takoj zopet obrnil proč.

»Nalašč sem te naščuvala na Jakova. Mogla bi bila živeti tudi tako tukaj, brez prepira,« je govorila ona mirno in enakomerno; niti sence kesanja ni bilo v njenih besedah.

»Čemu si storila to!« je vprašal Vasilij, pomolčavši.

»Ne vem... Tako!« Smejé se, je zmignila z ramo.

»Lepó si napravila! Oh ti!« jo je pokaral z zlim glasom.

Molčala je.

»Pokvariš mi fanta, popolnoma mi ga pokvariš! Ah! Čarovnica si, čarovnica... Boga se ne bojiš... sramote ni-
maš... kaj delaš?«

»Kaj pa naj storim?« ga je vprašala ona. Pol nemira in pol nevolje je zvenelo v njenem glasu.

»Naj? Oh!« je vskliknil Vasilij ježno.

Strastno se mu je hotelo, da bi jo udaril, vrgel v pesek, teptal jo z nogami in ji razbil s svojimi škornji prsi in obraz. Stisnil je pesti in se ozrl.

Tam pri sodih sta sedela Jakov in Serjožka in njuni obrazi so bili obrnjeni k njima.

»Pojdi proč... pojdi! Če ne, te nabijem!«

Obstal je in skoro šepetal ji je psovke v obraz. Njegove oči so bile podlite s krvjo, brada se mu je tresla in roki sta se mu nehoté iztezali k njenim lasem, ki so gledali izpod rute.

Ona pa ga je gledala mirno z svojimi zelenimi očmi.

»Ubil bi te, ti vlačuga, ti! Počakaj... naletiš še na takega, ki ti razbije glavo.«

Nasmehnila se je, pomolčala, potem pa je globoko vzdihnila in mu rekla kratko:

»No, dovolj... Srečno!«

Obrnila se je naglo in šla nazaj.

Vasilij je rjul za njo in škripal z zobmi. Maljva pa je izkušala stopati na povratku vedno ravno v globoke Vasilijeve stopinje, ki so bile razločno od-

tisnjene v pesku, in kakor hitro je bila z nogo v nji, jo je skrbno izbrisala. Tako je prišla počasi do sodov, kjer jo je vzprejel Serjožka z vprašanjem;

»No, ali si ga spremila?«

Pritrdila mu je, pokimavša z glavo in sedla poleg njega. Jakov pa jo je gledal s prijaznim smehljajem in gibal z ustnicami, kakor bi govoril nekaj, kar sliši le on sam.

»No... ali si ga spremila, ti je li žal po njem?« je vprašal zopet Serjožka z besedami pesmi.

»Sedaj pojdeš tja, na peščino?« mu je odgovorila z vprašanjem in pokazala z glavo poti morju.

»Zvečer.«

»Jaz pojdem s teboj!«

»Prav tako! To mi ugaja!«

»Jaz pojdem tudi!« je rekel Jakov s povdarkom.

»Kedo te rabi?« je vprašal Serjožka z mežečimi očmi.

Tresoči glas strtega zvona — klic na delo — se je oglasil. Zvoki so se nesli po zraku počasi, drug za drugim, kakor bi se bali, da se zakasnijo, da zamro v veselem šumenju valov.

»Ta-le tukaj me povabi!« je rekel Jakov in izziivalno pogledal Maljvo.

»Jaz? Čemu te potrebujem?« je vprašal začudeno.

»Govoriva odkrito; Jaška,« je rekel Sergej strogo in vstal. »Ako boš še

lazil za njo — te razbijem na kosce ! In ako se je s prstom dotakneš, te ubijem, kakor muho ! Po butici te lopnem — in ni te na svetu. Pri meni gre to naglo !«

Ves njegov obraz, njegova postava in njegove koščene roke, ki so se dvigale h grlu Jakova, so mu pričale o tem, kako priprosto bi mu bilo, umoriti človeka.

Jakov je stopil za korak nazaj in rekel težko :

»Počakaj ! Saj bode ona sama...«

»Tiho ! In to je vse ! Kaj pa si ? Res, to ni tvoja stvar, da bi jedel jagnje ; zahvali se lepo, če dobiš kosti... No ?... Kaj me zijaš ?«

Jakov je pogledal Maljvo. Njene oči so se smejale tako porogljivo, žaljivo in ponižujoče in tako prijazno se je privijala k Serjožki, da mu je stopil znoj na čelo.

Šla stà skupaj proč od njega, in ko sta bila že nekoliko dalje, sta se oba glasno zasmejala. Jakov je krepko vtisnil pravo nogo v pesek in zamrl v ti napeti stoji, z rdečim obrazom in težko sopečimi prsi.

V daljavi, po žoltih, mrtvih valovih peska, se je premikala majhna in temna človeška postava ; na desno od nje se je svetilo v solncu veselo in mogočno morje, a na levi, prav do obzorja, vse pesek, enoličen, žalosten in pust. Jakov je pogledal za samotnim

potnikom in, pomežiknivši z očmi, polnimi užaljenosti in nedoumja, si je krepko podrgnil prsi z obema rokama...

A po ribarni je skipelo delo.

Jakov je slišal sočni, prsni glas Maljve, ki je kričala na glas:

»Kedo je vzel moj nož?...«

Valovi so šumeli, solnce je sijalo in morje se je smejalo...

Na bratovo svatbo.

Humoreska; češki spisal Jožef Havlik;
poslovenil fl. P.

Gospod Borivoj Kunadra je prijel list. To samo na sebi bi ne bilo nič posebnega, vendar je treba tu uvaževati, kdo in kaj je bil gospod Kunadra in kakov je bil oni list. Nadaljno dejanje pojasni vse. Radi tega povem na kratko, kaj je sledilo, ko je odšel listonoša.

Gospod Kunadra je gledal sedé slabe volje za svojo pisarniško mizo prvi trenotek na naslov, potem zopet za trenotek na pečat, zmajal nekolikokrat z glavo, nazadnje pa je poiskal škarje, da bi razstrigel ovitek, in ni minulo še četrť ure, ko je vse prečital. Zmajal je zopet z glavo, odložil list in se zamislil. V tem je došel šef. Hitro je počel obračati liste velikega folijanta; ko ga je pa videl pri drugih durih zopet odhajati, je prenehal, vzel list in čital znova. In zopet je zmignil z glavo in rekel sam pri sebi odločno: »Seveda pojdem!«

Po tem trdnem sklepu si je moral neobhodno izprositi kratek dopust, znamenje, da ni mislil docela nič. Takoj pa mu je začelo nalahko gomizeti po mozgu,

bi li ne bilo mogoče prav, če nikamor ne gre; to mu je dalo povod, da je počel celo preporno zadevo pretresati znova. A konec konca je bil, da se po vsem uvaževanju, s katerim se je moril črez uro časa, ni mogel niti ni vedel odločiti ne tako ne drugače, ne za ne proti. Presneti list!

Gospod Borivoj Kunadra je bil primoran kakor običajno obrniti se k višjim močem za svet in sklep.

»Imam, nimam, imam nimam,« je počel šepetati s skrbnim obrazom in se dotikal pri tem pomalem gumbov na sila oguljeni svoji bluzi od zgoraj doli, dokler ni izdihnil pri poslednjem: »nimam!«

Ker se pa ni mogel zadovoljiti s tem odgovorom čudnega svojega oraklja, je začel dotikati se gumbov na telovniku, vendar precej krepko, kakor bi hotel vsakega zavrteti, in šepetal za-se: »imam, nimam«... dokler ni došel k poslednjemu, na katerega se je sešlo: »imam!«

»Za Boga« — zamrmra, »mi je-li zblazneti?«

Na to popade na pisalni mizi ležeči list in čita še enkrat:

»— pričakujem torej, dragi brat, da prideš vsaj Ti gotovo na mojo svatbo; odpiši takoj, kedaj in kam imam poslati nasproti konje. Tvoj... itd...«

Pričakovati od gospoda Borivoja Kunadra kaj gotovega in zahtevati od njega, da bi se odločil takoj, je bilo toliko, kolikor dati mu v glavo celo gnezdo velikih rjavih mravljincev. Bil je neodločen in bojazljiv, da, groza, vse je razmišljeval strašno dolgo; vsakemu koraku naprej je sledil takoj zopet korak nazaj, vsakemu napredku redno precej nazadovanje, in ako se je odločil končno vendarle za kako reč, pa komaj da ni zblaznel od same skrbi, je-li to vendar dobro in kak bo konec.

Gospod Kunadra je bil poosebljena sredina. V srednjih letih, srednje visokosti, srednje širine. Niti modrec, niti glupec, niti krasen, niti ostuden, niti gizdalín, niti nemarnež. Zraven je imel ženko in troje otrok, dobro srce in modre oči, kostanjeve lase in tako tudi brado, a nobenega znamenja. K večjemu, da je izhajal z vsakomur dobro, ker brez lastne sodbe ni oporekal docela modro nikomur v nobeni reči. V uradu je delal, kar je hotel gospod šef, doma pa, kar je hotela ženka. Tako je bilo najboljše. Zakaj bi si pač ubijal glavo s kako rečjo in končno si še napravljál mogoče neprijatelje? Saj vsakdo pové, kaj in kakó bi rad, in tu se treba ravnati le po tem, človek ima potem vsaj ime, če že drugega ne...

Kar se tiče društvenega stališča, je bil gospod Borivoj Kunadra izvršu-

joč član davčnega urada v pražkem predmestji, torej uradnik pri tem velikem vijaku za dobivanje raznih davkov iz žepov svojih sobližnjih. Za to mu je izplačal njegov predstojnik prvega dne vsakega meseca edeninšestdeset goldinarjev petindvajset krajcarjev, in ako je prišel kdo prosit za podaljšanje obroka za plačilo dolgov, gotovo ni pozabil pokloniti se mu s spoštljivim pozdravom: milostivi gospod adjunkt! Čim daljšega obroka je potreboval, tem spoštljivejši je bil pozdrav.

Vendar to ne tiče sem! Gospod Kunadra je sedel in premišljeval, sedel in prešteval gumbe na telovniku in bluzi četrť ure in še četrť ure in še ni vedel, ali se naj ima vendarle odločiti za na svatbo ali ne.

»Gospod adjunkt, nujno že potrebujem izkaz zaostankov,« ga je vzdramil neznosni gospod šef, kateri mu je plačal vsakega prvega edeninšestdeset goldinarjev petindvajset krajcarjev.

»Tako, takoj!« se je zagrabil vznemirjen za glavo. Gospod pa še roke ni iztegnil po izkazu. Vedel je že, kaj pomeni takov »tako,« pri gospodu Kunadri, in s kretnjo, ki je značila jasno: že prav, poznamo se — je zopet odšel.

»Tako, takoj,« je vpil za njim še gospod adjunkt, brskaje z obema rokama po pisalni mizi, kjer je v minuti

razbrskal in zmotal vse papirje na en kup. —

»Za Boga, zblazneti mi je,« je godrnjal, »vse mora biti takoj in takoj!«

Tega dne pa gospod davkar vendar ni dobil izkaza. Vsekakor ga gospod Kunrada dopoludne še v obče ni niti našel, a ko se je izpraznila pisarna po dvanajsti, je moral še iskati v kupu vseh drugih blanketov in popirjev izgubljeni bratov list.

Prazno dvorano je prehodil še stari uradni sluga, ki je bil odslužil vojake in se odlikoval z mogočnimi sivimi brkami a la Heinau.

»Kaj-li ta mož danes ne pojde?« je zamrmral za trenotek in navihnil brke z grandeco štabnega profosa. In ko ni imelo to nikakega učinka, je zažvenketal z zvezkom ključev. »Ta mož« pa pri svoji veliki razburjenosti ni videl ničesar, ni slišal ničesar, in da bi mogel še danes skončati pregledovanje, se še niti zmenil ni zanj. Ko je opazil sivček vse to, je odbila ura pol jedno, kar ga je napotilo, da premeni taktiko. Razdraženi njegov obraz se je počel pomalem ohlajati in siliti se v izraz službene udanosti; navihane brke so prestale gospodovati in ko so se povesele, je zadrhtel: »prosil bi udano, ako bi smel služiti milostivemu gospodu adjunktu —.«

Posledica je zadovoljila oba. Za

uro potem je bil gospod Kunadra že doma, že obedoval in zopet razmotrival v krogu svoje družine kakor v državnem zboru vprašanje, ima-li vendar iti ali ne.

»Poglejmo to pobče,« je modroval, »kar se spomni in se ženi! (Pobčetu je sedemindvajset let). Kje si je vzelo ta pogum? No, imel sem ga vedno najrajše, k temu moram iti na svatbo!«

A mesto, da bi častita rodbina vzela ta sklep z odobrenjem na znanje, je prišla takoj s svojimi lastnimi predlogi. Prva stranka je hotela iti na vsak način ž njim, druga pa je bila tega nazora, da bi se prešlo preko predloga gospoda očeta enoglasno na dnevni red, t. j. da bi kratko in malo ostal doma. A ko se ni dalo na noben način radi velikega vrišča konstatirati niti različnosti predlogov, tem manj pa kakega odgovora na-nje, se je zatekel gospod Kunadra zopet k svojemu priljubljenemu oraklju.

»Da se končajo vsi prepiri, napravimo tako-le!« je odločil s trdnim glasom. »Bedrih, škarje! Tako! Tedaj ustrižimo tu iz novin dva slična kosca čistega papirja, na enega napišem: pojdem, na drugega: ne pojdem; zvijemo oba, tako, in sedaj, Bedrih, klobuk sem!«

Ko so mu donesli uradni cilinder, je vrgel gospod Kunadra vanj oba

slična zavitka papirja in začel ž njim kakor z rešetom vrteti in potepavati.

Za trenotek je komandiral znova: »Ruženka! Ti si najmanjša, pojdi in izvleci mi en papirček! kar je napisano na njem, velja in se zgodi!«

Sklenjeno. Ruženka je komaj pogreznila zamazane ročice do dna visokega cilindra in mu je že podajala papirček. Važno ga je razvijal in pri vseobčni tišini prečital; »ne pojdem!«

V zboru je zbruhnila v istini nepričakovana radost. »Slava! Ne pojdeš, ne pojdeš!« so ščebetali razni glasovi malih zborovalcev in škrici domače suknje gospoda očeta so se nahajali v veliki nevarnosti.

»No kaj, ostanem torej doma!« se zadovoljuje. A le za trenotek in z oči-vidno nevoljo. Takoj potem mu je šinila v glavo misel, da je vendarle imel Frančiška najrajši in da bi se mu spodobilo kot najstarejšemu prisostvovati bratovi svatbi. In dasi je proglasil slavno in z vso odločnostjo, da se pokori prvemu žrebanju, je začel vendar takoj uvaževati, hoče-li iti ali ne. Posledica je bila, da je čez nekaj časa zopet predlagal: »Vsake dobre stvari so tri: deca! Vlecimo znova, in sicer trikrat! Vsled tega pa mi bode v vodilo, kar dvakrat izvlečete!«

In ne uvaževaje protesta je vrgel

zopet popirčke v klobuk in velel: »Vratislav, vleci!«

Le-ta se je takoj pokoril nalogi in potegnil: pojdem. »Prav. Vratislav, sedaj še enkrat!« A Vratislavček je potegnil drugič in tretjič: ne pojdem.

Nov vrisk. Gospod adjunkt pa je premeril Vratislavčka z zlim očesom in jezno odpahnil klobuk.

»Pa kaj bi tam delal na taki svatbi?« izusti sedaj končni govor vodja opozicije, to je gospa adjunktova. »Škoda denarja! Samo pomisli, koliko bi te stala pot! Raje bi porabil denar za domače potrebe! Bedrih potrebuje zimsko suknjo in čevlje, Vratislav klobuk in hlače, Ruženka celo obleko in jaz sama polagoma ne bom imela v čem iti na cesto o praznikih! —«

»Eh!« odtegnil se je nekako odurno gospod soprog.

»No pa se popelji,« se je razgnjevila ona, »čemu vse te komedije? Saj vidim iz vsega, da hočeš biti na vsak način tam. Rad bi, skratka, vžil vse sam, a na nas se ne oziraš —«

»In ti mi zopet ničesar ne privoščiš,« jo je pretrgal nevoljno, »samo delaj, ubijaj se in skrbi —«

Domače posvetovanje se je končalo z jezo. Gospod Kunadra ni več zinil niti ene niti druge in odšel ves užaljen v pisarno.

Na večer se ni niti zmenil za vso reč. Tudi drugi in tretji dan je govoril le malo, in ker mu je svatba stalno vznemirjala srcé, se je izogibal ozko-srčno vsakega povoda za-njo. Jezil se je in kljuboval. Prepričan je bil, da se mu godi krivica, a sklenil je, da prenese vse hrabro, dasi ga je zelo težilo, da, lahko se reče, vsa notranjost mu je vihrala. Ljubi Bog vé, kaj se je tedaj godilo ž njim. Žena je imela prav, da se je hotel udeležiti na vsak način svatbe vkljub vsem orakljom in vkljub njenim protestom.

Deloma iz groze nad to njegovo trmo, deloma v nadi, da se vendar kakor vselej vkloni tudi sedaj njeni volji, je nehala jeziti se nanj. »Saj se spreobrne sam,« je pričakovala. A gospod Kunadra se ni spreobrn timer, in sedaj je počela pre-mišljovati natančneje o vsej stvari. Posledica temu je pa bila: »Borivoj je kakor dete,« si je rekla, »dela nasprotno, kar hočemo. Ker sem hotela, da bi ostal doma, hoče prodreti, da bi šel; a po-rečem mu jutri: pojdi, in ostane doma.«

A ko je zjutraj gospod Borivoj Kunadra zopet odhajal zamolkel v pi-sarno in se zopet ž njo ni ločil niti z običajnim poljubčkom, se mu je nastavila na pot prav v durih.

»Borivojček, poljubček!« je rekla z nagajivim nasmehom.

»Saj ti še mari ni zanj,« je odgo-

voril ves zmešan, obstavši in zarudivši od same zadrege, kakor nekdanj ona pred petnajstimi leti, ko se je šlo za prvi poljub.

»No?« je silila, »moram-li mogoče prositi?«

»Pojdi mi,« ji je nalahko odmajeval z glavó ne vedé, kakó bi se v naglici držal.

»Borivojček, vidiš, ne jezi se! Premislila sem se; pokaj bi se ustavljal taki nedolžni zabavi, kar pojdi, pojdi!«

»Vse dobro,« se je branil slabo, »kaj pa denar?«

»Saj ne stane pol sveta, a zabaval se bodeš, samo pojdi, jaz ti privoščim.«

»Ne morem več,« je lezlo na lep dete Borivojček, »jutri je že svatba!« Ako bi pisal takoj danes, pride list tja šele jutri zvečer; potem šele bi mogli poslati konje do Votic. Kedaj bi pa jaz tja prišel? po svatbi v noči!«

»No kaj,« se je zamislila malo, »mogoče se da to urediti kako drugače, kar pojdi.«

»To že ne gre! Ne morem, ne pojdem nikamor!«

»Ali mogoče vendar —«

»Ne, nehaj!« se je glasilo odločno v odgovor. Potem je zašumelo kakor plašen poljub in duri so zaloputnile.

»Tako,« se je oddahnila gospa adjunktova, »sedaj je dobro. Tako sem

hotela. Ne jeziš se in ostaneš z nami lepo doma!«

Gospod Kunadra je stopil z doma z res trdnim sklepom, da ne pojde. »Je že dobro,« je mrmral resolutno v brado, »sedaj me sili zopet, ko vidi, da se jezim, pa navlašč ne pojdem, ne in ne!«

Pri tej srčnosti je vztrajal istinito do mala celi dve uri, to je tako dolgo, dokler je delal v pisarni. Ko je pa odložil samo za trenotek pero, že se je zopet zaglobil v misli o tej presneti svatbi. Spomnil se je, kako bi se tam sešel s staro mamico, z brati in sestrami, katerih žen ni videl tako in tako dolgo, in da bi se potem zabaval s starimi prijatelji in drugovi izza mladih dni. Vse je videl v duhu za mizami, polnimi skled, krožnikov in kozarcev, in srcé mu je zaželelo posedeti med njimi. Videl je trakove in rožmarine za njihovimi klobuki in v oglavnikih vzpenjajočih se konj; godba igra, mladina vriska, kjer je kdo, se smeje in popeva, se smehlja, žari...

»Eh kaj, žena ima prav, mogoče bi se vendar dalo to urediti na kak način,« si je ponavljal v duhu in postavši se pred veliki zemljevid Češke, ki je visel na steni, je meril, računal in kombinoval.

Gospa adjunktova malo da ni omodlela, ko jo je opoludne mož obvestil z razjarjenim obrazom takoj v du-

rih, da vendar pojde. Ne da bi jo bilo iznenadilo tako, da je spremenil zopet svoj namen, temu se je že privadila pri njem, pač pa, da se ji je njen načrt, tako dobro zasnovan in premišljen, takrat izjalovil tako nekrščansko.

»Slušam te in pojdem!« se je oglasil vitežki-slavno.

»Ali imaš dovoljeno?«

»Imam.«

»Kaj pa denar?«

»Saj ne bode stalo pol sveta —«

»Ali prideš tja v noči —«

»Tudi to —«

»Kako pa napraviš tedaj?«

»Ne pojdem s Frančiškovo železnico do Votic, ampak najbrže z zapadno do Příbrama. Od tu do Nečine, rojstnega kraja nevestinega, so samo tri ure, tedaj pridem tja lahko na kak način in jih — iznenadim uprav pri obedu. To se bodo čudili! Kaj porečeš k temu?«

Gospa adjunktova bi rekla k temu rada prav rada mnogo, ali nerada bi se bila upirala; vsled tega je ostala pri svojem poslednjem: kar pojdi. Vendar ni zvenelo tako odločno in prijazno, a gospod Kunadra še niti zapazil ni tega in najboljše volje si je pripravljaj potni kovčeg.

In čudno, dobra volja ga ni opustila niti, ko mu je ona odštevala petnajst lepih, novih goldinarčkov z mno-

gim vzdihom in mnogim naukom, kako mora varčevati in se spominjati, da Bedrih nima zimske suknjice ne čevljev, Vratislav klobuka ne hlačic, Ruženka obleke, a ona zgolj ničesar, tako, da jo je sram praviti o tem.

Megleno jesensko jutro. Gospod Borivoj Kunadra se stiska v kotu železniškega voza; mrazi ga po celem telesu, a vlak ga odnaša dalje in dalje od priljudnega domačega ognjišča. Torej vendar gre! Plaho oko njegovo pa bega plašno z mesta na mesto in dobrohotni njegov obraz je tako poln utrujenosti in tesnobe, kakor bi šel na pogreb, a ne na svatbo. Sedaj si gladi redko brado, sedaj pogleduje brez namena ven v gosto meglo, a po glavi vtrujeni od vlaka roji cel kup mučnih mislij. Tako čudno mu je okoli srca! Če bi sedel v pisarni, bi si bil izslikal to pot z najjasnejšimi bojami in trpel bi neizrečno, da se ji je branil. A sedaj, ko gre, v istini že gre, trudijo zopet razne domišljije in strahovi njegove misli in on premišljuje, bi-li ne bilo mogoče modrejše, ako bi bil poslušal in ostal doma. Skoro se mu že toži po teh, katere je pustil doma, in ne čuti nobene želje po onih, h katerim gre. V duhu pa računa z ženko, kaj potрати brezpotrebno, a znova in znova se mu vračajo na misel njene besede: kaj taka svatba? Sicer se je že privadil delati

samo po njenih besedah, pokoriti se samo njenemu svetu in misliti samo tako, kakor ona misli, da se mu je vedno zdela vsaka njegova misel ali celo samostalen čin, ako se je v obče popel do istega, brzo nepristojnim ali nemodrim. Ubogi Kunadra!

V Zdicih, kjer je moral izstopiti in čakati četrť ure, da presede na vlak proti Přibramu, je že počela kliti v njegovi glavi misel, bi-li ne bilo dobro čakati tukaj, dokler ne pojde vlak v Prago, in se le povrniti zopet domu k svojim ljubim, kateri so ga pustili tako neradi. Ker pa niti v Zdicih ne traja četrť ure od poldne do večera, je umevno samo, da gospod Kunadra nikakor ni mogel priti na jasno s svojim sklepom, in tudi ni prišel. In dostaviti je le še, da je prišel do Přibrama.

Sreča mu je bila mila. Bilo je ob tedenskem trgu. Takoj »pri kroni« je zvedel od prvega hlapca, da je tu voz, kakoršnega bi mogel potrebovati; to mu je dalo pogum k daljnemu potovanju. Hitro se je dal predstaviti gospodarju, čegar je bil voz. In razpredel se je sledeč razgovor:

»Torej milostivi gospod bi, recimo, rad šel do Nečine?«

»Da.«

»No, jaz grem še dalje in rad, recimo, popeljem gospoda s seboj.«

»Kedaj se pa odpravite? Jaz ho-

čem k Šulu na obed. Isti moží danes svojo hčer, katero vzame moj brat, tedaj bi prišel rad tja o pravem času.«

»I no seve, Šula, recimo, poznam dobro, in gospod je ženinov brat? No, veseli me. Le nobene skrbi ne! Za dve uri smo tam. Kako pa ne? recimo, dva konja in prazen voz? Pojdem kakor s kočijažem —«

»A kje ga imate?«

»Pripeljal sem par sodčkov češpelj na trg. Prodane so že in jih tudi že skladajo. Potem se še malce, recimo, pokrmi in že poletimo.«

»A kaj bodem dolžan?«

»Eh kaj dolžan? I no seve dolžan, pa saj ne bode toliko stalo. Bagatelko! Vozniku daste petdeset krajcarjev in plačate mu, recimo, kako južino tu.«

Pogojeno. Za pol ure je prišel voznik z vozom in da pokrmi malo. Ogledal si je zadovoljno pasažirja, prejel pet šestic in si naročil »kako jetrnico in pivo«.

Od tega trenutka je trpel gospod Borivoj Kunadra muke prav kakor v vicah. Skoro ni prenehal potegovati ure iz žepa, hoditi na blatnato dvorišče in računati, koliko ga bode stalo, predno odide od te »krone«. Mir gospodarjev pa je bil občudovanja vreden.

»No, kaj bo, Francek?« se je obračal vedno k vozniku. A Francek, ki je imel v želodecu »kako jetrnico« in v ustih

kadečo se porcelanko, je komaj obrnil glavo : »Imajo še oves« in pušil dalje.

Čez četrto ure se je osmelil gospod Kunadra sam ga priganjati.

»Naj-le ne imajo skrbi, milostivi gospod,« je menil Francek, »časa je dosti !« In izpivši tretjo kositreno posodo, jo je obrnil s pomenljivim zarožljanjem z ročem proti točaju, ki je sedel oddaljeno. Znova je nalito. Gospodar je mirno pušil in popival, ker je prodal dobro češplje, Francek je zadovoljno pušil in popival, ker je bilo toplo in vedel, da ga ne bode stalo nič, a gospod Kunadra je tudi pušil in pil, a le, da bi utopil in razgnal svoje skrbi in svojo togoto.

»No, kaj bo ?« je priganjal zopet čez četrto ure.

»Še konjem dam piti in že zaprežem,« ga je tešil Francek. Na to se je potolažil gospod Kunadra v istini še precej in Francek je skrbel gotovo iz same dobrote, da mu kar možno podaljša tolažbo. Tako je bilo, da so zapregli stoprav ob pol eni uri.

Gospod Kunadra je plačal tužnim srcem za Francka »bagatelko« v znesku enega goldinarja desetih krajcarjev.

Poravnali so pod njem nekoliko snopičev slame v ozadji, da bi sedel mehko in dobro, Francek je zadleskal na konje, gospod Kunadra se je oddahnil globoko in odšli so.

»Prrr —« se je oglasil nakrat gospodar pred prodajalno nekega trgovca z železom v prvi ulici. »Moram še naložiti par palic železa za Lebenharta.«

Zlezel je z voza, šel v prodajalno, ogledoval železo, povpraševal po tem in onem, pa so je nalagali na voz.

Gospod Kunadra je moral vstati in čakati. Pomaknili so ga s tem lepo na stran, komaj je še bilo poleg prostora za kovčeg.

»Naprej,« je velel potem gospodar in sam korakal proti vozu. Prišli so pred drugo trgovino.

»Počakaj, moram za župana nakupiti par potrebnih stvari za blagoslovljenje!«

Šel je v prodajalno in skušal znova potrpežljivost gospoda Kunadre. Končno je začel učenec nositi: klobuke, sladkorja, kup različnih zavitkov in nekaj modelov za kolače. Naš pasażir je bil tak tesno obložen, da se je komaj mogel ganiti.

A da bi se dovršila mera teh zoprnosti, je sledilo tretje vstavljenje. Gospodar je kupil za-se: množico soli, nekoliko vrvi in verig, vrečo bele moke in nekoliko loncev.

Po teh novih »obvezah« je bilo še hujše. V istini ni bilo več prostora za vse stvari, in zato si je moral gospod Kunadra vzeti v naročje najkočljivejše med njim, to je tri nekololiterne gli-

naste lonce, ki so zazveneli, le da so se malce zadeli drug ob drugega.

»In temu pravijo s praznim,« je vzdihnil glasno.

Tako so se izkobacali iz Pribrama in vlekli se do vrha k »Novi gostilni«.

Bil je ostuden dan v mesecu oktobru, meglen, temen in mrzel. Oster severozapadni veter jim je gonil polagoma v obraze droben dež in vozna kolesa so se pogrezale v grušo in blato. Pot se je krajšala le prav po malem. Shajalo bi se še po »cesarski cesti«, a ko so za Dubnem zavili proti Višnovi na poljsko pot, je bila tu vožnja polna skrbi in težav.

Voz se je nagibal zdaj z levo, zdaj z desno stranjo v jame in se pogrezal v lužah, a gospod Kunadra se je zaletaval vsled tega z utrujenim telesom zdaj na levo zdaj na desno, zdaj naprej pa zopet nazaj. Nogi ste mu odreveneli, tako da ni mogel ž njima niti ganiti, hrbta že ni več čutil od stalnega majanja semintja. V kisli obraz mu je pihal veter in ga bil dež in v mežave, solzne oči se mu je kadil duh in dim iz porcelank v ospredji sedečega gospodarja in Francka.

V radostno potovanje! A konja se nista splašila. Bili sta dve mršavi mrhi, katerima se ni hotelo naprej, in ste prejemale vdarce Franckovega biča z uprav občudovanja vredno brezbržno-

stjo. Posebno ročni konj. Tudi Francka je to razburilo nekaterikrat.

»Prama!« je vskriknil in švignil, da je kar v zraku zazvižgalo po njeni grivi; vendar ljuba »prama« je komaj obrnila glavo in krevsala mirno s svojim počasnim korakom polagoma dalje.

»Lepo letite,« je rentočil zadaj gospod Kunadra. Končno pred Višnovo samo so se vendar »zaleteli.« Bilo je z vrha in naloženi voz je gnal sam s svojo težo konja naprej. Pramo ste morali lep čas biti vagi od zadej ob mršavi nogi, predno se je podala in zaključala; končno se je vendar razmajala, in ker je bil vrh zategnjen, je moralo to trpeti nekoliko časa.

Lepo je ropotalo in veselo škripalo, nagib na levo in potem na desno, hops navzgor in potem navzdol; gospod Kunadra je odskakoval in kinkal ves zdramljen semintja, kakor je prav moral, kar nenadoma prrrask...

Prvo levo kolo se je zaletelo na kamen in se razletelo, voz je s sprednikom padel na zemljo, gospodar in Francek čudno, da si nista razbila črepinje ob prvi špriklji in gospod Kunadra se je zaletel čez lonce v naročji z glavo gospodarju v kožuh.

»Ti presneto, recimo, presneto... življenje,« je tožil gospodar. »Tisoč vragov,« mu je pomagal gospod Kunadra, gledaje z žalostnim očesom na

ostanke poverjene mu glinovine, a ko je vstal, da bi zlezel z voza, so se mu raztresle črepinje med nogi.

»Tisoč vragov!« je ponavljal ogorčen stojé ves odrevenel v nagnjenem vozu in drže v zmrzlih, rdečih rokah edino, kar je ohranil: dva rumena roča...

Ni mogoče popisati, v kakem duševnem stanji se je pa nahajal cele pol ure, predno si je Francek izposodil v vasi kolo in navoj in predno so dvignili z istim voz, da so mogli natakni kolo na ós. Tudi gospodarju nikakor ni ugajala ta prigodba. Renčal je kakor pravcati severni medved, ko je lučal lončene črepinje v cestni jarek in nakladal razdrobljeno kolo na voz.

Ko je bilo končno vse popravljeno kolikor toliko, je moral sesti zadej, ker si je gospod Kunadra umislil sedeti poleg Francka v ospredji. In gotovo ne brez vzroka. Domneval je namreč, da mu bode mogoče ne-le sedeti prikladneje, ampak da bode tudi lajšeganjal tega k hitrejši in vspešnejši vožnji. Da bi pa ne naletel pri zadnjem na kak odpor, je premislil dobro. Še predno se je odločil reči: peljite, je ponudil gospodarju nekoliko dobrih smodk iz zaloge, pripravljene za najljubše med svati, in Francku zopet je stisnil par šestice v žuljave roke. In odpeljali so se.

Voz je polagoma drketal kakor prej po Viborskih gozdovih. Z mrh se je kar kadilo, a pota le ni hotelo zmanjkati.

»Prama,« je vpil Francek.

»Prama,« mu je pomagal gospod Kunadra. Vendar zaman. Vzel je vajeti sam v roke in švigal z bičem nad glavami konj, vendar »prama« se ni zmenila za to kar nič.

»Uščipniti jo morate,« je svetoval Francek; in tedaj jo je ščipal in trgal z vajeti, kar je imel moči v roki, in švigal z bičem črez glavo in črez noge, vendar se je prej naveličal on nego kobila. Komaj je krenila glavo in pletla leno in topo s svojimi mršavimi nogami dalje, vedno celi korak nazaj za svojo hitrejšo družico, ki se je pošteno trudila, da bi ves voz ne obtičal kje v blatu. Vlekla ga je sama, »prama« si je napravila prikladneje ter se ji pustila le vleči naprej.

Lepa je bila ta. Gospod Kunadra je resignirano oddal vajeti zopet v poklicanejšo roke, se oziral po oblačnem obnebj in premišljeval bolestno, da ni bil pri poroki in da ne bode tudi skoro nedvombeno pri obedu. Po kaj gre torej tja pravzaprav? vrag ga je zmotil!

Iz teh žalostnih mislij se je kmalu vzdramil. Po krajini se je razlegalo vriskajoče cvilenje klarinetov in ž njim za stavo hreščeče trobente in godrnja-

joči bombardon v neznani mu poskočni polki. Krik in vik raznih glasov se je mešal med njene takte in se zgubljal v odmevih po tihi dolini.

»Kaj pa to?« je odskočil težko skušeni gospod adjunkt, gledaje napeto k nedaljni vasici, h kateri so se pripekljali. Bila je Nečin, cilj njegovega današnjega potovanja.

»Za Boga!« se je užalostil nagloma, »da je to svatba! Odpeljejo se že do bratovega doma!«

»I to, to,« sta govorčila oba na vozu, »to poznamo dobro starega Šula! Ta bi, ljubček, ne napravil svatbe za en dan! Najedli so se in gredó v gostilno, tako je! Tam bodo do rana plesali in še le po zajutreku pojdejo k ženinu —«

»Ne, ne!« je ugovarjal togotno v nekaki nesrečnji slutnji. »Pridejo tja pod noč in tam bodo šele plesali. Poženite samo, prosim Vas, poženite naglo, da sicer ne zaostanem.«

Francek se je dal pregovoriti, in procedura z leno mrho je počela z nova.

»Prama!« je vskliknil z močnim glasom, in švig, švig — so začeli pršeti udarci.

Uboga se je začela sicer potem vrteti in opletavati z glavo, kakor bi odganjala le muhe, ali Francek se je raztogotil.

»Ti sakra... mrha, kaj pri tebi že

ne izda čisto nič moja beseda?« Razkačen je vlekel vajeti, bič je zazvižgal po ozračji in začel plesati mrhi po povešeni glavi in mršavih nogah in kmalu zopet po zbitem hrbtu, da ji je v razježeni dlaki vrisal proge na vse mogoče smeri. Občutna lekcija je vendarle pomagala. Zdirjali so še precej krepko in dolgo ni trajalo, ko so se pripeljali v vas do prvih koč.

Ali beda! Z vasi na nasprotni strani je oddirjala cela vrsta vozov, napolnjenih z razpaljenimi svatovi, kateri so vriskali, popevali, vrteli rute in steklenice nad glavami, a poleg so jim grmeli streli za ločitev.

»Le za deset minut prej in bil bi vsaj mogel iti ž njim,« je milo govoril gospod Kunadra.

»Šembrana stvar,« je menil gospodar, »to je recimo, vendar-le sitno —«

Pred domom nevestinih starišev je še stala kopica ljudi, ki so gledali za njimi.

»Ali naj ustavim? pojedete li tja?«

»Bog obvari!« je odgovarjal gospod Kunadra skoraj jokaje, »saj me tu ne pozna nihče! Kaj bi pa delal tam? Kaj bi si mislili o meni?«

»Kaj pa bodeš napravili?«

» — Le peljite dalje,« je rekel s pretrganim glasom, pogledal na kraj, kamor je hitel s takim poželjenjem, s takimi nadami in kamor je končno pri-

bredel po tolikih žrtvah in ovirah, ter povesil žalostno glavo.

Voz se je zopet vlekel polagoma naprej, sedaj mu je bilo že vse enako. V glavi mu je bilo mračno in pusto kakor v tej zamolkli krajini, zgublajoči se v sencah večernih. Zaglobil se je v tako mračne misli, da ni imel smisla za nič več okoli sebe, da, skoro niti za vrisk, katerega je včasih zanesel iz daljave slab odmev.

Gospodar je šel samo do Vermeric. Tu je moral torej končno z voza. Podali so mu kovček; bil je odrt in nekoliko premočen, pa ni se brigal zato.

Kam sedaj? mu je prišlo na misel, a premišljeval ni o tem. Sicer ni bil jasne misli niti zmožen. Kakor avtomat je odrinil i jo ubiral dalje po cesti proti Zrubku. Od tam se je zopet razlegal razločnejši vrisk. Svatje so se prevažali čez reko, a ker je bilo mnogo vozov in sta smela na plav le po dva, je trajalo prevažanje kaj dolgo. Zdelo se mu je, da bi jih bil kmalu dohitel tukaj. Kmalu, pravim, a to kaže, da je prišel zopet prepozno. Spustil se je sicer v tek, ko mu je posvetila ta možnost, a prišedši ves poten do brega, je moral bolestno zvedeti, da je vendar le prišel pozno, pozno. Plav z zadnjim vozom je še razločeval vzlic temi, katera mu je zakrivala oči kakor črn zastor. Stali so tam kakor silhuete,

vsakdo s culico zaslužka v roki in godalo črez ramo ali pod pazduho.

»Eh basama! igrajte mi ali pa vas spustim na plavi proti Pragi!« je vpil prevoznik. In napravili so jo tedaj. Kakoršna je bila, taka je bila da je le šlo po taktu. Pijani brodnik je popeval ž njimi, gosti na vozu so vriskali in oni, kateri so že čakali na-nje na drugi strani na gostilniškem dvorišči in znova pili, so odgovarjali z vriskanjem in petjem. Bil je trenotek obče razposajenosti, veselja in krika, vse je bilo tako, kakor si je slikal ubogi gospod Kunadra v mislih doma, le da ni bil med njimi in ni imel peruti, da bi preletel k njim.

»Brodáár! je zavpil, kolikor je bilo močí, a oni tam niso slišali njegovega glasu v tem vrišču.

»Brodár, brodár!« je napenjal znova in znova suho grlo, — vendar zaman.

Vsedel se je na kamen raztogočen do joka, truden in zdelan do obupa.

Svatje so odšli zopet za nakaj časa iz gostilne. »O brat, brat,« je zavpil gospod Kunadra, obupno mahaje za njimi z rokama. Vendar niso ga slišal. Bil je sam tukaj.

Mrzel veter se je vpiral va-nj in šumel po orumenelih listih starih lip, stoječih poleg bele kapelice za njimi, listje je padalo doli in šumelo okoli njega, in reka je pljuskala s kalnimi valovi

pod njegovima nogama. Stresel se je kakor v mrzlici, zamrazilo ga je po vseh udih.

»Konec je že,« je rekel nakrat sam pri sebi, »ne grem več tja! A zopet se je stresel, ker se je ustrašil teh iznena-da ušlih mu besed. Odkod so se vzele sedaj tu tako nakrat, ko je že na cilju svoje poti? Začel je o njih premišljevati. Ako se pusti prepeljati, je lahko črez pol ure v krogu prijateljev, v svojem rojstnem kraju, kjer bi ga privila na srce tako rada njegova stara mamica in bratje in sestra; ali kaj mu porečejo? ozval se je drug glas, se-li mu ne bodo smejali? ne bode-li cilj vseh zbadljivk, da prihaja po svatbi in kako razjasni, zakaj ni odpisal v času, da bi mogel tudi priti v času in prikladno? Ne bode-li sramota priznati vso to svojo neodločnost? A izgovoriti se, na kaj? Lagati ne vé in ne ume! Oh, kaj je početi sedaj? Kako se naj odloči v poslednjem trenutku?

Zaman se trudi. Tako zré v temo-to, v te črne tmine topo in iskaje, a ni mu mogoče popeti se do pametne misli, da bi se odločil tako ali drugače. Koli-ko premišljevanja in truda ga je stalo, predno se je odpravil s svojega doma in urada, da bi mogel zopet gledati svoj prvi dom in sedaj sedi tu skoraj na njegovem pragu in se ne more od-ločiti, da bi ga prekoračil! Da bi imel vsaj toliko moči, da bi se obrnil od

njega in zopet šel! A on ne stori niti onega. Le-tu sedi v hladni noči in pre-mišlja, ne sliši in ne vidi, samo sedi in stiska razbeljeno glavo v dlan... Prokleta neodločnost!

Končno se je vendar zganil. Kakor če vzleti iskra iz že mrtvega pepela, tako mu je šinila v glavo vsaj ena zdrava misel. Uvidel je namreč, da je najzadnji čas, da bi v obče kaj storil za osvoboditev iz svojega žalostnega položaja. Vstal je in zravnal skrčene, otrpnjene ude. Od samega sebe že sam ni pričakoval kakega odločilnega čina, vsled česar se je zopet zatekel k običajni prismojeni in smešni manipulaciji.

»Hočem se-li vrniti ali ne?« Z desno roko je prijel za najgorejšni gumb na dolgem svojem svršniku in naglo je šlo doli: iti, vrniti, iti, vrniti; na poslednjega je padlo: vrniti.

Ubožec! Obrnil se je in se obotavlja pripravljal na povrat. A komaj je napravil tri korake, se je zopet ustavil. Kaj pa ima pravzaprav, odločiti se tako hitro in takoj, prvič se pokoriti? To je vendar nemogoče. Poskusi se to še drugače! Klical bode brodarja. Ako ga sliši, je znamenje, da naj gre, ako ga pa ne sliši, je znamenje, da naj se povrne.

In klical je z nova: »Brodar!« in malo potem še enkrat: »Brodar!«

Nikdo se ni odzval, nikdo odgo-

voril. Le vihar je razsajal med vejami lip, tuintam je zašumel odpali list, a reka se je valila polagoma naprej, žuboréč sama sebi otožno, večno enako svojo vspavalno pesem. A kroginkrog njega je razprostirala temna noč svoje peruti. — —

Gospod Kunadra je globoko vzdihnil, še enkrat pogledal bolestno na ono stran, kjer je stala nekdanja njegova zibelka, obrnil se in šel.

V bližnjih Voborah je prenočeval in drugi dan zarana se vlekel peš polagoma po blatu v Příbram. Popoldne je došel tja in se nastanil v hotelu »pri avstrijskem cesarju«.

Bil bi sicer šel rad še istega dne z vlakom do Prage, pa je-li mogel? Kaj bi mu rekli doma, da je odšel tako brzo s svatbe? A kaj bi jim rekel? da se je v obče ni vdeležil? Zelo bi si škodoval na ugledu. Mora se torej lagati. Hoče ali noče. Saj se še ne zna, se mu li ne zareče? Da bi vzel vrag vse. Domov pa res ne more.

Črna salonska obleka v kovčegu mu je bila v nemalo napotje. Škrici so bili premočeni skozi in skozi od finega rusterskega vina, katerega je vzel dve steklenici s seboj, Obé ste se razbili najbolj gotovo takrat, ko se je zlomilo kolo; od steklenic so ostale le črepinje, iz suknje le cunje. Kovčeg se je moral

posušiti a suknjo je moral poslati h krojaškemu mojstru.

Med tem je pridobil čas za dalnje premišljevanje in tarnanje. Na srečo se je prišteval k oni veliki vrsti ljudi, kateri nikdar ne tožijo o svoji nerodnosti ali neumnosti, če se jim kaj ne posreči, ampak vedno zvalé krivdo s sebe na koga, ali kaj drugega.

Gospod Borivoj Kumadra je imel istinito vse vzroke zavpiti z močnim glasom nad seboj: »Gospod adjunkt, mož, oče, ti si glupec in norec!« A pri-toževal se je le na »neizprosno svojo osodo« in na to »pramo« in na gluhega prevoznika.

D drugega dne se je napravil šele k odhodu. Ali ta plačila! Dobro še, da je vzel s seboj tudi vse svoje tajne prihranke, sicer bi še niti ne šel domov in sestavljanje računa varčnej soprogi bi ga bilo moralo privedi do obupa. V tem oziru ni poznala pardona in v istini je raje videl stati nad seboj v pisarni celo skonstrujočo komisijo nego doma samo njo.

Pripomniti mogoče ni niti treba, da to noč v obče ni spal in izmišljal le načrte in sestavljal različne kombinacije, kaj in kako bode imel lagati doma. A zarana je počel uresničevati in pripravljati, česar je bilo treba. Bil je kos naporenega dela! Končno je bil pa ven-

darle pri kraju po svoji najboljši vednosti in izvedenosti.

»Tako, natakár, kaj pa dolgujem?«

Natakár je izvlekel tablico in računal, a ko je povedal končno svoto, so se ježili gospodu Kunadri vsi lasje na glavi; a glavno je imelo še le priti.

»Preskrbeti mi morate še dve pečeni piščeti«, je ukazoval s tresočim se glasom.

»— dve piščeti,« je ponavljal suhoparnejše natakár in pripisal mirno običajno hotelsko svoto na račun;

»par golobičev«

»— par golobčkov,« je popravljál natakár in pisal v račun svoto za par golobov;

»— pol gosi,« je napovedoval gospod Kunadra dalje precej bolj tiho;

»— pol gosi,« je blebetal za njim natakár in pripisoval mirno dotično številko;

»— in krožnik kolačev,« je bolj izdahníl nego povedal gospod adjunkt.

»Še kopo kolačev,« se je oglasil natakár, »prosim, Vaše blagorodje, povprašam v kuhinji —«

In odtekel je. Gospod adjunkt si je mel za trenotek oči, pred katerimi mu je kar mrgolelo, in zopet čelo, katero mu je hotelo razpočiti. Potem je pritekel natakár, povedal svoto, katera je že nadkriljevala njegov okrogel denar, a

on je štel goldinarček poleg goldinarčka z vzdihom, kateri je presenečal s svojo dolžino in sicer ganljivo otožnostjo, končno se je domislil še nečesa. Priti v vinotoku z dežele brez sadja — vendar ne gré! In šel je, kupil culico jabolk in hrušk a potem še le šel na železnico...

Zvečer na to je bila v rodbini gospoda Borivoja Kunadra prava pravcata slavnost. Vsprejet je bil nad vse srčno, in vprašanje se je kar kupičilo nad vprašanjem.

»Tako, kaj dela mamica? Kaka je nevesta? Kako obleko je imela? Kdo je bil za druga, kdo za starešino? Katera za družico in kako jim je pristojalo? Kdo je bil navzoč vse, kaj ste delali, kaj govorili, kje spali? Je-li brat dobil ž njo dosti denarjev? Koliko pernic je donesla? Je-li zelo jokala? Koliko vozov je bilo, koliko miz je bilo pri obedu in kaj vse so jedli pri nevesti a kaj vse pri ženinu?

Ubogi Kunadra! Na vse je moral odgovarjati natančno, in za deco, kateri je bila takova svatba španska vas, je moral k vsemu dajati še potrebna pojasnila. To je bilo preveč, nobena kriminalna sodnija ne bi mogla biti groznejša. Odgovarjal je, pravil, razjasnjeval, poleg pa potil se strahu in groze, da bi se nikjer ne zagovoril v tem velikem križanji raznih vprašanj.

Raje je hitro pokladal prinese-
darove. »To je od mamice, to od brata,
ono je pridala nevesta,« je pojasnjeval
zapored; deca ni vedela, kaj bi zagra-
bila prej. K stegencem piščet so priku-
ševali hruške in k golobčku kolače. Od
vsega so morali dobiti in niso bili na-
sititi. —

»Od kje pa je ta gos?« je pretr-
gala nenadoma ženska.

»Od ,avstrijskega cesarja',« se je
zdrsnilo nesrečnežu, ki ni utegnil od-
govarjati.

»Od avstrijskega cesarja? —«

Zardel je kakor puran; še ušesi
ste mu goreli. Deca se je smejala tle-
skaje z drobnimi ročicami, ne vedé niti
zakaj, gospa adjunktova pa je začude-
nja pozabila zapreti usta. Ni bilo lahko
jo prepričati, da pravijo tam na vasi
bratovi gostilni hotel »pri avstrijskem
cesarju«.

Končno je prišla ura deset in ž njo
njegova osvoboditev. Vlegel se je v
svojo ljubo, čedno postelj, ali niti v
tej ni mogel zaspati danes. Vse te skrbi,
katere je moral prestati v poslednjih
dneh, in vse laži, katere je moral danes
izustiti in poprej še tudi zmisliti, so te-
žile neizrecno njegove slabe ledice.

Ako je zadremal, so ga trpinčile
in vznemirjale različne strašne sanje;
zdaj poginjajoča »prama«, zdaj razbiti

voz, preplavljena reka, natakarji z na sežnje dolgimi računi, Franc z grozovitim bičem, vse to je mučilo znova in znova med viharjem in burjo njegove razburjene živce. Premetoval se je kakor težko bolan človek, glava mu je gorela, včasih je zastokal boleстно.

Kar se oglasi soproga iz bližnje postelje zaupno, vendar ostro: »Atej —»

»Kaj pa?«

»Od kje je ta gos?«

»A daj mi mir, menda sem že povedal.«

»Od »cesarja avstrijskega« si rekel.«

»Ali prosim te —«

»No molči, ta stvar mi je sumljiva.«

»Pojdi, pojdi, šlevica, kaj pa si misliš?«

»Kaj si mislim? Da si se zagovo —«

»Pusti me, prosim te, malo zaspati —«

»Nu, zaspavaj, zaspavaj, saj si jutri dopovemo. Si mi-li mnogo prinesel nazaj iz petnajstih goldinarjev?« se je spomnila kmalu potem.

Gospodu Kunadri se je pojavljal smrtni pot na čelu, ni mu bilo moči odgovoriti.

»Dobro je,« je zašepetala njegova boljša polovica, »vendar jutri mi ne smeš ostati odgovora dolžan!«

»Ne ostanem,« je zdihnil.

»— in prijateljem tvojim se zahvalim takoj jutri sama za njihove darove —«

Omedlevica se je polastila gospoda Kunadre. Obupno se je vrgel na drugo stran. In ležal je z očmi zroč v temo, niti diha ni mogel spraviti iz stisnjenih prs, ležal je in premišljeval, mučil in trafil se do ranega dne.

In potem je moral v pisarno. Tako obupan, utrujen in zmučen še ni bil nikdar kakor takrat. Po poti je še mislil na težavno spoved, katera ga pričakuje opoludne doma, in strah mu je šibil skoraj ude, mrazilo ga je, glavo je komaj nosil, z nogama je le težavno opletal. Poleg je pa še računal v duhu, koliko ga je stala nesrečna bratova svatba.

»O,« je vzdihoval, »žena je imela prav kakor vselej. Bedrih bi imel lahko zimsko suknjico in črevlje, Vratislav klobuk in hlačice, Ruženka celo obleko, ona plašč, in jaz, stari osel, mirno vest in denar! Kje sedaj vse to vzeti? —«

»Milostivi gospod, blagovolite si izbrati! Imam sveže in lepe —«

Gospod Kunadra je splašeno dvignil glavo na babo, ponujajočo mu na trgu svoje velike vence in cvetice. Ko je spregovorila prva, silile so ga po vrsti takoj vse druge, okoli katerih je moral iti.

»Moj Bog, kdo mi je pa umrl,« se je zgrabil gospod Kunadra za glavo; in trajalo je še dokaj časa, predno je ves neprespan in grozno razburjen kakor je bil, se zavedel in spametoval, da ima obraz uprav, kakor bi mu bila odšla cela družina v večnost. Hotel se je temu nasmehnuti, a ni mu bilo mogoče.

»Vražji poba,« je zamrmral izgubivši se v labirintu svojih nestalnih misli, »vsega je le on kriv! Po kaj se je ženil, tak gizdalin? In če se je ženil, po kaj mi je pisal o tem? In če je pisal, zakaj se ni izgubilo pismo? izgubi se jih na tisoče —«

Ko je po dvanajsti zopet šel iz pisarne, ni bil več tako razburjen. V navalu uradnega dela je pozabil nekoliko na svoje zasebne skrbi; nekatere so se mu kakor vestnemu uradniku med delom izgubile docela iz glave, poleg tega je imel tudi že sestavljen in zgotovljen polni račun, vsled katerega mu je ostalo od prejetih petnajst goldinarjev celih sedem, ter je korakal mnogo zaupneje in veseleje proti domu.

Doma ga je nepričakovano čakal glediščni prizor. Na mizi zabojček, v njem vsakovrstna pečena perutnina in kup velikih kolačev s češpljami in kislo smetano, poteg vsega pa njegova draga polovica z objokanim obrazom.

»Kaj pa to?« je izrazil skromno svoje začudenje gospod Kunadra.

»Kaj pa to? — tu beri!«

Vzel je prav pod nos izzivajoče mu podani list in bral:

»Ljubi prijatelji!

Ker ni nikdo Vas prišel na našo svatbo, pošiljamo Vam — Vam —«

Dalje ni mogel. Začelo se mu je temneti pred očmi, gledal je sicer v osodni list, a brati ni mogel in si ni upal dvigniti oči do nje, katera je postala z božjo in njegovo voljo njegova žena in stala sedaj pred njim z obrazom velikega inkvizitorja.

»No, kaj porečeš k temu, vzorni gospod soprog!« je govorila neposredno in odmerjeno, polagaje poseben izraz na vsak zlog.

Gospod soprog pa ni rekel k temu prav nič.

»Kje pa je bil gospod adjunkt, ko ni bil niti doma, niti na svatbi?«

Gospod adjunkt zopet nič.

»Kaj pa si kje delal cele tri dni in — in — cele dve noči?« je silila silneje in strastneje.

Stal je še naprej tu, kot najpopolnejši gluhonemec...

»Ti brezbožnik,« je izbruhnila sedaj v srce pretresujočem javkanji, »ti lažnik, ti varalica, ti, ti —« Krčevit jok jo je dušil in pretrgaval nadaljne besede. »Tako-le nalagati, tako prevariti odkritosrčno, pravo svojo ženo, dve noči, v teh letih, za vso mojo dobroto,

in ti, ti Kunadra. Ravna tako še kak odkritosrčen mož in oče treh otrok? Sramota, sramuj se, pojdi mi izpred oči, nočem te niti videti, nočem in nočem — — —«

Ubogi gospod Kundra je res odšel; nič modrejšega mu ni prišlo v glavo.

Šel je in premišljal, naj se-li vtopi ali vstreli, zastrupi ali obesí. Svoj živ dan ni imel še takega prizora.

A v grob se mu vendar le še ni hotelo. In zamislil se je in se odločil po dolgem premišljanji semintjá, vrniti se zopet skesan domu in prositi oproščenja.

Ker pa je vedel kot skušen uradnik dobro, da je dobro opremiti vsako željo ali prošnjo z opravičevalnimi prilogami, je sam napravil ravno tako.

Ko je prišel pod večer, da bi se izpovedal o vsem skesano in odkritosrčno ter obudil v katekizmu predpisani kes, ni pozabil priložiti takoj lep brokatov plajšček z rdečo atlasovo podvlako, katera se je od daleč krasno lesketala.

Gospa adjunktova je pregledovala dolgo z očesom pravcatega sodnika prošnjo, oziraje se v njegov dobri obraz in še delj je pretehtovala dotično prilogo, to je krasne brokatove cvetice, predno je verjela.

»To je vendar-le preljubeznivo delo,« se je radovala v duhu, »kaj pa, da ga v nedeljo zvečer obesim »pri Brejški« na žebliček, z atlasom lepo ven?« A dobro srcé ji je poskočilo in hitro pravilo, da je njej lasten ta človek in da ni niti toliko zakrivil...

Takoj potem je sledilo odpuščenje vseh grehov in povrhu odveza.

»No, Borivojek, poljubček!« je zaklicala umirjena, ljubeznjivo se smehljaje. In niti ne čakaje, da se odloči k temu, je objela nesrečneža tako istinito in pritisknila svoje kipeče ustnice tako goreče na njegove, da se je zatajil še dih v njem.

In ta poljub po tolikih britkih trenutkih je bil zanj res ključ k sladkemu viru rodbinske sreče in blagra, bil mu je odkup, plačilo in zadoščenje — pa kaj pomaga? bil je tako drago plačan, da mu ni niti teknil posebno.

Ubožec ta Kunadra! Do smrti bajè ne pojde na nobeno svatbo!

Zagonetka življenja.

Napisal Björnstjerne Björnson.

»Zakaj naj bi ostala tukaj?« —
»Ker je tukaj visoko in jasno!« — »A
tu spodaj je globoko; meni se vrti v
glavi, in solnčni žarki padajo tako sle-
peče na vodo; — pojdiva dalje!« —
»Ne, ne dalje.« — »Pa nazaj v zeleno
lopo; tam je bilo tako lepo.« — »O ne,
tudi tja ne.« Leno se je spustil na tla,
kakor bi ne mogel ali ne hotel nič več
naprej. Ona je obstala, nepremično ga
zroč. Nato je rekel on: »Asta, zdaj mi
moraš pojasniti, zakaj si postala tako
boječa, ko je vstopil v somraku tuji
mornar.« — »Nisem si mislila!« je za-
šepetala ona, in videlo se je, kakor da
hoče zbežati od tod. — »Moraš mi po-
vedati, predno greš dalje, kajti sicer ti
ne bom sledil.« — »Botolf!« je zakli-
cala in se obrnila, potem je obstala. In
on je rekel: »Vsekakor sem ti obljubil,
da te ne bom spraševal, in tudi držal
bom svojo obljubo, če imaš tako raje;
a potem je vsega tega konec.« — Zdaj
so jo oblile solze, in bližala se mu je.
Njena drobna, fina postava, njene
majhne ročice, njeni mehki, jasni lasje,

s katerih se je splazila ovratna ruta, in stoprav njene oči pa njena usteca vsako posebej je mikalo in vse skupaj podajalo čudovito ljubko skupno sliko. Jasno in svitlo so padali solnčni žarki na njo.

Skočil je kvišku: »Da, ti veš, če me tako pogledaš, da te pustim v miru. Toda zdaj tudi jaz vem, da bo pozneje samo slabše. Ali res ne moreš razumeti: če ti stokrat obljubim, da ne maram poznati tvoje preteklosti — vendar ne morem najti miru, ne morem držati svoje obljube!« Njegovo obličje je tudi razodevalo neko strastno razburjenost, ki ni izhajala od včeraj. — »Botolf, prav to je bilo, kar si mi obljubil, ko me nisi nikdar pustil v miru; obljubil si mi, odjenjati od tega, česar ti ne morem nikdar, nikdar povedati. Slovesno si mi obljubil, rekel si, da je popolnoma vsejedno, da hočeš samo mene, nič drugega nego mene! — — Botolf!« in pokleknila je pred njim v vresje, jokala je, kakor bi se bala za njegovo življenje, zrla je vanj, dočim je solza za solzo govorila njen lastni jezik, in bila je najlepše in najnesrečnejše, kar je videl v svojem življenju. — »Bog mi pomagaj! je rekel, skočil kvišku, pa takoj zopet sedel. »Kako srečna bi bila lahko midva, če bi me toliko ljubila, da bi mi to zaupala!« — »Ali če bi mogel ti meni nekoliko zaupati?« je prosila ona ter prišla na kolenih bližje in nato

pristavila: »tebe ljubiti? V noči, v kateri se je zadela naša ladija ob tvojo, sem prišla na krov, ko si stal na mestu poveljnika in ukazoval. Nikdar še nisem videla kaj tako moškega in polnega moči; v tem trenutku sem te ljubila! In ko si me ti, dočim so se plavila potapljala, nesel v čoln, tedaj sem zopet čutila veselje do življenja, o katerem sem mislila, da je za vedno izgubljeno!« Obmolknila je in jokala, nato pa je ovila roke okoli njegovih kolen: »Botolf!« je prosila, »bodi velik, bodi velik kakor takrat, ko si me vzel, ne da bi kaj imela, ko si vzel mene, mene samo — Botolf!« Skoro ostro jo je zavrnil: »Zakaj me skušaš? Saj veš, da ne morem. Duša je, katero hočeva jeden od drugega imeti, ne samo telesno življenje — prve dni to še gre, toda ne več pozneje.« Ona se je umaknila nazaj in rekla brezupno: »Ah ne, življenje ne bo nikdar več celo; o Bog!« — in zopet so jo oblile solze. »Daj mi celo svoje življenje in ne samo njega dela, potem pri meni zopet postane celotno!« Govoril je s trdnim glasom, kakor da bi ji hotel dajati pogum; nič ni odgovorila, a on je videl, da se bojuje. »Premagaj samo sebe, napravi korak! Slabše kakor je zdaj ne more biti nikakor!« — »Ti me umeš siliti do skrajnega!« je rekla proseče; razumel jo je napačno in nadaljeval: »Če bi bilo tudi

največje hudodelstvo, bi je skušal prenašati, a tega ne morem trpeti!« — »Ne, tudi jaz ne!« je zaklicala in se zravnila. — »Hočem ti pomagati prenašati, vsak dan ti pomagati prenašati,« je pristavil, med tem ko je tudi on vstal, »če bi le vedel, kaj je. A preponosen sem, da bi bil varuh nad čim, česar ne poznam in mogoče briga kakkega drugega!« — Tu je postala žarno rudeča. »Sramuj se, izmed naju dveh sem jaz ponosnejša; ne maram varuha za to, kar briga kakkega drugega. In zdaj enkrat že nehaj.« — »Ne, če si ponosna, oprosti me mojih slutenj!« — »Jezus Kristus, to mi je nemogoče še nadalje vzdržati.« — »Ne, prisegel sem, da mora ta stvar danes priti do konca.« — »Ali ni neusmiljeno,« je kriknila, »žensko, katera se ti je tako zaupala in tako goreče za te molila kakor jaz, toliko mučiti in vznemirjati!« in zopet je bila blizu tega, da bi jo oblile solze; toda v nakratnem preobratu je zaklicala: »O, vidim v tvoje srce, hočeš me pripraviti do popolnega obupa, da bi kaj zvedel od mene!« Ozrla se je še enkrat vanj in se obrnila. Tedaj je čula počasi besedo za besedo: »Ali hočeš ali nočeš?« Dvignila je roko: »Ne, in če mi ponudiš vse, kar moreva od tukaj pregledati!« Stopila je od njega nazaj, prsi so se ji dvigale, oči so ji blodile semtertja, zdaj trdo, zdaj žalostno in

nato zopet trdo. Naslonila se je na drevo in jokala; nato je nehala jokati in se pričela zopet oddaljevati. »Saj sem vedel, da me ne ljubiš!« je slišala za seboj — in v trenutku je bila najnežnejše in najmirnejše bitje; parkrat je hotela odgovoriti, a mesto tega se je vrgla v resje in zakrila obraz z rokami. On je pristopil in se sklonil čez njo. Čutila je njegovo bližino, pričakovala je njegovega odgovora, toda ko ga ni bilo, ji je bilo še tesneje pri srcu, in morala je pogledati kvišku. Po bliskovo je skočila po konci; njegovo zagorelo, podolgovato obličje je postalo otlo; globoko oko, brez obrvij, široka, toda stisnena usta, vsa močna postava je napravila na njo oni premagljivi utis kakor ono nesrečo noč na poveljnikovem mestu; bil je velik kakor tedaj in silno močan, toda zdaj je stal nji sami nasproti! »Ti si se lagala, Asta!« Umaknila se je nazaj, toda on ji je sledil; »ti si tudi mene napravila lažnikom; niti jeden sam dan, katerega sva preživela skupaj, ni vladala med nama popolna resnica!« Stal ji je tako blizu, da je mogla čutiti njegove gorke dihljeje, gledal ji je naravnost v oči, da je postalo temno pred njo, da ni vedela kaj ji je reči ali storiti v sledečem trenutku; zato je zaprla oči. Stala je, kakor bi hotela pasti ali ubežati; prišel je trenotek odločitve. V globoki tišini, ki je

korakala pred tem trenutkom, je njemu samemu postalo tesno; še jedna sprememba se je izvršila v njem. »Opraviči se, popusti vse svoje umetnosti, — stori to zdaj tu!« — »Da,« je odvrnila nesvestno. — »Stori to zdaj tu, pravim ti!« kriknil je, kajti zletela je mimo njega proti obrežju, videl je njene svitle lase, njene privzdignene roke, ovratno ruto, ki se je odvezala in plapolala vedno dalje za njo. Nikakega krika ni čul, tudi nikakega čofotanja, kajti tam spodaj je bilo globoko. Pa tudi sicer mu je bilo nemogoče čuti, ker je padel vznak na zemljo.

Od morja sem je prišla ono noč k njemu, v morju je zopet izginila in z njo zgodovina njenega življenja. V globočini, temni kakor noč, je bilo vse pokopano, kar je imela njegova duša, — ali naj bi ne sledil tudi sam? Prišel je semkaj s trdno voljo, končati svoje muke; — to ni bil nikak konec, zdaj ne more nikdar priti, zdaj bi se muke šele resno pričele. Saj njeno zadnje dejanje kriči nanj, očita mu, da se je motil in jo usmrtil. A če bi bile muke desetkrat večje, mora on živeti, da premisli, kako se je vse to zgodilo. Ona, ki je bila skoro jedina izmed njih, ki so bili ono strašno noč rešeni, naj bi bila rešena samo zato, da jo on, ki jo je rešil, zopet pogubi! On, ki je brodaril in kupčeval, kakor da bi bil ves

svet morje in trg, je naenkrat postal žrtev ljubezni, ki je usmrtila ravno tako njega kakor njo. Ali je bil hudoben? Nikdar ni slišal, da bi bil kdo to rekel, nikdar tega čutil sam. A kaj je bilo tedaj? Vzdignil se je — ne, da bi skočil v morje, ampak da bi odšel s te višine; nikdo se ne usmrti v trenutku, ko si določi za nalogo rešitev kake zagonetke.

Toda saj bi je ne bilo nikdar mogoče rešiti. Ona je, odkar je odrasla, živela v Ameriki, od koder se je vračala, ko ste se trčili ladiji. Kje naj bi pričel v Ameriki poizvedovati? V katerem delu Norveške je bila rojena? — Tega ni vedel natančno, niti glede tega ni bil gotov, če mu je povedala pravo rodbinsko ime. Tuji brodnik? Da, kje je bil on? In ali jo je poznal, ali je samo ona njega poznala? Treba bi bilo morje izprašati, potovati in poizvedovati, a boljše še samemu skočiti v globočino.

Motil se je. Skesana grešnica bi se bila čutila srečnejšo, če bi možu vse priznala, neskesana išče ovinkov. A ona ni ničesar priznala, tudi ni iskala nikakih ovinkov, ampak vrgla se je naravnost v žrelo smrti, ko je preveč silil v njo. Tako pogumna ni nikaka grešnica. O pač, zakaj pa ne? Raje kakor priznati, kajti v to je potreba še večjega poguma. Vendar ji ni manjkalo poguma

priznati; saj je pričela s tem priznavati, da je nekaj, česar ne more povedati. Torej je moralo biti hudodelstvo samo, ki je to prepovedovalo. In vendar ni mogla prenašati nikakega večjega pregreška, kajti bila je pogosto vesela; da celo razposajena, bila je strastna, a poleg tega nežna in dobrosrčna. Krivdo je moral izvršiti kak drug. A zakaj torej ni povedala, da trpi zaradi tujega prestopka? S tem bi bilo vse končano. Če pa ni niti ona niti kdo drugi zagrešil kake krivde, kaj je bilo torej? Saj je sama obstala, da nekaj je, — in tuji brodnik, katerega se je tako bala? Kaj je bilo, kaj za božjo voljo je moglo biti? — Če bi ona še živela, bi jo še vedno nadlegoval, to je vedel dobro in zavedal se je velike bede.

Pa vnovič so ostale v njem misli, mogoče celo ni bila toliko kriva kakor je mislila, ali morda toliko kriva, kakor se je moglo to zdeti drugim. Kako pogosto ne tiči nedolžnost za našo krivdo, prostodušnost v grehu, če jih je tudi tako malo, ki morejo to razumeti, — in njega ni imela za zmožnega, da bi to razumel, njega, ki je bil poosebljena ljubosumnost. Njemu bi bil dal jeden jasen odgovor povod k tisočim ljubosumnih mislij, zato se je udala raje smrti kakor njemu! Zakaj je ni mogel nikdar, nikdar pustiti v miru? K njemu

se je zatekla iz svoje preteklosti, pri njem je iskala varstva proti nji, in zdaj je bil on, ki ji je bil vedno za petami in jo je nadlegoval! Saj mu je bila udana, bila je proti njemu nežna in ljubezniva — kaj je bila torej njemu mari njena preteklost? In če mu je bila mari, zakaj mu ni bila takoj? Ne, čim bolj je rastla njena ljubezen, tim bolj se je večal tudi njegov nemir. Ko je postala ne samo iz občudovanja in hvaležnosti, ampak iz najčistejše ljubezni njegova, tedaj je hotel vedeti, če je pripadala že kakemu drugemu in kaj je preje doživela. In čim bolj jo je mučil, tem bolj ga je prosila milosti, tem bolj je tiščal v njo, ker je nekaj vendar bilo!

Prvič mu je prišlo na misel: ali je on nji vse povedal? Ali je bila res dolžnost, drug drugemu vse povedati? Ali pa je razumel to tako, kakor se je res dogodilo? Gotovo ne.

Slišal je igrati dva otroka ter se ozrl. Sedel je v zeleni lopi, o kateri je pred kratkim govorila ona, a šele zdaj se je zavedel tega. Pet ur je poteklo; zdele so se mu kakor minute. Morda sta se otroka že dolgo igrala, a on jih je zaslišal šele sedaj. Ah, ali ni bila to Anjelka, šest do osem let stara hčerka župnika, katero je ljubila Asta skoro po božje, in ki jej je bila tako podobna? Za Boga, kako zelo jej je bila podobna!

Pravkar je pomogla svojemu malemu bratu na kamen: on naj bi igral učenca in ona učitelja. »Govori zdaj za menoj, kar porečem,« je pričela ona: Oče naš! — O naš!« — »ki si v nebesih!« — »Nebesih!« — »Posvečeno bodi tvoje ime!« — »Posvečeno ime!« — »Pridi k nam tvoje kraljestvo!« — »Ne!« — »Zgodi se tvoja volja!« — »Ne, jaz nočem!« — — Botolf se je potihem splazil proč; a ni bila molitev, ki ga je ganila, niti opazil ni, da je bila to molitev, ampak dočim je gledal in poslušal otroke, je postal v svojih lastnih očeh nečist ropar, izobčen iz božje in človeške družbe. Skril se je za grmovje, da bi ga otroka ne opazila. Bal se ju je bolj kakor vsakogar v svojem življenju. Splazil se je v gozd, daleč proč od vsakega pota in steze. Kam naj gre? V prazno hišo, katero je kupil in uredil za njo? — ali naprej? — To je bilo vsejedno, kajti kamorkoli je obrnil svoje misli, povsodi je stala ona pred njim. O umirajočih pravijo, da ohranijo v očeh poslednjo sliko; kdor se zbudi iz hudega dejanja, si vtisne prvo, kar zagleda, v dušo in si tega nikdar več ne izbriše. Ta, ki jo je videl, ni bila Asta, kakor je pred kratkim stala pred njim na skali; to je bila majhna, nedolžna deklica, bila je Anjelka. Celo slika potapljaюще se je postala podoba otroka z majhnimi, kvišku stegnenimi rokami.

Spomin na nepopisno Astino ljubezen do otroka je spremenjal v njegovi duši slike na skrivnosten način; velika podobnost, bodisi grešna ali nedolžna, je igrala ulogo v mesece dolgih dvomih. Ali je nosila Asta tako dete zaprto v svojem srcu? Da, videl je je, ali bolje rečeno, šele sedaj je uvidel, da je je videl. Preje je mislil samo na to, če je bila to tudi nedolžnost, če se je mnogim smehljala, ali zakaj je nosila to dete v svojem srcu, ko je moglo priti na dan le v srečnih trenutkih. Neprestano menjavanje v njeni naravi, nemir v večnem pretiravanju, ki je spraval tudi druge do pretiravanja, ga je, dokler je bila še živa, vabil k sebi in se mu zopet gnusil; zdaj, po njeni žalostni smrti, so se združili vsi spomini v nedolžnem detetu, ki je molilo.

Kamorkoli se je obrnil njegov pogled, boječe hrepeneč po svetlobi, povsodi je srečal otroka; ta ga je zadrževal na vseh potih njegovega poizvedovanja. Vsak dogodek v kratkem skupnem življenju, od one viharne noči pa do nedeljskega jutra na skalnem robu — kadarkoli je hotel vprašati katerega izmed njih, se mu je takoj prikazalo obličje otroka, in to nenavadno zamenjavanje ga je na duši in telesu tako utrudilo, da je mogel po preteku nekaj dnij zaužiti le še kaj malega in za nekaj časa ni mogel več zapustiti postelje.

Vsakdo je spoznal, da se njegovo življenje bliža koncu. Kdor nosi v svojem srcu kako zagonetko, dobi neko nenavadno bitje, ki ga napravi drugim za zagonetko. Že od onega dneva, ko je prišel sem, je njegovo temno molčanje, njena lepota in obeh dosedanje neznano življenje vzbujalo razno govoričenje po celi okolici; ko je žena naenkrat izginila, se je povečala napetost do stopinje, ko se najneverjetnejše veruje najrajše. Nikdo ni mogel dati kakega pojasnila, ker se nikdo izmed onih, ki so prebivali na obrežju in po gorskih rebrih ali so hodili tod mimo, ono nedeljo zjutraj ni ozrl po oni skali, ko se je ona v solnčnem svitu vrgla v morje. Tudi niso vrgli valovi njenega telesa na obrežje, da bi samo razkrilo skrivnost. Zato so še tekom njegovega življenja nastale o njem čudovite pripovedke. Videti je bil strašen; ležal je na postelji s podolgovatim, upadlim obrazom, ki ga je obdajala rdeča brada in kuštravi lasje. Velike oči so gledale iz njega kakor iz jezera, obraščenega z grmovjem. Ker je bil videti, da ne more niti živeti niti umreti, so rekli, da se bojujeta zanj Bog in hudič. Nekateri so videli, kako se je satan sam, obdan od ognjenih plamenov, dvignil do okna njegove čumnate, da bi ga poklical. Videli so ga tudi vohati v postavi psa okoli hiše ali se valiti pred opazovalci v obliki

skakajočega klopčiča. Ljudje, ki so jezili mimo, so videli celo hišo stati v plamenih; drugi so slišali, ko je sprevod z divjanjem, lajanjem in vpitjem vstal iz morja, se počasi pomikal proti hiši, prodrl notri skozi zaprta vrata, divjal skozi vse sobe ter se nato z istim hru-pom, lajanjem in razgetanjem vrnil k morju, v katerem je izginil. Bolnikovi posli, možki in ženske, so bežali od njega in zlasti ti so razširjali o njem take govorice. Nikdo več si ni upal, približati se hiši. Če bi se ne bilo zme-nilo zanj nekaj kajžarjev, napram ka-terim je bil vedno prijazen, bi bil ostal brez vsake pomoči. Stara žena, ki je prihajala po njem pogledovat, je bila sama polna boječnosti in strahu; zaži-gala je slamo pod posteljo, da bi pre-gnala hudobca; a dasi bi bil bolnik pri tem skoro zgorel, vendar še ni bil rešen. Trpel je neverjetno. Stara žena je prišla končno na misel, da mora čakati ka-kega človeka. Vprašala ga je, če naj pripelje k njemu župnika. Zmajal je z glavo. Ali ni nikogar drugega, ki bi ga rada videla? Nato ni odgovoril. Drugi dan je ležeč še v istem stanju določno izgovoril ime »Anjelka«. Gotovo ni bilo mogoče, imeti to za odgovor na vče-rajšnje vprašanje, a stara žena je to imela zanj; zadovoljno je vstala in odšla k svojemu možu, proseč ga, naj hitro napreže in pripelje župnikovo Anjelko.

V župnišču so seveda mislili, da je žena napačno razumela, in da želi bolnik župnikovega obiska, a stari mož je ostal trdno pri tem, da je hotel Anjelko. Ta je sama sedela v sobi ter slišala in silno tesno jej je postalo; kajti tudi ona je slišala o hudiču in o sprevodu, ki je prišel iz morja; toda slišala je tudi, da bolnik nekoga pričakuje, da bi mogel umreti, ter ni videla v tem, da bi bila to ona, nič posebnega, ker jo je njegova žena pustila tako mnogokrat poklicati k sebi. Željo umirajočega je treba izpolniti, so jej rekli, in če bode dovolj pobožno molila k Bogu, jej nikdo ne stori nič žalega. In verjela je ter se dala obleči. Bil je mrzel, jasen večer z dolgimi, vedno na strani ostajajočimi sencami; kraguljci so v gozdu odmevali, vladala je nekaka tesnoba, a ona je mirno sedela na vozu in molila, roke sklenjene v mufti. Videla ni nikakega hudiča, tudi ni slišala spreveda iz morja, poleg katerega se je peljala, a videla je zvezde in luč pred seboj na višini. Zgoraj v dvorcu je vladala tesna tišina; a takoj je prišla ven stara žena, nesla jo notri, odvzela ji plašč in jo pustila pri ognjišču se ogreti. In med tem jo je starka opominjala, naj bode pogumna, naj ga tolaži in moli zanj očenaš. Ko se je ogrela, jo je prijela starka za roko ter jo odvedla v bolnikovo sobo. Tu je ležal on z dolgo brado in globoko udr-

timi očmi ter jo debelo gledal; ni se jej zdel grd, in ni se ga bala. »Ali mi odpustiš?« je šepetal. Spoznala je, da mora pritrditi, in pritrdila je. Tu se je nasmehnil in poskusil vstati, a je brez močij ostal na postelji. Takoj je pričela moliti očenaš, a zavrnil jo je z roko ter pokazal na njene prsi, in zdaj je položila, ker je mislila, da je to njegova želja, svoje roke na označeno mesto, in on je takoj položil svojo suho, lede-nomrzlo, koščeno roko na njene drobne in gorke, ter nato zaprl oči. Ker ni ničesar rekel, ko je molila očenaš, si ni upala, potegniti svojih rok izpod njegove, ter je pričela vnovič moliti. Ko je storila to tretjič, je vstopila starka, ozrla se nanj in rekla: »Zdaj lahko nehaš, otrok, kajti zdaj je rešen.«

Prvi bolnik.

(Po češkem.)

Z doktorjem B. se snidem včasih štirikrat na dan, včasih se zopet ne vidiva več nedelj. On biva daleč od mene, v popolnoma nasprotnem delu mesta, in ker je spreten zdravnik, je lahko umeti, zakaj se ne shajava redno. Vsakdo more laže vkrasti si kaj časa nego zdravnik. Prosti čas zdravnikov in njegov počitek je odvisen od njegovih bolnikov.

Ko drug drugega ne vidiva, ko zopet veva celo vrsto dogodkov in novic, katere naju zanimajo, piševa si:

»Jutri večer dne tega in tega ob navadni uri v tej in tej pivnici. Ali gotovo!«

In »ta gotovo« podčrtava tolikokrat da je papir ves črn.

Tedaj se vedno snideva, ta večer je nama praznik. Prineseva si boljših smodek, ukaževa si kaj boljšega za večerjo, in vpleteva se v živahen pogovor. Ume se, da novice in dogodki se nanašajo le na osebe in rodbine, katere so nama dobro znane.

Včasih je bolj veselo, bolj živo, včasih zopet bolj žalostno, mirno.

Zadnjič sva se sešla pred tednom. Vajen sem, da moj prijatelj pride ali ob času, ali tudi pol ure pozneje, kakor sva se dogovorila. Ali takrat gledal sem neprenehoma na uro. Prišel sem ob osmi uri, a sedaj bliža se uže enajsta. Samo koliko dela mi da, da bi mu ohranil njegov običajni stol poleg sebe. Vsak trenutek ga kdo prime in ga hoče odnesti; nepretrgoma moram praviti, da je zaseden. Ali zakaj ne pride? Ni dobil mogoče moje dopisnice? Je-li razumel drugo gostilnico? Iz B. bi lahko bil zopet tukaj.

No, konečno vendar le. Zopet me ne more najti. »Pst, doktore!«

»Servus,« poda mi roko, sleče svrhnik in ga obesi na drog, kjer je uže viselo šest zimskih sukenj in svrhnikov.

»Torej sedi že vendar. Od osme ure ti hranim stol, a konečno ti ga še vzemo.«

»Že tako dolgo si tukaj?«

»No!«

»Si že večerjal?«

»Kdaj že!« A da nisi tako dolgo prišel?«

»Mudil sem se pri bolniku.«

»Toliko časa pri enem bolniku?«

»Od pol osme.«

»Cele štiri ure? Gotovo si čakal, da popolnoma okreva!«

»Da umrè!« odgovoril je tiho in počasi ter obrezuje smodko.

»Ali je bolnik sam želel, da bi ostal pri njem?«

Pritrdivši z glavo zažiga si smodko.

»Vendar le je bil visok bolnik?« pozvedoval sem.

S trpkim smehom je zganil z rameni. »Visok? — Kdor ima, kam bi sklonil glavo, ne gre v bolnišnico, javno bolnišnico med reveže.«

»Ti prihajaš iz bolnišnice?«

»Da, saj veš, da tja nisem šel kot zdravnik — tam imajo dovolj zdravnikov; šel sem le obiskat bolnika, ker me je želel.«

»Kakega bolnika? Morda katerega izmed naših nekdanjih sošolcev?«

»Ne, žensko!«

»Aha!«

»No, ne misli na kako dijaško ljubezen. Za svojih študij in za svoje zdravniške prakse po doktoratu v raznih tukajšnih bolnišnicah sem lečil na tisoče bolnikov, bolujočih na boleznih razne vrste. Ali teh ne mislim. Vsi ti pripomogli so k razvitku in dopolnjenju moje zdravniške stroke. Mislim samo one, ki so bili posredovatelji mojega vsakdanjega kruha. In te računam od one dobe, ko sem se bil pred šestimi leti naselil v gorskem mestecu na deželi, da bi tam uporabljal svojo zdravniško prakso in skrbel za svoje življe-

nje. Bili so to čudni občutki, ko sem v svojem skromnem stanovanju razkladal svoje bogato pohištvo, — najslabše v spalnico in v čakalnico za bolnike — in ko je domovnik pribijal v ponosni samozavesti črno desko na vrata, na kateri se je bliščalo z zlatimi črkami moje ime in ure, kedaj lečim. Polno ljudij, mešanih z otroci, čitalo je moj napis. Neka že zastarela žena si ga je tudi privoščila, a potem nagnila glavo in tiho vzdahnila. Zdelo se mi je, kakor bi čitala mojo osodo, kakor bi me pomilovala. Ali njen vzdih je značil nekaj drugega. Imela je sina, edinega sina. Dobro se je učil, izbral si tudi zdravniško stroko. In vedno si je mislila reva, kako bo srečna, ko ga pride kdaj obiskat, in bo čitala tako zlato desko svojega sina — doktorja. Dà, ima revež podobno desko, i pozlačene črke ima, ali pribita je na železnem križu na — grobovih.

Duri mojega stanovanja se odpro in domovnik vstopi. Sežem v žep, da bi mu plačal delo.

»Zato ne prihajam sem, gospod doktor,« odvrne mi, »pri nas se takih malenkosti ne plačuje. Nismo v Pragi.«

»Vsakdo rad dobro plača, komur se pribija firma, da bi se podjetje dobro posrečilo.«

»Jaz nisem slišal o tem ; ali če že mislite, o tem pozneje. Ali tukaj je sluga

iz tovarne, da bi hitro blagovolili priti h gospodu oskrbniku.«

»Kdo je tam zbolel?«

»Hčerka; imajo samo njo.«

»In kod pridem tja najprej? Ne-
znan sem še tod.«

»Sluga čaka; on vas odvede.«

Prvi bolnik! Ne moreš si slikati, kaj se je godilo tedaj z menoj. — Ko stopi novo-mašnik prvič na propovednico pred polnim hramom božjim, ne ožé se mu bolj prsa; ko stopi učitelj prvič na kateder pred svoje učence, ne treso se mu tako noge; in ko krmar povišan v kapitana, prvič daje povelje, vzdigniti mačka in odpluti na daljno cesto, ne bije mu tako srce, kakor se je meni zdelo, vstopivšemu v krasno stanovanje, kamor so me klicali. Kakšne so bile sobe, skozi katere sem šel, ne vem. Dobro došlega so me zvali, ali kaj sem pri tem govoril, ne vem. Mnogo ljudij je bilo prisotnih, morda celo sorodstvo. Kdo je bil oče, kje je stala mati, ne vem. Videl sem samo, da oči vseh so bile uprte v moje mlado obličje.

Odloživši svrhnik in klobuk pristopim k postelji mej prekritimi okni. Bilo je polu-temno. Ozrem se na pregrinjala, — in nakrat stegnilo je deset rok in odstranilo pregrinjala. Potem se obrnem k prvemu svojemu bolniku. Krasna deva, kakor so mi pove-

dali šele petnajst let stara ali razvita kakor osemnajstletno dekle, vzdigne krasno glavico, katero so krasili gosti črni lasje, upre v mé svoje otročje oči kakor dva ogla, stegne proti meni belo polno ročico, kakor bi vedela, kaj je prvo zdravnikovo delo. Roko vzamem mej svoje prste, da bi jej potipal žilo.

»No, malo mrzlice. Nasledek prehlajenja.«

»Jaz sem ti pravila!« je bedovala za menoj neka gospa, najbrže njena mati. »Včeraj si prišla, Milka, vsa razgreta in si šla brez klobuka na altano. Ne bo slabše, gospod doktor?«

»Potrudim se, da bi bilo zopet dobro. Zapišem jej nekih praškov in...«

»Ali morda utegne biti ta mala mrzlica kal hude bolezni, gospod doktor?« praša skrbljivo njen oče.

»Samo ohranite mi jo, gospod doktor, in zahtevajte, česar želite. Samo ohranite mi jo!« priporočal mi je star, naguban gospod s popolnoma golo glavo. Ako bi imel lase, moral bi jih bil že tudi barvati kakor sive brke. Najbrže je bil dedek te razvijajoče se cvetice. Molče stisnem mu roko, da bi se pomiril, napišem zdravilo in se poslovim. To je bilo poklonov in pozdravljanja!«

»Ali meni ne daste roke, gospod

doktor?« odzval se je detinski, najivni glasek iz postelje.

»No, pogledjte, je že vesela!« Pri-skočim hitro k postelji in stisnem nežno gorko ročico. Mej otroci moramo biti otroci.

Čez štiri dni je Milka okrevala in dobim jo, veselo skakljajočo po salonu in tekajočo za udomačeno veverico. Ugledavši me, hitro spodobno vstane, elegantno pozdravlja me. Sedaj sem še le videl, kako vzrastla, razvita, krasna, nebeška...

»Sem okrevala, gospod doktor, in ravno vas čakam, da bi mi dovolil, iti danes na vrt.«

»Niti koraka še ne iz hiše. Jutri.«

»Samo na pol urice.«

»Ne dovolim.«

»Torej samo spremljati vas, gospod doktor — samo do parka — ali če ne, samo čez dvorišče;« me prosi.

»Ali moraš se dobro obleči in hitro vrniti se.«

Devče odleti kakor srna. Čez trenutek se vrne. »Kakor bi zunaj zmrzovalo! Tako močno vendar nisem mislil.« Skakljaje poleg mene pravila mi je vse-mogoče reči.

»Gospod doktor, vi ne veste, kako so vas hvalili mati in oče, da ste tako spreten zdravnik. Bali so se záme.«

»Mislim, da se je najbolj bal dedek za vaše zdravje.«

»Kateri?« čudila se je.

»Vsaj sodim, da je bil vaš dedek oni stari gospod z golo glavo...«

Devče je zarudelo, da mu je lice gorelo kakor duhovnica. *)

»Kdo je ta stari gospod?«

»Moj — no, mati vsaj pravi, da me čez leto vzame.«

»On? — Vas? — in kdo je ta gospod?«

»To je velik gospod. Cela tukajšna tovarna je njegova last, moj oče je le uradnik njegov.«

»In vi ga vzamete?« čudil sem se ne vedoč niti, kako morem take reči govoriti ž njo —, z otrokom.

»Vzamem. Imela se bomo jako dobro, in oče ne pojde do smrti iz službe.«

Pogledal sem jej v oči: tako prepričljivo so mi govorile in zopet tako otročje zrle v svet, da je bilo znati, da ta mlada usta govore le, kar so jih naučili drugi.

»V resnici ga vzamete?«

»V resnici.«

»Ne vzemite ga!«

»A koga bi vzela? Koga?«

»Kaj naj bi jej odgovoril! Pri strogih izpitih odgovarjal sem z gotovostjo in mirno na najtežja prašanja; sedaj pa ne morem odgovoriti niti otroku. Ne morem.«

*) pivoňka - duhovnica (binkoštna roža),
paeonia vulgaris.

»Ne vzamem ga torej, ali recite mi, gospod doktor, koga naj vzamem?«

...Stisnil sem jej roko, spomnil jo, da bi se vrnila in dostavivši, da moje zdravniške pomoči več ne potrebuje, šel sem svojo pot. —

Ne vzemite ga! — Tega bi ne bil smel jej reči. Pomislil nisem, da s temi besedami dejanje še ni dovršeno, izprevidel nisem novih prašanj.

V tovarno me niso več klicali. Izmed gospode ni nikdo zbolel, a delavci hodili so k meni na stanovanje. Oskrbnik mi je poslal primerni honorar, a jaz sem počasi pozabil svojega prvega bolnika. Tupatam sem jo srečal, a pozdravil sem jo le in pospešil korake, kakor bi hitel h kakemu bolniku. Bal sem se, da bi mi ponavljala osodno prašanje: »Ne vzemite ga! — Koga naj vzamem?« —, dasi sam ne vem, zakaj sem se bal tega prašanja. Otroci prašajo brez konca in kraja.

Kakor veš, tam nisem ostal niti celo leto. Preselil sem se v Prago in rekel »z bogom« prvi svoji postaji. Pred odhodom posetil sem še vse svoje prejšnje bolnike — razun onih, katere je že krila črne zemlje odeja. I v tovarno sem šel. Od tukaj se nisem mogel posloviti. Vsi so me iznova zahvaljevali, zlasti plešasti tovarnar, da sem »mu« ohranil oskrbnikovo Milko, katero mi je pri tej priliki predstavil prvič ka-

kor svojo nevesto, in pritisnivši k sebi, prijel jo pod roko. Uklonil sem se in pogledal na Milko — bila je bleda kakor stena, oči njene so me upajoče nečesa vprašale, — »odgovori, povej, samo s pogledom, odtržem se temu bogatemu starcu in poslušna ti bodem kakor jagnje do groba!«

Rekel sem jim »z bogom!«

Temu bode letos sedem let. Ves čas je nisem videl. Do danes.«

Prijatelj doktor je obmolknil, kakor bi se mu ne ljubilo več nadaljevati.

»A kaj je bilo potem.«

»Kaj potem? — Danes na večer prišel je k meni sluga iz bolnice s prošnjo nekega bolnika, da bi ga obiskal, ako mogoče, hitro. Ta bolnik je baje neko skromno, suho devče. Včeraj zvečer pripeljali so jo v bolnico. Hudo pljuje kri. Ustregel sem želji bolnice in obiskal jo. Res, suha ženska postava, katera je izpila do dna kupo nemile osode, oči so jej sklenjene in globoko upadle, ustnice zamodrele. Ugledavši me, silila se je k smehu in podajala mi svojo suho roko.

»Ali sem se spremenila, kaj ne, gospod doktor!« šepetala je.

»Ne morem se v trenutku spomniti...«

»Ali njega vendar nisem vzela!«

zasmejala se je trpko, kakor bi me ne bila slišala.

»Koga?«

»Tega gologlavega dedeka.«

»Ne vem o nobenem.«

»Saj ste me vendar sam varoval, da bi ga ne vzela!«

»Kdo ste?«

»Vaš prvi bolnik.«

»Milka!«

»Vidite, da sem zadela, da ga nisem vzela?«

...Težko mi je bilo odgovoriti. Ognil sem se temu s prašanjem, kaj se je pravzaprav zgodilo ž njo.

No, po očetovi obljubi imela sem se udati onemu starcu v šestnajstem letu, ko ste vi bil ravno odšel. Ali izprosila sem si podalšanja svobode za leto. Zastonj sem čakala, da najkje Vas srečam in prašam, koga bi vzela. Bila sem tedaj še neumna dekle. Čez leto sem rekla staremu tovarnarju, da ga nočem, in če bi imel tudi celo kraljestvo. Tovarnar se je oženil z drugo tudi mlado in lepo deklico, a nas je izpodil iz službe. Oče z materjo odšli so na Rusko, jaz sem se temu protivila in od tedaj se živim sama. Šivam. V Pragi sem dve leti. Ne vem, kaj me je vleklo sem. Ali enkrat sem vas srečala, gospod doktor, z neko damo in plakala sem doma celi dan. Ali sem neumna, kaj ne? A hotela sem vam še enkrat mo-

ško povedati, da sem vas poslušala. Srečala sem vas mnogokrat, ali v tej uborni obleki sem se sramovala vas nagovoriti. Kadar bodem imela novo obleko in klobuk, potem že. In šivala sem dan in noč, in danes bi bila z delom gotova, ako bi ne bila prišla ta kri. Povedati vam moram, da nove obleke nimam; odpustite, gospod doktor, da sem vas klicala. Vidite, da sem storila dobro, da nisem vzela tistega starca? «...

Dalje jej nisem pustil govoriti. Vsak trenutek se je pojavila kri na njenih ustnicah. — Pred kratkim je — ugasnila Milka, moj prvi bolnik.

Vest.

Kitajska pravljica.

Ruski spisal W. D. Dorošević.

Ta dogodba se je vršila v starih, starih, nepozabnih časih, ko se še ni pisalo letopisov.

Tudi v onih časih so delali ljudje neumnosti, toda nobenega ni bilo, ki bi zapisoval te neumnosti. Radi tega smatramo mogoče lastne pradede tako pametnim.

V teh nepozabnih časih je prišla vest na svet.

Rodila se je v neki tihi noči, ob uri, ko vse premišljuje. Reka misli v mesečni svetlobi, trsje, trava, nebo, vse misli po noči. Radi tega je tudi tako mirno. Čez dan šumi vse in živi in po noči molči vse in premišljuje. Buba misli, v kako pisanih barvah se prikaže kot metulj. Rastline iznajdujejo po noči cvetlice, slavčki pesnice in zvezde — prihodnjost. In v taki noči, ko je vse premišljevalo — je prišla Vest na svet. Imela je oči, velike kakor nočne ptice. Mesec je pobledil njen obraz in zvezde so prižgale ogenj na dnu njenih očíj. In tako je potovala Vest po svetu. Go-

dilo se ji ni ne dobro ne slabo. Živela je kot sova. Čez dan ni hotel nihče govoriti z Vestjo. Nihče ni imel časa za to. Tu so nekaj zidali, tam nekaj podirali. Vsak se je branil z rokami in nogami :

»Ali ne vidiš tega, kar se dogaja okrog in okrog? Tu se vlačijo kamenje, tam les, tam prihajajo konji. Dobro moramo paziti, da se ne ponesrečimo. Kdo naj ima dovolj časa, da bi govoril s teboj!«

Po noči pa se je gibala Vest neženirano. Posečala je najbogatejše marmorne palače in najubožnejše kočice.

Lahno se je dotaknila speče osebe. Vzbudila se je, opazila v temi žareče oči in vprašala :

»Kaj hočeš?«

»Kaj si napravil danes?« je vprašala Vest s tihim glasom.

»Kaj sem napravil! Mislim, da nič posebnega!«

»Pomisli!«

»Mogoče, da sem. . . .«

Vest se je oddaljila k drugemu in ni ga bilo človeka, ki bi lahko še zaspal, kogar je vzbudila Vest. Celo noč je premišljeval o tem, kar je delal čez dan. In mnogo, česar ni mogel slišati v drvenju in vrvenju dneva, je slišal v tihoti premišljajoče noči.

Le malo ljudij je lahko spalo. Vseh se je polastila brezspalnost. Celo bo-

gati niso več mogli pomagati ne opij, ne zdravniki. Celo modri Lihancu ni vedel za sredstvo proti brezspalnosti.

Lihancu je imel več denarja, več njiv, več hiš kot drugi. Radi tega so mislili ljudje: Ako ima vsega več kot drugi, mora imeti tudi več razuma. In imenovali so Lihancu-ja modrijana. Toda ravno Lihancu je trpel najbolj vsled brezspalnosti, a ni vedel, kaj mu je napraviti proti njej. Vsi so bili njegovi dolžniki, in vsi so delali celo svoje življenje, da so poravnali svoje dolgove. Tako modro je ukrenil Lihancu.

Kot modri mož je vedel vedno, kaj ima storiti. Ako ga je okradel njegov dolžnik in ako so ga zasačili, pretepel ga je Lihancu v svoji modrosti do krvi, da je služil drugim kot vzgled. In čez dan se je zdel zares zelo moder: kajti ljudje so se ga bali. Po noči so se pa podile Lihancu-ju vse druge misli po glavi:

»Zakaj krade? Ker nima ničesar jesti. In zakaj nima ničesar jesti? Ker nima časa, da bi kaj zaslužil: cel dan ne more nič družega začeti, ker mora vračati svoj dolg s svojim delom.«

Modri Lihancu se je moral večkrat smejati.

»Dobro! Izkaže se, da me je okradel in jaz sem temu kriv!«

Smejal se je, zaspal pa vendar-le ni mogel.

In tako daleč so prignale brezspalne noči Lihancu-ja, da je vkljub svoji modrosti naznanil nekega dne:

»Vsa polja jim vrnem, vse hiše!«

Sedaj so pa začeli upiti sorodniki Lihancuja:

»To ima od brezspalnosti. Brezspalne noči so izspremenile modrijana v norca!«

In zdravniki so izrekli isto.

Nastal je velik ropot.

»Vsemu temu je »Ona« kriva. Ako je znorel najmodrejši med nami, kaj se zgodi še-le z nami?«

In vsi so se prestrašili: bogatini in reveži. Vsi so tožili:

»Tudi mene muči »Ona« z brezspalnostjo!«

»In mene!«

»Mene tudi!«

Reveži so se še bolj prestrašili kot bogatini:

»Vsega imamo manj kot oni, torej tudi razuma. Kaj se zgodi z našim razumom?«

In bogatini so govorili:

»Glejte, kako muči »Ona« uboge ljudi, mi moramo pomagati revnim!«

In vsi so začeli premišljevati, na kak način bi se rešili Vesti. Toda nihče ni prišel do pravega zaključka.

V onem času je živel v Nankingu Apno, moder in učen mož, kateri je

slovel po celem Kitajskem radi svoje modrosti in učenosti.

Ljudje so sklenili:

»Njega moramo vprašati za svet. Razun njega ne more nihče pomagati!«

In obremenili so poslance z darovi in poslali so jih k njemu. Poslanci so se priklonili večkrat do tal.

»Reši nas brezspalnosti!«

Apno je poslušal ljudsko tugo, premišljeval, nasmehnil se in rekel:

»Lahko je temu odpomoči! Tako je treba vrediti, da nima več »Ona« pravice do svojih posetov.«

Vsi so ostrmeli. In Apno se je zopet nasmehnil in rekel:

»Napravimo postave! Kako naj ve neizobražen človek, kaj sme in česa ne sme? Na pergament zapišimo, kaj sme človek in česa ne sme. Mandarini naj se nauče postave na pamet, drugi jih bodo vprašavali: Se-li sme to ali ne? In ako pride potem »Ona« z vprašanjem »Kaj si delal danes?«, se »Ji« odgovori: »Delal sem, kar je dovoljeno, kar je zapisano na pergamentu.« In vsi bodo mirno spali. Seveda bodo morali biti mandarini plačani: kajti zastonj se ne morejo ukvarjati s takim poslom!« Vsi so bili veseli. Mandarini, ker je lažje učiti se kot pa obdelovati zemljo. Drugi, ker je prijetnejše plačati mandarinom in čez dan govoriti ž njimi

vsak trenutek, kot se pa pogovarjati po noči z vestjo.

In začeli so zapisavati, kaj je dovoljeno in kaj ne. Modrega Apno-ja so imenovali predsednikom vseh mandarinov in ljudem se je godilo dobro. Ako je bil kdo primoran kaj učiniti, koj je hitel k mandarinu, izročil mu dar in rekel:

»Dober dan, modrijan! Poglej v svoj pergament, kaj mi je storiti v tem slučaju?«

Ako sta se dva prepirala, sta šla oba k mandarinu in mu dala darove:

»Poglej v svoj pergament in povej, kdo ima prav!«

Samo najrevnejši sloji, ki niso mogli plačati mandarimu, so še vedno trpeli vsled brezspalnosti.

Vsi drugi so govorili, ako jih je posetila po noči Vest:

»Zakaj me nadleguješ? Jaz sem ravnal po postavi! Kakor je zapisano na pergamentu!« Obrnili so se in mirno zopet zaspali. /

Celo modri Lihancu, kojega je prej vedno najbolj mučila brezspalnost, se je nasmehnil, ako ga je obiskala po noči Vest:

»Kaj hočeš, žena? Kaj mi imaš povedati?«

»Ali nisi nameraval, razdeliti svoje premoženje?« je vprašala Vest in ga

pogledala z očmi, ki so žarele liki zvezde.

»Ali imam pravico do tega koraka?« se je stresel samega smeha Lihancu. »In kaj je zapisano v pergamentu?«

»Imetje pripada lastniku in njegovim potomcem.«

»Kako pravico imam, da razdelim tujo last, ako ne privolijo v to moji potomci? Tat bi bil, kateri jih okrade, ali pa norec, ker oropam samega sebe. In postava se glasi: Tatove in norce trebazapreti. Pusti me torej mirno spati, tudi tebi svetujem isto; pojdi raje spat in ne vlačí se okrog!«

Obrnil je hrbet Vesti in zaspal. In povsod, kamor je prišla Vest, je slišala isti odgovor.

»Odkod naj vemo? Mi delamo, kakor nam ukazujejo mandarini. Vprašaj mandarine! Mi živimo po postavah!«

In Vest se je napotila k mandarinom.

»Zakaj me nihče ne posluša?«

Mandarini so se smejali.

»Zakaj so pa postave? Ni mogoče da bi sledili tebi ljudje! In ako te kdo napačno razume? In mi imamo postave s črnim tušem zapisane na rumenem pergamentu! Tako je prav dobro! Modrijan Apno je vse izvrstno uredil!«

Vest je šla k modremu Apno-ju. Dotaknila se je nežno njegove glave in ostala mirna.

Apno se je vzbudil in skočil po koncu: »Kako se upaš udreti po noči v tujo hišo?

Kako pravi postava: Kdor stopi neopažen po noči v tujo hišo, naj se ga smatra tatovom in naj se ga zapre.«

»Nisem prišla, da bi kradla pri tebi!« je odgovorila Vest. »Jaz sem Vest!«

»In po postavi si izpridena ženska. Postava se glasi: Ako pride ženska po noči k tujemu možu, smatra naj se izprideno in naj se jo vrže v ječo! Torej si izpridena ženska, ako nočeš biti tatica.«

»Jaz, izpridena ženska!« je zavpila Vest. »Kaj misliš vendar?!«

»Ah, ti nisi ne izpridena ženska, ne tatica, ti se le nočeš ravnati po postavah? Tudi za ta slučaj je preskrbljeno v postavi: Kdor se noče ravnati po postavah, je hudodelec in zapreti ga je treba. Zvežite to žensko in pahnite jo v ječo kot hudodelko, o kateri se sumi, da je tatica in nemoralno ženšče in o kateri se je ravno kar dognalo, da se upira postavam!«

In zvezali so Vest in jo vrgli v ječo. Od tega časa ne nadleguje Vest nikogar več. Nehali so misliti na to. Tupatam se zgodi, da zavpije kak neotesanec, ki je nezadovoljem z mandarinom:

»Vi nimate vesti!«

In koj se mu pokaže pola, na kateri je zabeleženo, da je Vest zaprta. To je toliko kakor: »Mi imamo Vest, ako jo lahko držimo zaprto!« In neotesanec molči. Izprevidi, da imajo mandarini prav.

In ljudje žive od onega časa dalje mirno, mirno.

Čari.

Maloruski spisal Marko Dovčok.

Davno je že davno, a vendar kakor da se je včeraj dogodilo. Za mladih let se veli: Kar slišiš za mladih nog, ali vidiš, to bodeš pomnil do smrti. Stara mati pripoveduje nam devojkam, predoča volno, a me poslušamo, prav kakor da vsako besedo vsrkavamo v dušo: kako je bilo nekdanj na svetu, kaka čuda so se dogajala.

I.

Živel je stari kozak Zadorožko (pripoveduje mati). Dal jim je Bog, da so vzgojili sina kakor sokola. Kako krasen kozak je bil to! Kak je bil to i na konju i v orožju i v običajih, kakor jih zovejo, vitežkih. A tudi doma je bila njegova duša iskrenejša od vseh. Očeta in mater je spoštoval in ljubil. Stariši se tolažijo in radujejo svojega deteta in hvalijo Gospoda.

Doživel je stari Zadorožko in poklical ga je Gospod k sebi. Blagoslovil je sina in ženo, prepovedal jima tugovati, velel, naj ga lepo pokopljeta, in zaspal je na veke.

»Nikar ne plakajte, mamka!« teši Timoš staro mater.

»Drago moje dete, kako naj ustavim solze, ki mi same polze iz očíj? Ž njim sem svoje mlado življenje preživela tiho in milo, a sedaj mi je, glej, usojeno, da v starih letih sama prenašam življenja težo. Kadarkoli pogledam po hiši ali po vrtu ali po dvorišču, vselej se ga spomnim.«

»Čas je že, mamka, da grem na delo,« pravi Timoš. »Spremiti vas hočem do sosede Hane, da se ne mučite tukaj.«

»Torej prav, prav, moj sokol jasni! Pojdiva k Hani, sin!«

A Hana je bila, kakor ona, vdova. Imela je hčerko, jedinko; klicali so jo za Himo. Bila je krasna devojka, kakor polna rožica, jasnooka. Hima je odrasla zajedno s Timošem, kakor sestra z bratom; skupaj sta se igrala, skupaj sta i tugovala, vse skupaj in zajedno, vedno lepo med seboj, pa sta tako tudi odrasla, zvesto se ljubeča.

Ko se je primerilo, da Timoš ni jeden dan videl mladenke, že mu ni bilo prav; a ona preлива tudi deviške solze, pogrešujoča svojega črnookega mladeniča. Stari so dopuščali.

»Naj se,« pravijo, »ljubi deca; morda jo kedaj Gospod združi. Imeli bomo ženitnino.«

II.

Stara mati nam pripoveduje o teh ljudeh, kakor da so ji pred očmi, a sama pravi, da je bilo vse to zdavnaj, zdavnaj. In vedno čeblja, predoča volno.

Brez nesreče ni nikdo na svetu: niti Himi ni prizanesla zla ura. Ni bilo nekega večera Timoša, ni ga bilo drugega ni tretjega. Ne spava Hima, temveč hodi po vrtu, hodi, gazi dišeče cvetje, katero je sama vsadila in mu sama prilivala; ničesar ji ni mar, ker ji je velika tuga prevzela iskreno ter verno srce.

Začelo se je svitati. Gre Timoš po ulici vesel, gre ravno v hišo.

Pritekla je ona in mu zastopila pot. —

»Reci mi,« pravi, »vsaj jedno besedo! Niti včeraj te ni bilo niti predvčerajšnjim. »Če si name pozabil, povej resnico.«

»O devojka, devojka,« pravi Timoš, »kako si me raztužila! Moram ti priznati tvojo nesrečo: midva se ne bova nikdar imela.«

»Ne bodeva se imela? Mar si si našel drugo mladenko, lepšo od mene? Če li te ona ljubi, kakor jaz, iskreno? Povej mi, čegava je? Zaradi nje propada moje mlado življenje. Pa da bi jo vendar videla, kakšna je!«

»Ne jezi se nad njo, Hima, i to je tiha in dobra duša. In sirota je.«

»To je Olena Bondarovna! Ona? Ti torej k nji zahajaš vsak večer? Jaz sem izplakala svoje oči, svet mi ni več mar, a ti ljubiš njo! Nesreča moja, nesreča moja neizmerna! A kaj, morda jo res misliš vzeti?«

»V nedeljo pošljem snubače.«

»Kaj se ti tako mudi? Morda ne bode sreče.«

»Dal Bog, da ne odvrneš sreče, zla mladenka!«

»Poslušaj, Timoš, ostavi mojo nasprotnico! Ostavi jo; ako nočeš, se bodeš kesal! Kes pride (kakor pravijo), ali povrnitve ne bode.«

»Zakaj naj jo ostavim? Zastonj izgubljaš besede. Ne izdam devojke, dokler bodem živ, dokler bode solnce sijalo!«

»Nočeš je ostaviti? Premisli Timoš in reci zadnjič: ali je ne ostaviš?«

»Naj se mi oči zapro z vročim peskom, ako jo ostavim!«

»Bomo videli!«

In smukne v krčmo.

»Vražja devojka!« izpregovori Timoš in se globoko zamisli. In pride mu na misel Olena, ki je bila tako krasna kakor jasna zora, in pokorna in tiha, kakor siva golobica. Spomni se je in klikne:

»Ne bi poznal miru, ako te izdam, golobica moja!«

III.

In odloči se, da pošlje prihodnjo nedeljo snubače. Takoj se je pričel posvetovati z materjo:

»Mamka,« pravi, »vzljubil sem mladenko, pa jo hočem vzeti. Blagoslovite me!«

»Torej naj te Bog blagoslovi, sin! Oženi se, moj sokol! A katero poprosiš za roko? Himo?«

»Ne mamica, Oleno Bondarovno.«

»Oleno? A jaz sem se nadejala, da vzameš Himo. Krasna devojka je in mene spoštuje. Ali kaj pravim: Ko si vzljubil, vzemi Oleno; a meni bode draga vsaka sinaha, ako bode tebe ljubila, moj sin!«

Poslali so snubače, vzeli prstane, zaročili mladca.

»Začula je to stara Hana, pa pravi hčeri:

»Glej, hčerka, ni ti bilo namenjeno, da bodeš Timoševa žena. A jaz sem si bila v svesti, da vaju to jesen blagoslovim.«

»A kaj je gotovega na svetu, mati?« odgovori otožno Hima.

»Nikar se ne žalosti, hčerka! Tudi za te se dobi še lepši. Saj si še, hvala Bogu, mlada in krasna kakor jagoda.«

Zvečer gre Timoš k svoji mladenki. Vesel je in svet mu je diven. V tem

hipu stoji pred njim Hima, mrka, bleda in vpraša:

»Jo li hočeš ostaviti ali nočeš?«

A on se komaj zave in odgovori:

»Bcg s teboj, nerazumna devojka.

Mar ne veš, da sem se že zaročil?«

»Je li nočeš ostaviti, vprašam.«

»Bilo bi mi bolje umreti, kakor brez nje živeti!«

»To je tvoja zadnja beseda?«

»Zadnja! Nočem je ostaviti.«

IV.

Drugi dan zaprosi Hima mater:

»Mati pojdem k tetki v goste.« (A tetka je živela v drugem selu, ali ne daleč.)

»Idi, hčerka, idi; morda utešiš svoje srčece.«

In spremila je hčer do vrat.

Ali Hima ni šla k tetki, temveč je šla v divjo šumo, kjer je znala za drugo tetko. Ni je videla nikdar, ali čula je, da živi stara čarovnica v ti šumi. Nje je sedaj potrebovala bedna mladenka.

Izšla je Hima iz sela; vijeti se dve poti. Pogledala je okrog: žive duše ni. Le skrivljena vrba šumi in samo sliši se, kako nekje voda žubori; pogledala je in šla po oni stezi, katera je vodila v šumo.

Ide, ide, lazi po kamenju, po gorah in zelenih logih. Solnce jo peče, ko

je prišlo poldne; bele noge so bile ob kamenje, a dolgi lasje so se ji zapletali med vejevje; ide in se ne ozre. Prestopivša most preko bistre rečice, pogleda v čisto vodo in ne spozna same sebe, ter se začudi:

»Ali sem jaz to? Kam se je dela moja deviška lepota? Kam se mi je neki izgubila? Ali naj izgine: samo da jaz dosežem svoj namen!«

Prišla je v šumo; zelena je ter gosta: ne moreš je prezreti. Temno je in gluho v nji. Ozre se, a solnce je že nizko, nebo pričenja rdeti.

Gre po šumi in prisluškuje: sedaj zašušti nekaj na strani, sedaj zašumi breza, sedaj ji nekaj pritajno vikne: »Hima! Hima!« In razlegne se po vsi šumi in vse odmeva.

Je li šla dolgo ali nedolgo, tega niti sama ni vedela, ko naenkrat zazrè pred seboj dva visoka hrasta, a med njima sedi stara žena, stara, starikasta, da jo je že mahovina prekrila. Himi se stemni pred očmi, a vedeževalka vpraša:

»Po kaj si prišla, draga devojka? Čemu si prišla, tako mlada in krasna?«

»K vam sem prišla, žena, da mi pomorete.«

In pove ji svojo bedo in nesrečo. In čarovnica reče:

»Ako hočeš, jaz te naučim.«

»Naučite me,« zaprosi Hima.

Vedeževalka potegne nož in neko začarano perce.

»Daj mi levo roko, devojka!«

Ona ji poda.

V trenutku je bljesnil ostri nož, zakapljala je rdeča kri iz prsta. Čarovnica namoči peresce v kri in izpregovori:

»No,« pravi, »sedaj pojdi. Karkoli bodeš hotela, to storiš svojim sovražnikom.«

Gre Hima iz šume, a solnce že zahaja. Ona čuti v sebi nadčloveško moč... Izpremenila se je v lastovico, pa leti. Prileti do sela, a že je je ovil večer v svoj mrak. Udari se lastovica ob zemljo in se izpremeni v staro babo ter obstoji pod Oleninim oknom. Gleda: sedi Olena med družicami, kakor polna rožica, krasna, nakičena; in tako je vesela in tiha in tako ji je ljubezniv pogled! A mlade družice brenče okrog nje kakor zlate bučelice. Sedle so okrog mize kakor sveži cvetlič, a Olena vsem na čelu.

Pogledala je Hima in srce jo je zbolelo.

»O,« pravi, »baš je pri nji deviški večer; nisem prišla prepozno.«

Šla je v hišo; pozdravili so jo, vprašali odkod in jo pogostili. A ona je odprla okno, iztegnila sredi sobe roko in rekla:

»Daj, poleti ti, mlada, kakor ptice, a ve druge za njo!«

Ko je izustila te čarovniške besede, so one poletele skozi okno jedna za drugo, samo s krilci mahaje. Tako so odletele vse po vrsti. Olena jim je bila na čelu.

V.

Koliko plača, koliko govorjenja in strahu je bilo po selu! Ni devojčk! Izginile so, kakor da jih je zemlja pogoltnila. Timoš hodi okoli, od tuge in žalosti se ne more upokojiti. Gre z jedne ulice na drugo, a Hima stoji pri vratih; on jo pogleda in zasluti njeno vražarstvo.

»Vražja devojčka!« pravi, »prorekla si mi zlo. Dal Bog, da nikoli ne dočakaš vesele ure!«

Ona pogleda za njim in bilo ji je dobro, in se nasmehne ter reče:

»Bodemo videli!«

Minulo je leto. Prosi Timoša stara mati:

»Sine moj, sine! Oženi se, moj golob! Zakaj veneš ob meni? Ako je tudi želiš, ne povrne se ti. Razveseli mene starico, da svoje življenje preživim v radosti, hvaleča Boga in tebe, dete moje!«

»Stara moja mamica! Težko se mi je ženiti. Ne dobim več take družice, kakoršno sem nekdanj imel.«

»Vzemi Himo, sinko: to ti je dobra mladenka, a kako mene spoštuje? Obdaril jo je gospod z vso srečo. In i tebe ljubi.«

»Toda ona mi je prva sovražnica! Ona mi je prerekla mojo nesrečo!«

»O, moj dragi sine! Kaj se tega spominjaš? Vse je božja volja. Kar je mladenka rekla v svoji nesreči, radi tega te ni zadela nesreča. Je že tako usojeno.«

In sladko ga je začela nagovarjati. In s solzami in ljubeznivimi besedami ga je naposled pregovorila, da je vzel Himo. Pravijo: »Stanovitno kapljanje izvotli celo kamen,« pa je tudi tako: govorila mu je in govorila vsak dan, vsako uro: »Oženi se, oženi se, poslušaj staro mater, ki te je vzgojila, ki je svoje zdravje izgubila, za te skrbeča.« — In mlačenič kozak je privolil, izprosil si Himo in se ž njo oženil.

Dočakala je stara sinaho in ne more, da bi je ne ljubila, tako ji je iskrena in poslušna! In postreže ji v vsem, česar potrebuje, in posluša jo in ji ugodi, kakor rodno dete. A istotako se suče okrog Timoša neprestano, ne pusti ga iz očíj, dasi je on vedno mrk in otožen.

Hima se za to ne briga, temveč pazi nanj in mu streže kakor dragemu detetu; a ko dočaka, da se Timoš nasmehe, Bože moj, kakor da jo je solnce

obsijalo: in oči ji blesknejo in lice ji zardi.

VI.

Sedi on nekoč na vrtu, a žena kraj njega; sedi in molči. Ona mu pogleduje v oči, a on spusti glavo na prsi. Zdajci posluhne, a nekaj zacvrči, pa cvrči. Pogledata, a nad njiju glavama se vijejo ptičice. In jedna ptičica bolj od vseh drugih kroži nad Timošem. On začuti, kako s krilci maha pred njegovimi očmi.

Žena ga prime za roko.

»Ustreli to ptičico, Timoš,« pravi in vrlo prebledi.

»A zakaj bi to nedolžno ptičico streljal?«

»Ustreli jo, Timoš! Ustreli, dragi moj!« ga prosi ona, stiskajoča mu roke.

»Nočem streljati, škoda je, da govoriš.«

»Nočeš? Ti ne maraš, česar te prosi žena, ker je ne ljubiš,« izpregovori Hima, a solze mu kanejo na roko, ki ga peko kakor ogenj.

»O žena,« pravi Timoš, »ti imaš ognjene solze!«

»Ker so gorke, Timoš! Ali sem jih mar malo izplakala?«

In zopet ga začne prositi, da ustreli ptičico. Toda on je ni poslušal.

»Beži,« pravi, »beži, zla in lahko-umna stvar!«

Ona se obrne in gre z vrta.

A ptičica se spušča vedno nižje in nižje k njemu. Timoš se čudi in tako mu je mila ta ptičica, da niti oči ne obrne od nje; slušal bi jo in se ne naslušal njenega tihega in milega cvrku-tanja. In prevzame ga neka slutnja in solze se mu zasvetlikajo v očeh. In pade na zemljo in jo porosi s svojimi solzami. Čuje, da nekaj šumi v višini. Tam je črni vran razgnal ptičice in preganja najkrasnejšo. Ona leti, kakor strela, a gavran jo objame s krili, kakor z oblakom. Skoči Timoš, pohiti, pograbi puško in ustreli onega vrana, on pade kraj Timoša na zemljo. Gleda Timoš, ali to ni gavran, temveč njegova mlada žena; izpod leve roke ji kaplja črna kri, a z desno drži njegovo prejšnjo drago — mrtvo. Kakor je bila na deviški večerji nakičena in oblečena, tako eži sedaj pred njegovimi očmi Olena, lkrasna in divna kakor rožica.

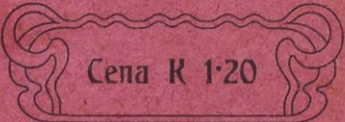
Oleno so pokopali kraj cerkve pod višnjo, a ko so postavili križ, so priletele male ptičice, posedle ga od vrha do tal in žalostno cvrčale. To so bile njene družice, katere so na deviški večer pri nji pevale.

Timoš ni dolgo živel na svetu: tuga ga je izjela. Hiša se je razvalila, dvorišče se je zaraslo z dračjem in vrt je usahnil in globoki vodnjak se je zasul. Vse je mah obrasel in prah pokril.

Vsebina :

Jazbec pred sodnijo	4
Laž	41
Prijatelja	67
Greh	87
Kdo je boljši	97
Stena	116
Maljva	130
Na bratovo svatbo	217
Prvi bolnik	270
Vest	282
Čari	291

Cena R 1-20

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000075033

